

ЗМІСТ

Л. М. Степасюк

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА
МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....5

О. В. Пашенко, О. Б. Жарікова

НЕРІВНІСТЬ У РОЗПОДІЛІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ..... 13

Т. О. Музиченко, Ю. О. Кулик

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО
ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА25

О. В. Кірейцева, О. В. Жилін

РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ35

І. Д. Лазаришина

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ
АНАЛІТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ46

С. І. Мосіюк

ІННОВАЦІЙНІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ТУРИСТИЧНІЙ
ІНДУСТРІЇ54

І. П. Кудінова, О. С. Грищенко

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОГО
РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....61

Є. В. Калюга, О. О. Калюга

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ВІДПОВІДНО
ДО НОВАЦІЙ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА70

О. П. Мисник

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ79

О. М. Ганяйло, В. С. Карасюк

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
СТАРТАПІВ.....90

CONTENT

L. M. Stepasiuk

ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE EFFICIENCY OF MILK PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES5

O. V. Pashchenko, O. B. Zharikova

INEQUALITY IN THE HOUSEHOLD INCOME DISTRIBUTION IN UKRAINE13

T. O. Muzychenko, Yu. O. Kulyk

FEATURES OF FORMATION THE COSTS OF THE ORGANIC CROP PRODUCTS PRODUCTION25

O. V. Kireitseva, O. V. Zhylin

LAND MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS35

I. D. Lazaryshyna

CONCEPTUAL APPROACHES TO REGULATING THE BEHAVIOR OF ANALYTICAL INDICATORS IN THE SYSTEM OF FINANCIAL MANAGEMENT OF ENTERPRISES46

I. P. Kudinova, O. S. Grishchenko

MEDICAL TOURISM AS A CURRENT TREND OF MODERN DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE54

S. I. Mosiuk

INNOVATIVE MARKETING TOOLS IN THE TOURISM INDUSTRY61

Ye. V. Kaliuha, O. O. Kalyuga

METHODICAL APPROACHES TO CONTROL IN ACCORDANCE WITH THE INNOVATIONS OF LABOR LEGISLATION70

O. P. Mysnyk

DIRECTIONS OF UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF NEW ECONOMIC CHALLENGES ...79

O. M. Haniailo, V. S. Karasiuk

IMPLEMENTATION OF TAX INNOVATIONS FOR UKRAINIAN STARTUPS.....90

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Л. М. СТЕПАСЮК,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-7258-9243
E-mail: ludastepasuk@gmail.com*

Анотація. В молокопродуктовому підкомплексі України успіх ринкових відносин у значній мірі залежить від ціноутворення на його продукцію. Доведено, що сьогодні ціна є одним із основних чинників, що формує конкурентні переваги молока та визначає його частку на ринку молочної продукції.

В умовах глобальних викликів аграрні підприємства мають обмежений вплив на ціну реалізації, тому реальним напрямом збільшення рентабельності виробництва продукції вважається зниження її собівартості. Проте, проведені дослідження свідчать, що на формування ціни на молоко виробник може впливати через якісний склад продукції. Так, через зростання показників вмісту жиру й білка понад базисні норми молоко набуває вищого або екстра ґатунку, що дає можливість виробнику отримати надбавки і, як наслідок, вищу ціну продажу.

Рентабельність є основним показником ефективності виробництва продукції і залежить від багатьох факторів, тому автором досліджено вплив основних із них, а саме ціни, собівартості та якісних параметрів продукції.

Доведено, що підвищення рівня рентабельності може бути досягнуто завдяки зниженню собівартості продукції, збільшенню ціни реалізації, на яку безпосередній вплив має якість продукції. Встановлено, що кожний процент зростання ціни забезпечує більший приріст рівня рентабельності в порівнянні з таким приростом за нижчого рівня рентабельності. На відміну від збільшення ціни, приріст показника рентабельності в разі зниження собівартості зростає не на однакову величину, а має тенденцію до зростання в разі кожного зниження собівартості на 1 %.

Обґрунтовано, що основними напрямками підвищення рівня рентабельності є зниження собівартості продукції та збільшення ціни реалізації через зростання якості продукції, оскільки ці фактори забезпечують приріст досліджуваного показника.

Ключові слова: ефективність; молоко; якість; рівень рентабельності; ціна

Актуальність.

Молочне скотарство є однією з провідних галузей аграрного сектора національної економіки України. Виробництво молока в Україні є прибутковим, проте це не нівелює негативні тенденції скорочення поголів'я корів і обсягів виробництва молока. Від рівня розвитку агропромислового комплексу, в тому числі молочного скотарства, залежать соціальна й продовольча стабільність економічної системи району, регіону та держави загалом.

У прагненні забезпечити свою фінансову стабільність негативного характеру набули монопольні позиції молокопереробних підприємств, які з початком ринкових перетворень почали встановлювати необґрунтовано низькі закупівельні ціни на молочну сировину. Результатом цього стала втрата сільськогосподарськими підприємствами та господарюючим населенням належних мотивів і матеріальних стимулів до виробництва продукції молочного скотарства. Це призвело до вагомого зниження обсягів виробництва продукції молокопереробними підприємствами й, як наслідок, до зменшення місткості внутрішнього продовольчого ринку та зниження рівня продовольчої безпеки держави (Кернасюк, 2016).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Швидкі зміни в розвитку галузі, зокрема нові технології, концентрація виробництва, орієнтація на споживачів, COVID-пандемія, кліматичні аномалії зумовлюють потребу в комплексному аналізі впливу основних чинників на ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

Цим проблемам присвячено значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Ю. Кернасюка (2016), М. Ільчука (2018), Д. Легези (2010), П. Саблука (2016), В. Месель–Веселяка (2016), С. Кваші (2017), В. Яценка (2012) та багатьох інших. Проте актуальність цих питань не зменшується, тому виникає необхідність подальшого дослідження та розробки рекомендацій щодо їх розв'язання.

Мета дослідження. Дослідити вплив основних чинників на ефективність виробництва молока, здійснити оцінку поточної ситуації щодо формування рентабельності виробництва молока аграрними підприємствами й обґрунтувати напрями поліпшення якості продукції.

Матеріали та методи дослідження.

Для написання статті були використані такі основні методи дослідження: метод порівняння, логічного узагальнення, системний підхід і системно–структурний аналіз, економіко–статистичний і розрахунково–конструктивний методи, метод аналізу та синтезу, метод факторного аналізу, абстрактно–логічний метод.

Результати дослідження та їх обговорення.

Останніми роками в Україні стан справ у молочному скотарстві характеризується збереженням мінімального рівня рентабельності, сповільненням негативних процесів скорочення поголів'я корів і виробництва молока.

Тенденції останніх років безпосередньо пов'язані з тим фактом, що рентабельність виробництва молока зале-

жить від рівня собівартості продукції, яка є важливим показником її конкурентоспроможності. Також ціна реалізації продукції залишається не менш важливим фактором, що впливає на економічну ефективність виробництва молока.

Забезпечення конкурентоспроможності виробництва молока значною мірою залежить і від якості продукції. Це питання набуває все більшого значення, оскільки поліпшення якості молочної продукції рівнозначне збільшенню обсягу надходження додаткової виручки (Андрійчук, 2017).

Для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва молока важливим є комплексний аналіз показників рентабельності, який був здійснений на прикладі одного з вітчизняних підприємств.

Відомо, що величина показника рівня рентабельності залежить від двох чинників – ціни продажу центнера молока та рівня його собівартості. Отже, комплекс заходів по підвищенню рентабельності виробництва молока повинен бути направлений на збільшення ціни продажу та зменшення собівартості виробництва продукції.

У більшості випадків реалізації сільськогосподарської продукції, коли підприємство має обмежений вплив на ціну, або взагалі його не має, реальним напрямком зростання рентабельності є зниження собівартості продукції. Проте, на формування ціни на молоко виробник має реальні важелі впливу, адже вона формується з урахуванням якісного складу молока – по мірі зростання показників вмісту жиру та білка понад базисні, відповідності інших показників до стандарту, молоко набуває вищого, або екстра гатунку, завдяки чому нараховуються надбавки й, відповідно, зростає загальна ціна (Яценко & Яковлева, 2012).

Для того, щоб визначити, якою мірою впливає зростання ціни реалізації та собівартості виробництва на рівень рентабельності, було здійснено розрахунки.

Так, фактична рентабельність молока підприємства в 2020 році становила:

$$P = \frac{988,89 - 832,05}{832,05} \cdot 100 = 18,85 \quad (1)$$

Розрахунки свідчать, що за зростання ціни на 1 % і за умови сталої собівартості рівень рентабельності дорівнюватиме:

$$P = \frac{988,89 \cdot 101/100 - 832,05}{832,05} \cdot 100 = 20,04 \quad (2)$$

Отже, завдяки підвищенню ціни рівень рентабельності підвищиться на 1,2 в.п. (20,04–18,85) (табл. 1).

У разі зростання ціни на 2 % рівень рентабельності підвищиться до 21,23 %, а приріст становитиме 1,19 в.п.. За зростання на 3 % рівень рентабельності складе 22,42 %, а приріст знову – 1,19 в.п., тобто на таку саму величину, як і в перших двох випадках. Отже, кожен відсоток збільшення ціни молока дає однаковий приріст показника рентабельності.

Наступним етапом дослідження є аналогічні розрахунки тільки у випадку зниження собівартості. В разі зниження собівартості на 1 % та сталої ціни рівень рентабельності складе:

$$P = \frac{988,89 - 832,05 \cdot 0,99}{(832,05 \cdot 0,99)} \cdot 100 = 20,05 \quad (3)$$

Приріст рентабельності становитиме 1,29 в.п. (20,05–18,85). За зниження собівартості на 2 % рівень рентабельності підвищиться до 21,28 %, а приріст становитиме 1,23 в.п., у разі зменшення собівартості на 3 %, рівень рентабельності – 22,53 %, приріст – 1,25 в.п.. Отже, на відміну від збіль-

1. Вплив ціни на ефективність виробництва молока

Показник	Факт	Збільшення ціни на				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Реалізовано, тис ц	351,3	351,3	351,3	351,3	351,3	351,3
Прибуток, тис грн	55100	58572	62046	65520	68994	72468
Повна собівартість 1 ц, грн	832,05	832,05	832,05	832,05	832,05	832,05
Ціна реалізації 1 ц, грн	988,89	998,78	1008,67	1018,56	1028,45	1038,33
Прибуток 1 ц молока, грн	156,84	166,73	176,62	186,51	196,40	206,28
Рентабельність, %	18,85	20,04	21,23	22,42	23,60	24,79

Джерело: розраховано автором.

шення ціни, приріст показника рентабельності в разі зниження собівартості зростає не на однакову величину, а має тенденцію до зростання за кожного зниження собівартості на 1 % (табл. 2).

Аналізом встановлено, що зростання ціни на 3 % (за сталої собівартості) зумовило збільшення рентабельності до 22,42 %, а зменшення собівартості на 3 % (за сталої ціни) – до 22,53 %, тобто більше на 0,11 в.п.. Отже, на зростання показника рівня рентабельності виробництва молока більшою мірою впливає собівартість виробництва.

Тепер визначимо, як впливає вміст жиру та білка в молоці на рентабельність виробництва молока. За новим стандартом «ДСТУ 3662:2018. Молоко–сировина коров'яче. Технічні умови» базисні норми цих показників станов-

лять відповідно 3,4 % і 3 %, а співвідношення вартості жиру та білка в ціні 1 т молока встановлено як 40:60 (Вимоги).

Ціна залежить від якості молока і визначається за формулою (Шпичак, 2016):

$$C = \left(\frac{B_{\phi}}{B_0} \times 0,6 + \frac{Ж_{\phi}}{Ж_0} \times 0,4 \right) \times C_0 \quad (4)$$

де B_{ϕ} – фактичний вміст білка, %;

B_0 – базисний вміст білка 3,0, %;

$Ж_{\phi}$ – фактична жирність молока, %;

$Ж_0$ – базисна жирність 3,4, %;

C_0 – ціна за 1 л, грн.

У разі зростання базисного вмісту жиру на 0,1 % (за незмінного вмісту білка), ціна 1 ц молока становитиме:

$$C = \left(\frac{3}{3} \times 0,6 + \frac{3,5}{3,4} \times 0,4 \right) \times 980,00 = 991,53 \text{ (грн)} \quad (5)$$

2. Вплив собівартості на ефективність виробництва молока

Показник	Факт	Зниження собівартості на				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Реалізовано, тис ц	351,3	351,3	351,3	351,3	351,3	351,3
Прибуток, тис грн	55100	58021	60944	63867	66790	69713
Повна собівартість 1 ц, грн	832,05	823,73	815,41	807,09	798,77	790,45
Ціна реалізації 1 ц, грн	988,89	988,89	988,89	988,89	988,89	988,89
Прибуток 1 ц молока, грн	156,84	165,16	173,48	181,80	190,12	198,44
Рентабельність, %	18,85	20,05	21,28	22,53	23,80	25,11

Джерело: розраховано автором.

3. Вплив якості молока на ефективність його виробництва

Показник	Молоко 1 гагунку	Збільшення вмісту жиру на			Збільшення вмісту білка на		
		0,1 %	0,2 %	0,3 %	0,1 %	0,2 %	0,3 %
Повна собівартість 1 ц, грн	832,05	832,05	832,05	832,05	832,05	832,05	832,05
Ціна реалізації 1 ц, грн	980,00	991,53	1003,06	1014,59	999,6	1019,2	1038,8
Прибуток 1 ц молока, грн	147,95	159,48	171,01	182,54	167,55	187,15	206,75
Рівень рентабельності, %	17,78	19,17	20,55	21,94	20,14	22,49	24,85

Джерело: розраховано автором.

Рівень рентабельності у цьому випадку зросте з 17,78 % до 19,17 %, тобто на 1,39 в.п. (табл. 3).

Отже, за зростання базисного вмісту жиру на 0,2 % ціна молока збільшиться до 1003,06 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 20,55 %). У разі зростання базисного вмісту жиру на 0,3 % ціна молока збільшиться до 1014,59 грн/ц (рентабельність – 21,94 %). За кожного збільшення вмісту жиру на 0,1 %, приріст рівня рентабельності становитиме – 1,39 відсоткових пункти. В разі зростання базисного вмісту білка на 0,1 % (за незмінного вмісту жиру), рівень рентабельності складе – 20,14 %.

У разі зростання базисного вмісту білка на 0,1 % (за незмінного вмісту жиру), ціна ц молока складе:

$$C = \left(\frac{3,1}{3} \times 0,6 + \frac{3,4}{3,4} \times 0,4 \right) \times 980,00 = 999,60 \quad (6)$$

Рентабельність зросте з 17,78 % до 20,14 %.

У разі зростання базисного вмісту білка на 0,2 % ціна молока збільшиться до 1019,2 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 22,49 %). У разі зростання базисного вмісту білка на 0,3 % ціна молока збільшиться до 1038,8 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 24,85 %). За кожного збільшення вмісту білка на 0,1 %, приріст рівня рентабельності становитиме 2,36 відсоткових пункти.

Отже, на збільшення рівня рентабельності виробництва молока істотний вплив справляє якість, і на більшу величину зростає цей показник залежно від зростання вмісту білку в молоці.

Проведені дослідження свідчать, що в разі одночасного підвищення вмісту жиру та білка в молоці зростання рівня рентабельності відбуватиметься ще більшими темпами. За одночасного зростання базисного вмісту жиру та білка на 0,1 % ціна молока збільшиться до 1011,13 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 21,52 %):

$$C = \left(\frac{3,1}{3} \times 0,6 + \frac{3,5}{3,4} \times 0,4 \right) \times 980,00 = 1011,13 (\text{грн}) \quad (7)$$

У разі одночасного зростання базисного вмісту жиру й білка на 0,2 % ціна молока збільшиться до 1042,26 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 25,26 %). У разі одночасного зростання базисного вмісту жиру та білка на 0,3 % ціна молока збільшиться до 1073,39 грн/ц (рентабельність відповідно становитиме 29,01 %).

Вищенаведені розрахунки підтверджують ефективність підвищення якості молока до вимог нового стандарту, адже збільшення вмісту жиру та білка в молоці не тільки підвищують ефективність його виробництва, а й забезпечують конкурентоспроможність – відповідність якості молока до зростаючих вимог споживачів, та

4. Вплив якості молока на ефективність його виробництва

Показник	Молоко 1 гатунку	Збільшення вмісту жиру та білка на		
		0,1 %	0,2 %	0,3 %
Повна собівартість 1 ц, грн	832,05	832,05	832,05	832,05
Ціна реалізації 1 ц, грн	980,00	1011,13	1042,26	1073,39
Прибуток 1 ц молока, грн	147,95	179,08	210,21	241,34
Рентабельність, %	17,78	21,52	25,26	29,01

Джерело: розраховано автором.

ціни, що забезпечує збільшення прибутку підприємства–виробника.

Отже, рівень рентабельності виробництва значно мірою залежить від якості вироблюваного молока, що визначає збільшення ціни продажу й, відповідно, прибутку та зниження собівартості.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, в сучасних умовах динамічно розвиватися зможуть тільки ті господарства, які в змозі підвищити якість продукції та наблизити її до європейських стандартів.

Встановлено, що вплив основних чинників – зменшення собівартості молока, поліпшення його якісних параметрів, підвищення ціни продажу молока, сприяє зростанню економічної ефективності виробництва молока та його конкурентоспроможності.

Підвищити ефективність і конкурентоспроможність вітчизняного молока можна виробляючи та постачаючи високоякісну сировину для переробки завдяки створенню власної сировинної бази шляхом розбудови ефективно діючих молочних кооперативів і оптимальної логістичної системи молочного ринку. Це дасть можливість виробляти молочну продукцію високої якості, а також стане важливим чинником у ціноутворенні на ринку молочної продукції.

Список використаних джерел

1. Кернасюк Ю. Потенціал українського молока на світовому ринку. Агробізнес сьогодні. 2016. URL: <http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/7918-potensial-ukrainskoho-molokana-svitovomu-rynku.html>
2. Ільчук М. М., Коновал І. А. Управління конкурентоспроможністю продукції скотарства сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2018. № 7. С. 83–90.
3. Легеза Д. Г. Розвиток аграрного сектора України у сфері зовнішньої торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць ХДУТП. 2010. Вип. 2(12). С. 439.
4. Саблук П. Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору економіки України та роль науки в її становленні. Проблеми інноваційно–інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. 2016. № 9. С. 34–42.
5. Лупенко Ю. О., Месель–Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю. Стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського виробництва України (методичні підходи та розрахунки). Київ: ННЦ «ІАЕ». 2016. 28 с.
6. Кваша С. М., Іванько А. В. Моделювання часткової рівноваги на ринку молока та молочної продукції в Україні. Економіка АПК. 2017. № 7. С. 37–46.
7. Яценко В. М., Яковлева А. О. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього

- середовища та підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств молочної галузі. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2012. Випуск 45. С. 109–115.
8. Андрійчук В. Г., Сас І. С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти. Монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 303 с.
 9. Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#Text>
 10. Шпичак О. М. Проблеми ціноутворення в контексті купівельної спроможності населення та інфляційних процесів. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 59–70.
-
- ### References
1. Kernasiuk, Yu. (2016). Potensial ukrainskoho moloka na svitovomu rynku [Potential of Ukrainian milk on the world market]. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/7918-potensial-ukrainskoho-moloka-na-svitovomu-rynku.html>
 2. Ilchuk, M. M., & Konoval, I. A. (2018). Upravlinnia konkurentospromozhnistiu produktisii skotarstva silskohospodarskykh pidpriemstv [Management of competitiveness of livestock products of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, 7, 83–90.
 3. Leheza, D. H. (2010). Rozvytok ahrarnoho sektora Ukrainy u sferi zovnishnoi torhivli [Development of the agricultural sector of Ukraine in the field of foreign trade]. "Economic strategy and perspectives of the development of trade and services sphere": Kharkiv State University of Food Technology and Trade collections of scientific papers, 2(12), 439.
 4. Sabluk, P. T. (2016). Innovatsiina model rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy ta rol nauky v yii stanovleni [Innovative model of development of the agricultural sector of the economy of Ukraine and the role of science in its formation]. *Problems of innovation and investment development. Series: Economics and Management*, 9, 34–42.
 5. Lupenko, Yu. O., Mesel–Veseliak, V. Ya., & Hryshchenko, O. Yu. (2016). Stratehichni napriamy rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva Ukrainy (metodychni pidkhody ta rozrakhunky) [Strategic directions of development of agricultural production of Ukraine (methodical approaches and calculations)]. Kyiv: IAE Scientific Research Center.
 6. Kvasha, S. M., & Ivanko, A. V. (2017). Modelivannia chastkovoї rovnovahy na rynku moloka ta molochnoi produktisii v Ukraini [Modeling of partial equilibrium in the market of milk and dairy products in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 7, 37–46.
 7. Yatsenko, V. M., & Yakovlieva, A. O. (2012). Vplyv faktoriv zovnishnoho ta vnutrishnoho seredovysshcha ta pidvyschennia konkurentospromozhnosti produktisii pidpriemstv molochnoi haluzi [Influence of external and internal environmental factors and increasing the competitiveness of dairy products]. *Scientific works of the National University of Food Technologies*, 45, 109–115.
 8. Andriichuk, V. H., & Sas, I. S. (2017). Kонтсentratsiia v ahrarnii sferi ekonomiky: problemni aspekty [Concentration in the agricultural sector of the economy: problematic aspects]. *Monograph*. Kyiv: KNEU.
 9. On approval of the Requirements for safety and quality of milk and dairy products. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#Text>
 10. Shpychak, O. M. (2016). Problemy tsinoutvorennia v konteksti kupivelnoi spromozhnosti naselennia ta inflatsiinykh protsesiv [Problems of pricing in the context of purchasing power of the population and inflation]. *Ekonomika APK*, 6, 59–70.

L. M. Stepasiuk (2021). ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE EFFICIENCY OF MILK PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES. BIOECONOMY

AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 5-12. <https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.005>

bioeconomy2021.03-04.005

Abstract. *In the dairy subcomplex of Ukraine the success of market relations largely depends on the pricing of its products. It is proved that today the price is one of the main factors that shape the competitive advantages of milk and determine its share in the dairy market.*

In the context of global challenges, agricultural enterprises have limited influence on the selling price, so the real direction of increasing the profitability of production is to reduce its cost. However, studies show that the formation of milk prices can be influenced by the producer through the quality of products. Thus, due to the growth of fat and protein content above the basic norms, milk acquires a higher or extra grade, which allows the producer to receive surcharges and, as a result, a higher selling price.

Profitability is the main indicator of production efficiency and depends on many factors, so the author studied the impact of the main ones, namely price, cost and quality parameters of products. It is proved that increasing the level of profitability can be achieved by reducing the cost of production, increasing the selling price, which is directly affected by product quality. It is established that each percentage increase in price provides a greater increase in the level of profitability compared to such an increase at a lower level of profitability. In contrast to the increase in price, the increase in profitability in the event of a decrease in cost does not increase by the same amount, but tends to increase in the case of each decrease in cost by 1%.

It is substantiated that the main directions of increasing the level of profitability are to reduce the cost of production and increase the selling price due to the growth of product quality, as these factors provide an increase in the studied indicator.

Keywords: *efficiency; milk; quality; level of profitability; price*

INEQUALITY IN THE HOUSEHOLD INCOME DISTRIBUTION IN UKRAINE

O. V. PASHCHENKO,

PhD in Economics, Associate Professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-0603-8072
E-mail: opashchenko26@gmail.com

O. B. ZHARIKOVA,

PhD in Economics, Associate Professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-1259-1712
E-mail: ele0309@ukr.net

Abstract. *Currently Ukrainian economy is characterized by an unstable situation caused by the political and economic situation in the country, as well as a by the pandemic, which led to irregularity in the population income distribution, which further affected consumption and its volume. The article examines irregularity in the distribution of household's incomes.*

The research analysis reveals that there have been positive changes in the structure of cumulative income of urban and rural households in Ukraine recently. To put it more precisely, there is an increase in the share of wages, transfer payments in the form of benefits and subsidies and income from business activities along with the specific natural incomes and pensions decrease. However, factual statistical information contradicts the realities of our lives. Their structure in 2020 was analyzed and the share of wages in the household incomes formation is calculated. Indicators of socio-economic irregularity (Lorentz curve, Gini coefficient, decile coefficient) were studied. Compared to the developed world countries, the general level of Ukrainians' income remains low.

The main part of Ukrainian citizens' income is spent on consumption since they have no opportunity to save. Recently, there has been a decrease in the book income from hired labor, and, therefore, most households conceal their income, which affects living standards and reduces revenues to the state budget. The dynamics of income and expenditure of urban and rural households in 2020 was also analyzed. It was found out that the vast majority of urban and rural households in the country spend their income on consumption and they have no ability to save.

The main ways to reduce income inequality are indicated, namely: ending the war in the east of the country; increasing the tax burden for big business and the wealthiest sections of the population; deprivation of the oligarchs' influence on the government, increase in wages; reducing unemployment; employment growth; reducing the level of

corruption; development of small and medium business, creating equal opportunities for all sections of the population in education and health care.

Keywords: *income; income differentiation; income irregularity; costs; Lorenz curve; Gini coefficient; decile coefficient; poverty*

Introduction.

The economy of our state is unstable at the current stage of the society development (Lavrun et al., 2019). This situation is predetermined by high levels of corruption and unemployment, political instability, social irregularity, low wages and purchasing orientation, the exodus of skilled professionals who seek a better living standard and unavailability of the middle class, which is an obstacle to socio-economic development (Pashchenko & Zharikova, 2021). Imperfect legislation, instability policy, prosperity of the shadow economy, high levels of corruption, low wages, unreasonable tariffs for most services lead to the enrichment of a small number of people and impoverishment of the rest of the population are the causes of high income differentiation (Lavrun et al., 2019; Sydorova, 2017). Therefore, the state activities should be aimed at pursuing a sensible and balanced policy aimed at reducing the income gap between rich and poor. At present, income inequality is a global and pressing problem that countries of the world and draws the attention of modern economists.

Analysis of recent researches and publications.

The issue of income distribution irregularity is considered in the papers of famous scientists: Petty, Ricardo, Smith, Marx, Keynes et al. The problem is quite relevant in Ukraine, therefore, income inequality is being stud-

ied by Bohynia, Hubina, Kolot, Koval, Kryvobok, Sadova, Libanova, Ilchuk, Novikova, Chupryna etc.

Purpose – to study the irregularity in rural and urban population's households income in Ukraine; to analyze indicators that show income inequality in Ukrainian households; to find out the reasons and develop proposals to solve the problem above.

Materials and methods of research.

Income, its volume and irregular distribution are the factors that determine the population standard of living. The income of society and households is one of the most important indicators of their well-being. The information basis of the study is made by materials of periodicals, scientific papers, Internet sources, statistical information, scientific and methodological literature. Lorenz curve, Gini coefficient and decile coefficient were used as methods of rural and urban population income distribution irregularity. The method of statistical groupings, economic-mathematical, computational constructive, correlation and regression methods were used in the research.

Results of the research and their discussion.

The provision of the population with the bare essentials, the degree of their satisfaction and the conditions of their development define the level of the cit-

izens' well-being and determines the socio-economic development of the country. Income and the level of their differentiation are among the factors reflecting the living standard. A market economy is characterized by income differentiation and the reasons for the differentiation lie in different abilities and socio-economic status of people. Insignificant income inequality stimulates an increase in production and income generation, while a high degree of irregularity negatively affects the pace of society development, worsens its situation and reduces its efficiency. Excessive income inequality worsens the situation of socially vulnerable groups, which leads to a reduction in life expectancy, deterioration of their physiological condition, as well as an increase in budget expenditures and the formation of social conflicts.

Monetary income of the population – wages, income from entrepreneurship and self-employment, property income and various social securities in the form of transfers (pensions, scholarships, financial assistance etc.) are the main components of measuring irregularity. The following data give an idea of the ratio of these sources of income of the Ukrainian population. On average, 62.3 % of all incomes of the population of Ukraine in the structure of household incomes in 2020 were earned from wages, 21.1 % – from social security and the smallest share in incomes was occupied by income from entrepreneurial activity (7.1 %), from agricultural products sale (2.6 %) and property income (1.2 %). As for the urban population of Ukraine, the share of wages in the structure of cash incomes was 65.9 %, pensions – 17.3 %, social security and other current transfer payments accounted for 8.6 %. Income from entrepreneurial activity and self-employment made 7.7 %, and income from property made only 0.2 %. If we study the

structure of cash income of households depending on the size of the average per capita equivalent cash income, we can see that the lowest share of wages – 38.0 %, and the largest pension of 37.5 % were observed in households with average per capita income per month up to UAH 3000. The largest share of wages 82.3 % and the largest amount of pensions 7.6 % were observed in the households with average monthly per capita income ranging from UAH 11000 to 12000 (Table 1).

In terms of the rural population of Ukraine, the share of wages in the structure of cash incomes was 53.1 %, pensions 19.0 %, social security and other current transfer payments accounted for 10.2 %. Income from entrepreneurial activity and self-employment made 5.6 %, and income from property was 3.6 %. If we study the structure of cash income of households depending on the size of the average per capita equivalent cash income, we can see that the lowest share of wages 30.6 % and the largest pension 38.1 % belongs to households with average per capita cash income per month up to UAH 3000. The largest share of wages – 69.6 %, and pension of 8.1 % – were in the households with monthly per capita income of UAH 9000–10000 (Table 1).

Analysis of the data presented in table 1 reveals that there is a significant – 1.2 times or more – excess in cash income of urban households compared to rural ones. Wage range difference between urban and rural populations at the sectoral level reaches 1.5 times or more. This trend is negative, as it shows that the dynamics of income distribution between urban and rural households does not show an improvement in social justice and confirms the existence of disparities in household cash incomes. In 2020, there was a dominance of expenditures for the goods and services purchase which made 91.3 %

in the structure of expenditures of the Ukrainian population. 49.8 % account expenditures for food products, 25.3

% – for non–food products, 16.2 % – for services, non–consumer cumulative expenditures account for 8.7 %. In the struc-

1. The structure of household's cash income depending on the size of the average per capita equivalent

	All households	Including those with average monthly per capita income monetary equivalent, UAH										
		under 3000,0	3000,1 – 4000,0	4000,1 – 5000,0	5000,1 – 6000,0	6000,1 – 7000,0	7000,1 – 8000,0	8000,1 – 9000,0	9000,1 – 10000,0	10000,1 – 11000,0	11000,1 – 12000,0	over 12000,0
Urban households												
Wages	65,9	38,0	48,9	64,2	69,0	71,2	72,1	75,8	74,0	67,0	82,3	67,8
Income from business profit and self-employment	7,7	3,8	3,9	4,5	6,3	8,1	8,2	6,6	7,6	16,1	6,6	16,2
Income from agricultural products sale	0,3	0,5	0,6	0,4	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	1,2	0,1	0,0
Income from property	0,2	0,4	0,3	0,2	0,3	0,1	0,3	0,1	0,2	0,3	–	0,1
Pensions	17,3	37,5	33,4	19,5	16,0	13,9	12,9	11,0	13,9	11,0	7,6	8,8
Scholarships	0,3	1,1	0,4	0,5	0,1	0,3	0,5	0,2	0,0	0,0	–	0,1
Social securities, benefits, grants and compensatory payments	2,2	8,5	4,3	3,2	2,3	1,3	1,2	0,7	0,8	0,3	0,3	0,6
Monetary support from relatives	4,3	8,3	6,5	5,7	4,3	3,5	3,1	3,7	2,8	2,4	2,7	2,3
Alimony	0,4	0,3	0,4	0,8	0,6	0,4	0,1	0,5	0,0	0,2	0,1	–
Other incomes	1,4	1,6	1,3	1,0	0,9	1,1	1,3	1,3	0,6	1,5	0,3	4,1
Monetary income	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Rural households												
Wages	53,1	30,6	42,9	53,7	62,9	63,9	65,3	61,0	69,6	59,1	55,5	57,3
Income from business profit and self-employment	5,6	3,9	3,6	4,1	5,8	8,4	5,1	9,9	2,3	10,6	19,4	12,5
Income from agricultural products sale	8,5	7,1	8,4	9,4	6,5	8,9	9,1	9,5	13,7	10,4	9,6	15,8
Income from property	3,6	4,1	4,8	4,3	3,1	3,1	2,5	1,5	1,7	4,0	2,3	2,1
Pensions	19,0	38,1	26,6	19,5	13,3	10,7	11,0	5,0	8,1	5,4	10,1	9,2
Scholarships	0,2	0,3	0,2	0,1	0,5	0,4	–	–	–	–	–	–
Social securities, benefits, grants and compensatory payments	3,8	8,9	6,0	3,3	2,0	1,7	1,2	2,1	0,2	0,9	0,2	0,2
Monetary support from relatives	3,8	4,9	5,1	3,1	3,0	1,8	3,2	5,1	1,8	8,1	1,6	2,4
Alimony	0,1	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	–	–	–	–
Other incomes	2,3	1,9	2,2	2,2	2,9	1,1	2,5	5,9	2,6	1,5	1,3	0,5
Monetary income	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Source: compiled by the authors according to the State Statistics Service of Ukraine.

ture of expenditures of urban households in Ukraine, food expenditures account for 48.2 %, non-food expenditures account for 24.8 %. In the structure of expenditures of rural households in Ukraine, food expenditures account for 53.3 %, and non-food expenditures account for 26.3 %. The rural population spends most of its wages on food. In addition, they spend some of their income on housing construction, maintenance of personal households, and so on while these expenditures are to typical for urban population. The average US household spends about 17 % of its income on food (taking into account that their consumer basket is bigger and of higher quality). These data confirm

the effect of Engel's law. The essence of the law is that the share of income spent on food is an important indicator of living standards. The smaller is the share, the higher the standard of living is. The share of expenditures on social and cultural needs is higher in the countries with a higher standard of living (Table 2).

Table 2 shows that the income of urban and rural households is mostly spent on consumption which results in their investment activity decrease. Purchase of shares, real estate, construction, overhaul, bank deposits are indicators that reflect the savings of households. In 2020, they made 4.2 % for the urban population and 5.6 % for the rural population.

2. The structure of total expenditures of households depending on the size of the average per capita equivalent cash income in 2020, %

	All households	Including those with average monthly per capita income monetary equivalent, UAH											
		under 3000,0	3000,1 – 4000,0	4000,1 – 5000,0	5000,1 – 6000,0	6000,1 – 7000,0	7000,1 – 8000,0	8000,1 – 9000,0	9000,1 – 10000,0	10000,1 – 11000,0	11000,1 – 12000,0	over 12000,0	
Urban households													
Cumulative consumer expenditures:	92,3	97,5	96,1	94,7	94,9	92,4	88,9	89,9	87,8	91,3	91,2	85,5	
Foods	48,2	59,0	55,0	53,4	50,2	48,9	46,2	43,5	46,2	45,4	41,2	31,4	
Nonfoods	24,8	24,2	25,6	25,0	25,9	24,7	23,5	26,3	22,6	22,4	21,9	25,9	
Services	19,3	14,3	15,5	16,3	18,8	18,8	19,2	20,1	19,0	23,5	28,1	28,2	
Cumulative nonfood expenditures	7,7	2,5	3,9	5,3	5,1	7,6	11,1	10,1	12,2	8,7	8,8	14,5	
Total cumulative expenditures	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Rural households													
Cumulative consumer expenditures:	88,8	96,1	92,7	91,9	90,4	88,8	82,1	84,7	83,0	74,8	75,8	61,4	
Foods	53,3	64,8	60,0	56,9	52,9	50,9	46,3	43,9	47,3	38,6	37,7	30,0	
Nonfoods	26,3	24,8	24,5	26,6	27,2	28,1	25,9	28,9	24,9	26,0	25,3	21,6	
Services	9,2	6,5	8,2	8,4	10,3	9,8	9,9	11,9	10,8	10,2	12,8	9,8	
Cumulative nonfood expenditures	11,2	3,9	7,3	8,1	9,6	11,2	17,9	15,3	17,0	25,2	24,2	38,6	
Total cumulative expenditures	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Source: compiled by the authors according to the State Statistics Service of Ukraine.

The most complete idea of income distribution is given by the Pareto–Lorenz–Ginny methodology. The Italian economist Wilfredo Pareto (1848–1923) created the basis of the economic theory of welfare and based on the generalization of statistical data substantiated the distribution of income with further formulation of the “Pareto law”. This law defines the relationship between the amount of income and the number of recipients based on the distribution of people’s abilities, *i.e.* the level of income differentiation is inversely proportional to the general level of the economy. The scientist explained the emergence of social inequality, pointing out that the physical, moral and intellectual inequality of people is predetermined by economic and social irregularity (Pareto, 1999).

According to Pareto, the welfare of society is maximized when changes in income distribution do not impair the welfare of its population. In the countries with a higher level of economic development, the level of income differentiation is lower. V. Pareto sought sources of public welfare in the field of public finance, believing that through fiscal policy, the state should ensure the implementation of democratically defined ethical ideals. The American statistician and economist O. Lorenz (1876–1959) developed Pareto’s

law by proposing a graphical representation of the Lorenz curve (“arc”), referred to as “Lorenz curve” (Structural indicators), which gives a graphical representation of the actual distribution of income in society between different population groups. It shows the degree of deviation of the actual distribution of income between different groups of the population from the line of absolute equality in the distribution of income and characterizes the degree of irregularity of their distribution. To more clearly represent the essence of this method, the whole population of the country is divided into groups (quintiles) equal in number of people and different in income. Groups are ranked by income level. Each group has its share in the percentage of the total population and the percentage of the cumulative income, which is taken as 100 percent. The more the actual distribution curve deviates from the line of uniform distribution, the greater the degree of irregularity in income distribution and a higher level of income differentiation is (Chepinova, 2011).

The Lorenz curve is based on the statistics of urban and rural households in 2020. It shows the irregular distribution of income in rural and urban populations. In 2020 27 % of rural households received 14 % of cumulative income up to UAH 3000 per capita income, 13 % of

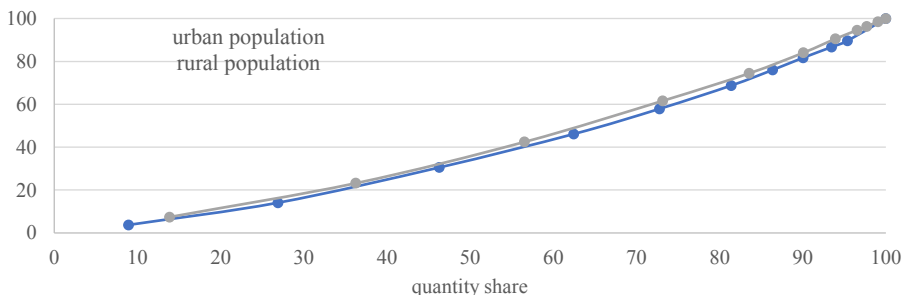

Fig. 1. Lorenz curve in the Ukrainian population income distribution in 2020

Source: compiled by State Statistics Service of Ukraine.

rural households received 17 % of cumulative income up to UAH 6000 per capita income and 4 % of rural households received 4 % of cumulative income of more than UAH 10000 per capita income. In the context of urban population in 2020, 13 % of urban households received 5 % of cumulative income up to UAH 3000 per capita income, 15 % of urban households received 15 % of cumulative income up to UAH 6000 per capita income and 13 % of urban households population received 23 % of cumulative income in terms of more than UAH 10000 per capita income. In a market economy, there can be no full equality, though the state social policy should be aimed at ensuring that the deviation of the Lorenz curve from the line of absolute equality is not excessive (Naumova, 2018).

The Lorenz curve is related to another indicator of income differentiation – the Gini coefficient, which makes it possible to determine the degree of the population polarization by income level and to quantify irregularities in the income distribution. It shows the degree of deviation of the actual quantitative distribution of the population income from the line of absolute equality. The value of the Gini coefficient ranges from zero to one. The higher the degree of the population polarization in the context of income, the closer Gini coefficient is to one. The formula for calculating the Gini coefficient is as follows:

$$\Sigma G = 1 - 2 \Sigma x_i \times \text{Sum}y_t + \Sigma x_i y_i \quad (1)$$

where: x_i – the share of households of the i -th group in the total number of households; y_i – the share of income concentrated in the i -th group of households; – the cumulative share of income.

In 2020, the values of the Gini coefficient ranged from 0.391 to 2.367 in the urban population groups per capita

equivalent cash income and from 0.506 to 1.601 in the rural population groups, which indicates an irregular distribution of income (Table 3).

During 2015–2020, the value of the Gini coefficient changed from 25.50 to 25.36, i.e. it decreased by 0.14 %. In 2020, Ukraine and Azerbaijan (22.45 %), Moldova (24.6 %), Belarus (24.75 %), Slovenia (24.84 %), the Czech Republic (25.43 %), and Slovakia (25.77 %) were among the leaders of the countries with the lowest income inequality (Gini Index, 2020). This is due to the fact that the governments of these countries are trying to maintain a high level of social protection and pursue a policy of income equalization (Naumova, 2018). In 2020, according to official statistics, the value of the Gini index in all households in Ukraine was 25.36 %. It is low compared to developed countries and indicates a low differentiation of incomes between the rich and poor. For example, the Gini coefficient in industrial countries, such as Denmark is 28.5 %, Switzerland – 32.25 %, Germany – 32.33 %, France – 32.55 %, Britain – 33.12 % (Gini Index, 2020). Against the background of Poland and Russia with their Gini indices of 30.19 % and 35.32 % respectively (Gini Index, 2020), Ukraine can be considered as a country with fairly high economic equality.

The largest income differentiation between rich and poor was observed in South Africa (62.73 %), Namibia (59.17 %), Zambia (58.09 %), Lesotho (54.43 %), Mozambique (53.87 %), Botswana (53.35 %), Brazil (52.44 %) (Gini Index, 2020). Irregularity has been widening recently, despite governments' efforts to redistribute income from rich to poor to mitigate the effects of pandemics. The IMF notes that the Gini coefficient has globally increased by almost 1.5 % (A pandemic, 2020).

3. Calculation of the Gini coefficient

Groups by average per capita equivalent cash income	Share of households in the group Xi	Share in cash income Yi	Calculation data				
			Differentiation index	Sum Xi	Sum Yi	XiYi	XiSumYi
Urban population							
under 3000,0	0.130	0.051	0.391	0.130	0.051	0.007	0.0
3000,1 – 4000,0	0.184	0.113	0.614	0.314	0.164	0.021	0.0
4000,1 – 5000,0	0.187	0.167	0.893	0.501	0.331	0.031	0.1
5000,1 – 6000,0	0.147	0.149	1.010	0.648	0.480	0.022	0.1
6000,1 – 7000,0	0.098	0.113	1.157	0.746	0.593	0.011	0.1
7000,1 – 8000,0	0.080	0.108	1.350	0.827	0.701	0.009	0.1
8000,1 – 9000,0	0.044	0.066	1.478	0.871	0.767	0.003	0.0
9000,1 – 10000,0	0.037	0.059	1.568	0.909	0.826	0.002	0.0
10000,1 – 11000,0	0.030	0.042	1.436	0.938	0.868	0.001	0.0
11000,1 – 12000,0	0.019	0.030	1.584	0.957	0.898	0.001	0.0
over 12000,0	0.043	0.102	2.367	1.000	1.000	0.004	0.0
	1.000	1.000	x	x	x	0.1116	0.4344
Rural population							
under 3000,0	0.272	0.137	0.506	0.272	0.137	0.037	0.0
3000,1 – 4000,0	0.225	0.180	0.801	0.496	0.317	0.040	0.1
4000,1 – 5000,0	0.187	0.198	1.057	0.683	0.515	0.037	0.1
5000,1 – 6000,0	0.126	0.170	1.343	0.810	0.684	0.021	0.1
6000,1 – 7000,0	0.076	0.120	1.574	0.886	0.804	0.009	0.1
7000,1 – 8000,0	0.045	0.079	1.758	0.931	0.883	0.004	0.0
8000,1 – 9000,0	0.031	0.049	1.585	0.962	0.932	0.002	0.0
9000,1 – 10000,0	0.012	0.023	1.919	0.974	0.955	0.000	0.0
10000,1 – 11000,0	0.016	0.027	1.738	0.989	0.982	0.000	0.0
11000,1 – 12000,0	0.006	0.009	1.688	0.995	0.992	0.000	0.0
over 12000,0	0.005	0.008	1.601	1.000	1.000	0.000	0.0
	1.000	1.000	x	x	x	0.1511	0.4585

Source: compiled by the authors according to the State Statistics Service of Ukraine.

The decile coefficient is another indicator of income differentiation. It shows how many times the minimum income of 10 % the richest population exceeds the maximum income of 10 % the poorest population. It is calculated as the ratio between the cumulative income of 10 % of the poorest population

and the cumulative income of 10 % of the poorest population. According to the statistics, income disparity in Ukraine in 2015–2019 made 5.44 times.

Other sources indicate that the difference in income between the 10 % the richest and 10 % the poorest Ukrainians, taking into account the shadow income, is almost

40 times larger (Time, 2013). Official statistics reveals a rather moderate degree of inequality that meets European standards, but in reality Ukrainian researchers, experts and the population are convinced that the population is very stratified. This is confirmed by poverty indicators and the stratification of the population – according to the data of various ratings of Ukraine among the world countries, the country does not hold first positions in the ratings. The underestimation of the income inequality indicator and its discrepancy with the actual level of the population inequality is predetermined by insufficient quality of sample surveys of households, inaccurate information on income level and high share of the shadow economy, which does not allow to objectively assessing households' income. The shadowing of the economy exists in the EU, but according to Professor F. Schneider, it remains at a safe level. According to the Ministry of Economy, the level of the shadow economy in 2020 increased to 30–40 % of the total gross domestic product (The level, 2021), i.e. it exceeds the safe level. According to other domestic and foreign estimates, the level of the shadow economy makes 40–60 % of Ukraine's economy (Rybchak, 2009). Thus, statistical information does not reflect the real level of population inequality that currently exists in Ukraine, as the data are subjective, relative, underestimated and do not reflect an improvement in the level and quality of life of the population.

Poverty is a form of social irregularity. The coronavirus pandemic has not only crippled the health of Ukrainians, but it also dealt a significant blow to their financial situation (Report, 2020). Therefore, a process of redistribution of cumulative income in favor of the wealthy population has been taking place in Ukraine, and the share of income of the poorest population is de-

clining. In the first half of 2020, compared to the same period in 2019, the poverty rate increased from 41 % to 51 %, which resulted in the loss of consumer opportunity (Report, 2020). According to the results of 2020, poverty rate made 45–50 % (Althoughda, 2021).

According to the National Academy of Science of Ukraine, about 19.4 million people lived below the poverty line in the first half of 2020 while in 2019 there were 4 million fewer of them (Althoughda, 2021). However, poverty in Ukraine is radically different from poverty in industrial and developing countries – a high level of poverty is the case among the working population, including the highly skilled one, and being employed does not guarantee the minimum prosperity. The problem of poverty on a national scale has taken extreme forms. In many respects, the modern socio-economic development of Ukraine does not meet the concept of basic needs in providing minimal benefits based on public demand (Althoughda, 2021).

Cash-in-hand wages payment, minimization of official income by entrepreneurs and households, corrupt incomes, imperfect tax system should be borne in mind while considering the issue. Reasons for income differentiation also include: distinctions in the abilities of the population, level of their education, professional skills, inequality in property ownership, uneven distribution of economic resources, distinctions in market position, different attitudes to risks, different relations, the number of family members and their age, disabled members in the family. However, the main reason for inequality is the lack of fair social policy, the inability of trade unions to protect the interests of workers and vulnerable groups (Farion, 2015), deteriorating living standards and quality, increasing emigration of skilled professionals, violation of social justice,

loss of motivation to work and reduce it along with businesses bankruptcy, military aggression by a neighboring state and the coronavirus pandemic.

Therefore, the problems of income inequality and poverty reduction cannot be currently solved without the state intervention. We need to combine economic development with the development of social trust, strong relations within society, mutual respect. It is due to social capital that European societies achieve their goals through the formation of a new model of behavior of economic entities, improving production efficiency and welfare (Duchynskiy, 2015). We should also keep in mind that it is trust, activity, mutual assistance, support for the democracy foundations that will help to decrease the level of corruption.

Conclusions and future perspectives of the study.

According to the State Statistics Service, Ukraine has a moderate differentiation in household incomes, and Ukraine is among the countries with the lowest income irregularity. According to Ukrainian researchers and experts, the population in Ukraine is very stratified due to the poor quality of household sample surveys, inaccurate information on the level of income and a high share of the shadow economy. Economically unjustified inequality of the population and its impoverishment is negatively perceived by the population and it is the main reason for the departure of the able-bodied citizens' population from Ukraine. And this can lead to social tensions and slow economic growth. We should keep in mind the very structure of the society. In the industrial countries the middle class is considered the basis of social life as it provides political stability and plays an important role in

economic growth. In Ukraine, the rich and the poor are distinguished, and the middle class does not correspond to the classical idea of it (Libanova, 2012).

In order to develop the economy of the country and increase the social welfare of the population, the proper level and quality of life of all sections of the population along with equal access to economic resources and services is to be ensured, and excessive differentiation of income is to be restrained. To achieve these, it is necessary to stop the war in the east of the country, to increase the tax burden for large businesses and the wealthiest sections of the population, to deprive the oligarchs of their influence on the government, to create conditions for the development of small and medium-sized businesses.

In addition, it is necessary to increase the level of wages and improve the wage system, to reduce unemployment and create new jobs, to increase the level of employment for the economically active population and the provision of social protection of non-competitive categories of the population, to reduce the level of corruption, to create equal opportunities for all sections of the population in education and health care.

References

1. Lavrun, I. H., Todyuruk, S. I., & Kifyak, V. I. (2019). Nerivnist dokhodiv naselennia v Ukraini [Income inequality in Ukraine]. *Investments: practice and experience*, 11, 40–44.
2. Pashchenko, O. V., & Zharikova, O. B. (2021). Dyferentsiatsiia dokhodiv naselennia v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky [Population income differentiation under modern condition of economics development]. *Bioeconomy and Agrarian Business*, 1(12), 45–55.
3. Sydorova, A. V. (2017). Dokhody ta vytraty naselennia: statystychni otsiniuvannia, modeliuvannia ta prohnozuvannia [Incomes and

- expenditures of the population: statistical estimation, modeling and forecasting]. Finance, accounting, banks, 1(22), 154–162.
4. Incomes and expenditures of the population of Ukraine in 2020. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from www.ukrstats.gov.ua
 5. Pareto, V. (1999). Uchebnik politicheskoy ekonomii [Political economy textbook]. Chelyabinsk: Publishing House Ural-LTD.
 6. Structural indicators. Retrieved from http://studme.com.ua/124501056303/ekonomika/struktturnye_pokazateli_abisolyutnye_otnositelnye.htm
 7. Chepinova, V. G. (2011). Ekonomichna teoriya: pidruchnyk [Economic theory: a textbook]. K.: Yurinkom Inter.
 8. Naumova, M. A. (2018). Dyferentsiatsiya do khodiv naselennia Ukrainy: tendentsii i faktory [Differentiation of incomes of the population of Ukraine: tendencies and factors]. Scientific view: economics and management, 2(60), 130–142.
 9. Gini Index–2020 in the world: what was the gap between rich and poor. Retrieved from <https://ru.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/mir/indeks-dzhini-2020-mire-kakim-by-l-razryv-bogatym-i-bednym-naseleniem>
 10. A pandemic will widen the gap between the rich and poor. Retrieved from https://espreso.tv/news/2020/05/26/pandemiya_zbilshyt_razryv_mizh_bogatymy_i_bidnymy_mvf
 11. Time of choice: Ukraine. Retrieved from www.razumkov.org.ua/upload/Brochure_RU-CU-7-2013.pdf
 12. The level of the shadow economy in Ukraine has jumped to 30%. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/30/novyna/ekonomika/riven-tinovoyi-ekonomiky-ukrayini-pid-skochyv-30-minekonomiky>
 13. Rybchak, O. S. (2009). Orhanizatsiino-ekonomichni peredumovy detinizatsii ekonomiky Ukrainy [Organizational and economic preconditions for de-shadowing the economy of Ukraine]. Economics and Entrepreneurship: Bulletin for young scientists and graduate students, 23, 16-23.
 14. Report of the NAS of Ukraine. In the first half of 2020, the poverty rate in Ukraine increased from 41 % to 51 %. Retrieved from <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=7376>
 15. Bidnyi kozhen druhyi: naskilky potonshaly hamantsi ukrainsiv za 2020 rik [Every second is poor: how thin the wallets of Ukrainians in 2020]. Retrieved from <https://www.althoughda.com.ua/rus/publications/2021/01/5/669749>
 16. Farion, M. M. (2015). Posylennia dyferentsiatsii dokhodiv naselennia za umov vsebichnoi suchasnoi kryzy vitchyznianoho suspilstva [Strengthening the differentiation of household incomes in the context of a comprehensive modern crisis of domestic society]. Scientific Conference Proceedings of the V.O. Sukhomlynskyi, National University of Mykolaiv, 6, 36–40.
 17. Duchynskiy, N. I. (2015). Dyferentsiatsiya dokhodiv domashnikh hospodarstv v umovakh rynkovoï ekonomiky [Differentiation of household incomes in a market economy]. Proceedings of the International scientific-practical conference «Current state and problems of statistics, accounting and auditing in the context of globalization».
 18. Nerivnist v Ukraini: mashtaby ta mozhlyvosti vplyvu [Inequality in Ukraine: the scale and potential for influence]. Monograph for ed. E. M. Libanovoi. (2012). Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.

O. В. Пащенко, О. Б. Жарікова (2021). НЕРІВНІСТЬ У РОЗПОДІЛІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 13-24. <https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.013>

Анотація. Нині економіка нашої держави характеризується нестабільним становищем, зумовленим політичною й економічною ситуацією в країні, а також пандемією, які зумовили нерівність у розподілі доходів населення країни, що позначилося на споживанні та його обсязі.

У статті досліджується нерівність у розподілі доходів домогосподарств. Аналіз показав, що в Україні протягом останніх років прослідковуються позитивні зрушення в структурі сукупних доходів міських і сільських домогосподарств, а точніше наявне зростання питомої ваги оплати праці, трансфертних платежів у вигляді пільг і субсидій, доходів від підприємницької діяльності, а також зменшення питомої ваги натуральних доходів і пенсійних виплат. Проаналізовано їхню структуру за 2020 рік, розраховано частку оплати праці в формуванні доходів населення. Досліджено показники соціально-економічної нерівності (крива Лоренца, коефіцієнт Джині, децильний коефіцієнт). У порівнянні з розвинутими країнами світу загальний рівень доходів українців лишається низьким, із переважанням витрат на споживання. Останнім часом прослідковується зменшення зареєстрованих доходів від найманої праці й тому більшість домогосподарств приховують свої статки, а це впливає на рівень життя та зменшення надходжень до державного бюджету.

Також було проаналізовано динаміку доходів і витрат домогосподарств. Досліджено, що переважна частка міських і сільських домогосподарств країни витрачає свої доходи на споживання, не маючи можливості здійснювати заощадження. Зазначено основні шляхи зменшення нерівності в розподілі доходів, а саме: припинення війни на сході країни; підвищення податкового навантаження для великого бізнесу та найбільш заможних верств населення; позбавлення олігархів впливу на владу, підвищення оплати праці; зростання рівня зайнятості; зменшення рівня корупції; розвиток малого та середнього бізнесу, створення рівних можливостей для всіх верств населення в сфері освіти й охорони здоров'я.

Ключові слова: дохід; диференціація доходів; нерівність доходів; витрати; крива Лоренца; коефіцієнт Джині; децильний коефіцієнт; бідність населення

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Т. О. МУЗИЧЕНКО,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0003-2135-8522
E-mail: tatiana.muzychenko27@gmail.com

Ю. О. КУЛИК, студентка

Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: yulchik.kulik@gmail.com

Анотація. Органічне сільське господарство – це цілісна система управління виробництвом, яка сприяє та зміцнює здоров'я агроєкосистеми, включаючи біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунту. Вона наголошує на використанні методів управління, а не використання позагосподарських ресурсів, беручи до уваги, що регіональні умови вимагають локально адаптованих систем. Це досягається використанням агрономічних, біологічних і механічних методів, а не синтетичних матеріалів, для виконання будь-якої конкретної функції в системі.

У статті досліджуються особливості функціонування конкурентоспроможного органічного сільського господарства в Україні, проблеми та перспективи розвитку ринку органічної продукції, пов'язані з законодавчою базою та методологією обліку виробничих процесів.

Дослідження показали, що особливістю органічного виробництва є те, що сертифікації відповідними уповноваженими установами підлягає виробництво, процеси переробки, пакування та зберігання продукції. Відсутність власних національних стандартів на органічну продукцію обумовлює необхідність здійснювати сертифікацію за допомогою міжнародних стандартів і національних стандартів інших держав. За таких умов отримана продукція експортується переважно до країн компанії, що уповноважили відповідні органи сертифікації. Крім того, розвиток вітчизняного органічного виробництва ускладнюється нерозвиненістю нормативно-правової бази. Органічне виробництво дає можливість реалізувати концепцію збалансованого розвитку аграрної сфери на основі соціально-економічної, природно-ресурсної збалансованості та має на меті забезпечення суспільства безпечними та якісними продуктами харчування, а також збереження та покращення стану довкілля.

Також досліджено та проаналізовано систему обліку в органічному виробництві, підтверджено необхідність здійснення відображення в показниках фінансової звітності облікових даних про витрати на органічне виробництво та наявність і рух органічної сільськогосподарської продукції. За результатами дослідження визначено необхідність розробки методологічного інструментарію для обліку органічного виробництва. З розвитком органічного виробництва має бути належним чином організована система обліку, яка сприятиме забезпеченню користувачів своєчасною та достовірною інформацією про виробництво, зберігання та реалізацію органічної сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: органіка, органічне виробництво, облік органічної продукції, витрати, сертифікація, ринок органічної продукції

Актуальність.

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в разі одночасного зниження антропогенного навантаження на довкілля й природні ресурси можна досягти на основі розвитку органічного виробництва як альтернативної моделі господарювання. На відміну від інших методів ведення сільського господарства, органічне виробництво засновано на використанні ресурсозберіжувальних технологій, мінімізації механічної обробки ґрунту та виключає використання синтетичних речовин (Гончарук et al., 2020).

Пріоритетним напрямом для органічного сільського господарства є використання матеріалів і технологій, які покращують екологічну рівновагу в природних системах і сприяють створенню стійких збалансованих агроекологічних систем. У разі органічного виробництва забезпечується відповідність органічної системи сільського господарства й сільськогосподарської продукції певним стандартам, що дає можливість маркувати продукцію відповідним чином і реалізувати як органічну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання ефективності виробництва органічної продукції сільського господарства в Україні та світі розглядали багато науковців, зокрема: С. Антонєць, В. Артиш, Н. Бородачева, Т. Дудар, Н. Зіновчук, Є. Милованов, О. Рудницька, О. Царенко, М. Федоров та ін. Серед зарубіжних дослідників варто виділити наукові праці У. Нортборна (Northbourne, 1939), А. Говарда (Howard, 1925), М. Окади (Mokichi Okada, 1936), Е. Мітчел (Mutchel, 2003). Попри різноманіття досліджень, залишаються проблемними й нерозв'язаними питання, пов'язані з формуванням витрат на виробництво органічної продукції рослинництва.

Метою дослідження є розкриття особливостей функціонування конкурентоспроможного органічного сільського господарства в Україні, а також висвітлення проблем та перспектив розвитку ринку органічної продукції.

Матеріали та методи дослідження.

Основними методами й інформаційною основою дослідження є: матеріали періодичних видань, праці

науковців, інтернет–джерела, статистична інформація, наукова та методична література. Дослідження проводилось із застосуванням наукових методів, основаних на діалектичному методі пізнання та об'єктивних законах розвитку економіки. Методологічною основою статті є системний підхід до розкриття економічної сутності формування витрат виробництва органічної продукції рослинництва. В разі вивчення обліку витрат виробництва застосовувалися методи: спостереження, монографічний, порівняння, групування, аналізу й синтезу.

Результати дослідження та їх обговорення.

В Україні виробники розпочали усвідомлено займатись органічним виробництвом наприкінці 1990–х років. Активно розвиваючи внутрішній ринок, наша держава все більше заявляє про себе на міжнародному ринку органічної продукції, входячи за площами сільськогосподарських угідь, задіяних під її вирощування, до світових лідерів, збільшуючи асортимент пропонованої продукції та географію поставок (Закон України № 425–VII, 2013).

Особливістю органічного виробництва є те, що сертифікації відповідними уповноваженими установами підлягає виробництво, процеси переробки, пакування та зберігання продукції (Закон України № 2496–VIII, 2013). Відсутність власних національних стандартів на органічну продукцію обумовлює необхідність здійснювати сертифікацію за допомогою міжнародних стандартів та національних стандартів інших держав.

За таких умов отримана продукція експортується переважно до країн компаній, що уповноважили відпо-

відні органи сертифікації. Крім того, розвиток вітчизняного органічного виробництва ускладнюється нерозвиненістю нормативно–правової бази. Органічне виробництво дає можливість реалізувати концепцію збалансованого розвитку аграрної сфери на основі соціально–економічної, природно–ресурсної збалансованості та має на меті забезпечення суспільства якісними та безпечними продуктами харчування, а також збереження та покращення стану довкілля (Кутаренко, 2019; Курман, 2018).

За оцінками експертів, темпи розвитку органічного виробництва в Україні в 5,5 рази вище, ніж у Європі та в 4,9 рази – ніж у світі (Органічна Україна, 2019).

Головною метою органічного сільськогосподарського підприємства поряд із виробництвом органічної продукції та задоволенням попиту споживачів є максимізація прибутку. Формування прибутку – це безперервний процес, який включає в себе комплекс дій щодо забезпечення узгодження доходів і витрат підприємства для отримання та максимізації позитивного сальдо. Саме витрати є основним обмежником прибутку й одночасно головним фактором, який впливає на обсяг пропозиції органічної продукції.

Сучасна теорія витрат сформувалася на підставі досліджень учених–економістів різних шкіл і течій, які суттєво вплинули на становлення певних напрямків уявлення про сутність витрат і їхню класифікацію в ринковій економіці, визначили основні прикладні аспекти цієї теорії. Переважна більшість дослідників розглядають витрати в розрізі витрат виробництва, економічних витрат і загальних витрат (табл. 1).

1. Тракткування поняття «витрати» в економічній літературі

№	Джерело	Визначення
1	Ч. Т. Хорнгрен і Дж. Фостер	Вчені під поняттям витрат розуміють використані ресурси або гроші, які потрібно заплатити за товари чи послуги.
2	А. Грінченко	Витрати – вартість усіх ресурсів, що використовуються в процесі діяльності підприємства для досягнення основної мети.
3	Г. Ростовська і М. Скрипник	До витрат відносять грошово–матеріальні ресурси, використані підприємством для здійснення його виробничо–господарської діяльності й досягнення поставленої мети за умови застосування найефективнішого варіанта їх використання.
4	С. Покропивний	Витрати – це вартісна оцінка використаних у процесі виробництва продукції природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних фондів, трудових ресурсів, а також інших витрат на виробництво й реалізацію продукції.
5	П(С)БО 16	Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).
6	Податковий кодекс України	Витрати – це сума будь–яких витрат платника податку в грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, унаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу.

Джерело: побудовано авторами на основі (Зінчук, 2013).

Загалом можна визначити, що всі розглянуті вище характеристики відображають участь факторів виробництва в разі створення продукції для отримання прибутку й досягнення інших цілей організації. Узагальнюючи праці вітчизняних і зарубіжних вчених, можна сказати, що витрати – це грошове вираження витрачених факторів виробництва в певний період часу, необхідних для здійснення підприємством своєї виробничої та комерційної діяльності.

Початковим обліковим етапом є оформлення операцій первинними документами. Стосовно облікового забезпечення управління витратами органічного виробництва первинні документи, що приймають участь у процесах, повинні містити інформацію за наступними напрямками подальшого використання (Подольчук, 2019; Суліменко & Киян, 2017):

- оперативного аналізу, внутрішнього контролю й управління;
- формування інформації для цілей фінансової звітності за національними стандартами;

- формування інформації для цілей фінансової звітності за міжнародними стандартами;
- формування інформації для податкової звітності.

За умови такого комплексного підходу первинний документ виконуватиме контрольну й інформаційну функції, що забезпечуватиме ефективне управління витратами.

Відсутність розроблених типових документи з обліку витрат виробництва органічної продукції рослинництва обумовлює необхідність самостійного формування пакета первинних документів суб'єктами господарювання. При цьому повинні бути враховані стандарти органічного виробництва, вимоги чинного законодавства щодо виробництва, обігу й маркування органічної рослинницької продукції, технологія її виробництва (Оверковська, 2017). Облік витрат у рослинництві традиційно здійснюється:

- за роками виробництва (врожаю);
- культурами (групами культур);
- статтями витрат.

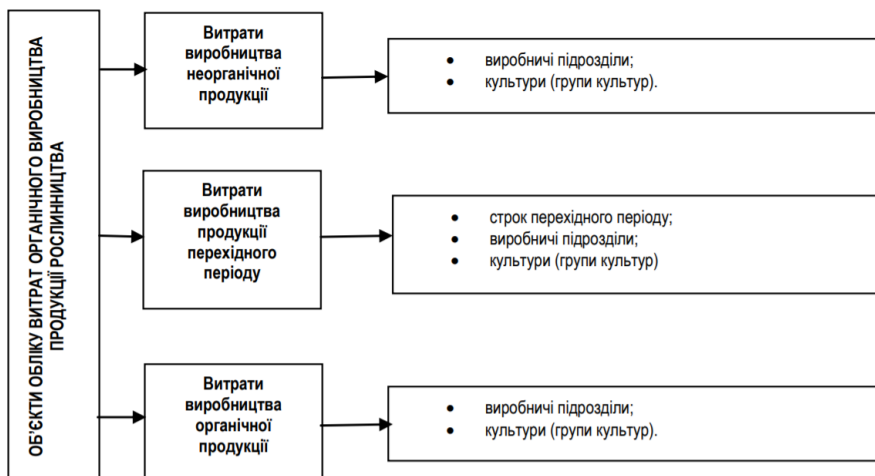

Рис. 1. Система об'єктів обліку витрат виробництва органічної продукції рослинництва

Джерело: побудовано авторами на основі (Іщенко, 2019).

Проте, технологічна специфіка органічного виробництва обумовлює побудову складнішої системи об'єктів обліку витрат (рис. 1).

Особливості органічного виробництва обумовлюють необхідність посиленого контролю за використанням насіння, посадкового матеріалу, засобів захисту рослин, добрив та інших складових виробничого процесу. Тому

номенклатура статей витрат галузі рослинництва в умовах органічного виробництва має враховувати зазначену специфіку (Мазур & Ковальчук, 2018).

Облік за такими статтями витрат як насіння та посадковий матеріал, добрива, засоби захисту рослин, сировина та матеріали має здійснюватися в розрізі речовин і матеріалів, дозволених по технології для органічного виробни-

2. Номенклатура статей обліку витрат виробництва органічної продукції рослинництва

Статті обліку витрат	
Органічне виробництво (запропоновано авторами).	Склад витрат, що відносяться до статті.
Витрати на оплату праці.	Включається основна й додаткова оплата праці працівників, безпосередньо зайнятих у технологічному процесі виробництва продукції рослинництва.
Насіння та посадковий матеріал: покупні органічні; вирощені в перехідний період; вирощені в умовах органічного виробництва; інші.	Включається вартість насіння та посадкового матеріалу власного виробництва та придбаного, що використані для посіву (посадки) відповідних сільськогосподарських культур і насаджень, крім молодих багаторічних насаджень.
Паливо та мастильні матеріали.	Відображають комплексну ціну палива, в яку входять його вартість на виконання технологічних операцій, а також вартість мастил тощо.

Добрива: добрива, меліоранти, мікробіологічного, рослинного чи тваринного походження; інші речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів і урожайності сільськогосподарських культур, які розщеплюються біологічно; добрива та речовини для покращення ґрунту що дозволяється використовувати в процесі органічного виробництва в гранично допустимих кількостях; інші.	Включаються витрати на внесені в ґрунт під сільськогосподарські культури органічні (ґній, торф, компост, сидеральні добрива тощо), мінеральні, бактеріальні, інші добрива та мікродобрива.
Засоби захисту рослин: – органічні засоби захисту рослин і тварин; неорганічних засоби захисту рослин і тварин, регулятори росту внесені до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати в процесі органічного виробництва; інші.	Включаються вартість біологічних та інших засобів, які використані для боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин.
Сировина та матеріали: сировина та матеріали, що дозволяється використовувати в процесі органічного виробництва; сировина та матеріали, що дозволяється використовувати в процесі органічного виробництва в гранично допустимих кількостях; інші.	Відображаються витрати сировини, інших матеріалів дозволених до використання в процесі органічного виробництва продукції рослинництва за технологією, дозволених до використання з обмеженнями й інших.
Роботи та послуги.	Відображаються витрати на роботи та послуги власних допоміжних виробництв, які забезпечують виробничі потреби, та вартість послуг виробничого характеру, наданих сторонніми підприємствами, включаючи плату за воду для зрошення та інші послуги.
Витрати на ремонт необоротних активів.	Суми на оплату праці працівників, зайнятих на ремонтних операціях, вартість запасних частин, ремонтно-будівельних і інших матеріалів, витрачених на поточний ремонт основних засобів, включаючи вартість пального та мастильних матеріалів, використаних на ремонт і обкатку машин після ремонту.
Інші витрати на утримання основних засобів.	Витрати на амортизацію, оренду, водопостачання, водовідведення, електропостачання, опалення тощо об'єктів галузі рослинництва.
Інші витрати.	Відображаються витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом певної продукції рослинництва й не включені до однієї з вищевведених статей, а саме: вартість спеодягу та спецвзуття, що видаються працівникам; платежі за страхування майна, урожаю сільськогосподарських культур тощо.
Загальновиробничі витрати.	Відображаються бригадні, фермські, цехові та загальновиробничі витрати.

Джерело: побудовано авторами на основі (Зінчук, 2013; Мельничук, 2016).

цтва, дозволених до використання з обмеженнями, інших. Пропонована авторами номенклатура статей витрат для галузі рослинництва в умовах органічного виробництва та склад витрат, що включаються до кожної статті, наведена в табл. 2.

У разі визначення статей витрат необхідно не тільки грамотно сформулювати їхню структуру, але також дати вичерпні характеристики складу кожної статті.

Особливо це стосується специфічних витрат органічного виробництва. Використання в практиці обліку запропонованої номенклатури статей витрат дасть можливість розмежувати витрати, передбачені технологічними умовами органічного виробництва та дозволені законодавством, і витрати, щодо яких є певні обмеження. Це поліпшить інформаційне забезпечення контрольної функції управління органічним вироб-

ництвом і дасть можливість обґрунтованого калькулювання собівартості органічної продукції рослинництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Для організації ефективного обліку витрат органічного сільського господарства необхідно розв'язати наступні питання:

Організувати обліково-аналітичне забезпечення для формування відокремленої системи інформації про господарські операції органічної діяльності підприємств.

Ідентифікувати систему рахунків управлінського обліку в рамках робочого плану рахунків (з максимальною їх деталізацією), за якої органічна інноваційна діяльність на підприємстві відображалася як окремий об'єкт обліку. Найбільш оптимальним, на нашу думку, є використання безпосередньо бухгалтерського плану рахунків із додаванням на деякі рахунки специфічної управлінської аналітики. Крім того, доцільним буде створення окремих субрахунків для відображення органічних запасів, витрат і доходів від органічного виробництва.

Визначити центри відповідальності за органічну діяльність на підприємстві. Сегментами діяльності для інноваційного сільськогосподарського підприємства можуть бути сегменти, які призначені для обліку органічних продуктів, їх реалізації та визначення результатів. Зокрема, аналітичний облік витрат і виходу продукції слід вести за певними культурами, тваринами або їхніми групами чи видами робіт відповідно до розробленого завдання. При цьому для ефективного контролю за витратами слід встановити ступінь відповідальності (фінансової та адмі-

ністративної) керівника по кожному центру, що буде залежати від організаційної структури підприємства.

Обґрунтувати вибір управлінської класифікації витрат і ступеня її деталізації. На наш погляд, для будь-якої організації, що займається інноваційним землеробством, найбільш вдалою є аналітика за статтями витрат і в залежності від напрямків виробництва – органічного та неорганічного. Використовуючи за основу методичний підхід, який запроваджений у статистичній формі 50 с.–г., у разі оперативного визначення собівартості органічної продукції рослинництва рекомендується застосовувати такі статті витрат у натуральних показниках і грошовому виразі: оплата праці (пряма та непряма); відрахування на соціальні заходи; органічне насіння (садивний матеріал); неорганічне насіння; органічні добрива; неорганічні добрива; теплоенергетичні витрати; паливо–мастильні матеріали; амортизація; витрати на ремонт основних засобів; плата за оренду майна або майнового паю; плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв); оплата послуг, виконаних сторонніми організаціями; інші витрати; інші органічні витрати; витрати на побічну продукцію (вираховуються); витрати на збут.

Розробити та затвердити графік документообігу, а також якісну систему звітності. При цьому форми внутрішньої звітності визначаються виходячи з того, яка інформація більшою мірою цікавить керівництво – наприклад, щотижневий звіт про витрати з групуванням статей на постійні та змінні, і доходи.

Вибрати підсистему управлінського обліку для калькуляції собівартості органічної продукції.

Отже, використання запропонованої методики ведення управлінського обліку на інноваційних сільськогосподарських

підприємствах дасть можливість оперативного збору, систематизації та достовірного аналізу інформації про витрати, доходи й ефективність діяльності різних напрямків виробництва. Це сприятиме оцінці на практиці прибутковості ведення органічного виробництва та розвитку екологічнобезпечного господарювання.

Список використаних джерел

1. Гончарук І. В., Ковальчук С. Я., Цицюра Я. Г., Лутковська С. М. Динамічні процеси розвитку органічного виробництва в Україні: монографія. Вінниця: Твори. 2020. 472 с.
2. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини. Закон України від 03.09.2013 р. № 425–VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
3. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України від 10.07.2018 р. № 2496–VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>
4. Кутаренко Н. Я. Правове регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Агросвіт. 2019. № 22. С. 66–73.
5. Курман Т. О. Проблеми законодавчого забезпечення виробництва органічної продукції тваринництва. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 153–157.
6. Органічна Україна в інфографіці. 2019. URL: <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/>
7. Зінчук Т. О. Витоки та підходи до формування категоріального апарату «Органічне виробництво». Європейський і світовий досвід. 2013. URL: http://znau.edu.ua/media/nauka_innovation/organic/Organic_20132.pdf
8. Мельничук Я. П. Документальне оформлення витрат і виходу продукції рослинництва органічного походження. Вісник

Житомирського державного технічного університету. 2016. № 2(76). С. 27–32.

9. Подоляничук О. А. Сутність та основи обліку органічної продукції. Агросвіт. 2019. № 16. С. 51–57.
10. Суліменко Л. А., Киян А. В. Особливості бухгалтерського обліку в умовах органічного виробництва продукції рослинництва. 2017. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8422/1/Organik_2017_346-351.pdf
11. Оверковська Т. К. Правові ознаки органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Підприємство, господарство і право. 2017. № 11. С. 94–98.
12. Іщенко Я. П. Особливості організації обліку витрат органічного сільськогосподарського виробництва. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 7. С. 122–132.
13. Мазур В. А., Ковальчук С. Я. Специфіка ринку органічної продукції: національний та європейський аспект. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 7–18.
14. Калетнік Г. М., Пришляк Н. В. Виробництво та сертифікація органічної продукції: досвід США. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 9. С. 122–132.

References

1. Goncharuk, I. V., Kovalchuk, S. Y., Tsitsyura, Y. G., & Lutkovskaya, S. M. (2020). *Dynamichni protsesy rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini* [Dynamic processes of development of organic production in Ukraine]. Monograph. Vinnytsia: Works.
2. On production and circulation of organic agricultural products and raw materials. Law of Ukraine No 425–VIII. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
3. On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products. Law of Ukraine No

- 2496–VIII. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>
4. Kutarenko, N. Ya. (2019). Pravove rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v Ukraini [Legal regulation of organic production of agricultural products in Ukraine]. *Agrosvit*, 22, 66–73.
 5. Kurman, T. O. (2018). Problemy zakonodavchoho zabezpechennia vyrobnytstva orhanichnoi produktsii tvarynnytstva [Problems of legislative support for the production of organic products]. *Entrepreneurship, economy and law*, 12, 153–157.
 6. Orhanichna Ukraina v infografitsi [Organic Ukraine in infographics]. (2019). Retrieved from <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/>
 7. Zinchuk, T. O. (2013). Vytoky ta pidkhody do formuvannia katehorialnoho aparatu «Orhanichne vyrobnytstvo» [Origins and approaches to the formation of the categorical apparatus "Organic Production"]. *European and world experience*. Retrieved from http://znau.edu.ua/media/nauka_innovation/organic/Organic_20132.pdf
 8. Melnichuk, Ya. P. (2016). Dokumentalne oformlennia vytrat i vykhodu produktsii roslinnytstva orhanichnoho pokhodzhennia [Documenting the costs and output of crop production of organic origin]. *Bulletin of Zhytomyr State Technical University*, 2(76), 27-32.
 9. Podolyanchuk, O. A. (2019). Sutnist ta osnovy obliku orhanichnoi produktsii [The essence and basics of accounting for organic products]. *Agrosvit*, 16, 51–57.
 10. Sulimenko, L. A., & Kiyani, A. V. (2017). Osoblyvosti bukhhalterskoho obliku v umovakh orhanichnoho vyrobnytstva produktsii roslinnytstva [Features of accounting in terms of organic production of crop products]. Retrieved from http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8422/1/Organik_2017_346-351.pdf
 11. Overkovskaya, T. K. (2017). Pravovi oznaky orhanichnoho vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v Ukraini [Legal features of organic production of agricultural products in Ukraine]. *Enterprise, economy and law*, 11, 94–98.
 12. Ishchenko, Ya. P. (2019). Osoblyvosti orhanizatsii obliku vytrat orhanichnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva [Features of the organization of accounting for the costs of organic agricultural production]. *Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 7, 122–132.
 13. Mazur, V. A., & Kovalchuk, S. Ya. (2018). Spetsyfyka rynku orhanichnoi produktsii: natsionalnyi ta yevropeyskyi aspekt [Specifics of the organic products market: national and European aspect]. *Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 4, 7–18.
 14. Kaletnik, G. M., & Pryshlyak, N. V. (2017). Vyrobnytstvo ta sertyfikatsiia orhanichnoi produktsii: dosvid SSHA [Production and certification of organic products: the experience of the United States]. *Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 9, 122–132.

T. O. Muzychenko, Yu. O. Kulik (2021). FEATURES OF FORMATION THE COSTS OF THE ORGANIC CROP PRODUCTS PRODUCTION. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 25-34. <https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.025>

Abstract. *Improving the efficiency of agricultural production while reducing the anthropogenic load on the environment and natural resources can be achieved through the development of organic production as an alternative model of management. Unlike other methods of agriculture, organic production is based on the use of resource-saving technologies, minimization of mechanical tillage and eliminates the use of synthetic substances.*

The priority for organic agriculture is the use of materials and technologies that improve the ecological balance in natural systems and contribute to the creation of sustainable and balanced agro-ecological systems. The peculiarity of organic production is that the production, processing, packaging and storage of products are subject to certification by the relevant authorized institutions. The lack of own national standards for organic products necessitates certification with the help of international standards and national standards of other countries. Under such conditions, the products obtained are exported mainly to the countries of jurisdiction of the companies that have authorized the relevant certification bodies.

In addition, the development of domestic organic production is complicated by the underdevelopment of the regulatory framework. Organic production allows implementing the concept of balanced development of the agricultural sector on the basis of socio-economic, natural resource balance and aims to provide society with safe and quality food, as well as preserving and improving the environment.

The main goal of an organic agricultural enterprise, along with the production of organic products and meeting consumer demand, is to maximize profits. Profit generation is a continuous process that includes a set of actions to ensure the coordination of income and expenses of the enterprise in order to obtain and maximize their positive balance. Costs are the main limiter of profit and at the same time the main factor influencing the supply of organic products.

The lack of developed standard documents for accounting for the costs of production of organic crop products necessitates the independent formation of a package of primary documents by business entities. At the same time, the standards of organic production, the requirements of current legislation on the production, circulation and labeling of organic plant products, the technology of its production must be taken into account.

When determining the cost items, it is necessary not only to competently form their structure, but also to give comprehensive characteristics of the composition of each item. This is especially true of the specific costs of organic production. The use in practice of accounting for the proposed nomenclature of cost items will allow differentiating the costs provided by the technological conditions of organic production and allowed by law and the costs of which there are certain restrictions. This, in turn, will improve the information support of the control function of organic production management and provide an opportunity to reasonably calculate the cost of organic crop production.

Keywords: *organic; organic production; accounting for organic products; costs; certification; organic market*

РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

О. В. КИРЕЙЦЕВА,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
ORCID: 0000-0002-9575-5742
E-mail: eva_1310@ukr.net

О. В. ЖИЛІН,

аспірант кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
ORCID: 0000-0001-7143-8948
E-mail: a.zhylin@ukr.net

Анотація. У статті представлено дослідження щодо особливостей формування ринку землі аграрного сектору України. Проаналізовано перші результати започаткованої схеми купівлі–продажу сільськогосподарських угідь, активність покупців та продавців на ринку землі, їхні очікування та можливості.

Визначено, що земля, праця та капітал повинні функціонувати як товари у ринковій економіці, як фактори виробництва. Підкреслено, що базисом аграрних реформ є земельна реформа. Ринок землі в Україні відкрився з 1 липня 2021 року. Право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення набули громадяни України, юридичні особи України, територіальні громади та держава. Загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина та юридичної особи не може перевищувати 10 000 гектарів. Підкреслено, що до 1 січня 2024 року ліміт 100 гектарів і право покупки земельної ділянки мають тільки фізичні особи. До 1 січня 2030 року ціна продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв), не може бути меншою за їхню нормативну грошову оцінку.

Зроблено висновки, що в земельному законодавстві України повинні бути враховані всі загрози та спірні питання, які можуть виникнути у разі функціонування ринку землі в аграрному секторі. Концептуальна модель регулювання ринку землі має захищати інтереси всіх учасників ринкового процесу. Основними функціональними складовими такої моделі є перерозподіл земельних ресурсів у власність ефективних землекористувачів, досягнення необхідного рівня доходності сільськогосподарських товаровиробників для забезпечення розширеного відтворення.

ня, бюджетно-податкова підтримка сільськогосподарських товаровиробників і розвитку сільських територій, відтворення земельних ресурсів як елементу екологічної системи. Головними напрямками втілення в життя концептуальної моделі є ефективне впровадження регульованого ринку земель сільськогосподарського призначення, регулювання орендних відносин, дієве використання фінансово-податкових важелів реалізації відносин власності на землю.

Ключові слова: земля; земельні відносини; ринок; аграрний сектор

Актуальність.

Мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення в Україні діяв з березня 1992 року. Українці мали змогу розпоряджатися землею, тільки віддаючи її в оренду або господарюючи на ній самостійно. До скасування мораторію Україна була єдиною країною в Європі, де діяла заборона на продаж аграрних земель. Із 1 липня 2021 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» (Закон України, 2021), який відкрив ринок землі та надав можливість громадянам вільно купувати та продавати землі сільськогосподарського призначення, які належать їм на правах приватної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За тривалий період дії в Україні мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення вітчизняними економістами здійснено теоретичні напрацювання щодо запровадження ринкового обігу сільгоспугідь. Особливої уваги заслуговують праці таких вітчизняних вчених, як В. Г. Андрійчук, Д. І. Бадміндра, В. М. Будзьяк, Я. М. Гадзала, П. І. Гайдуцький, В. П. Галушка, В. В. Горлачук, О. І. Гуроров, А. С.

Даниленко, Д. С. Добряк, В. М. Жук, В. М. Заяць, Ю. О. Лупенко, А. Г. Мартин, В. Я. Месель-Веселяк, Л. Я. Новаковський, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук, А. М. Третяк, М. М. Федоров, О. В. Ходаківська, О. М. Шпичак.

Мета дослідження – аналіз нововведень в аграрному секторі України та перспектив розвитку вітчизняного ринку землі.

Матеріали та методи дослідження.

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: за допомогою діалектичного методу наукового пізнання розкрито стан вивчення досліджуваної проблеми, її актуальність, визначено теоретичне підґрунтя економічного регулювання земельних відносин; системного підходу – окреслено структуру наукового дослідження та визначено взаємозв'язок його елементів; абстрактно-логічного – сформульовано гіпотези та сформовано висновки; історико-логічного – досліджено генезис становлення та розвитку земельних відносин в Україні; термінологічного аналізу та формальної логіки – уточнено понятійно-категоріальний апарат; статистико-аналітичного – здійснено оцінку сучасного стану земельних відносин і визначено тенденції та перспективи їхнього розвитку;

структурно–функціонального аналізу – розроблено стратегічні напрями удосконалення управління землями сільськогосподарського призначення державної власності; графічно–ілюстративного – наочно відображено певні результати дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення.

З 1 липня 2021 року в Україні припинений мораторій на купівлю–продаж земельних ділянок (паїв), і запрацював ринок земель сільськогосподарського призначення. Мораторій з’явився з прийняттям Земельного кодексу України (ЗКУ) у 2001 році та був тимчасовим заходом до прийняття відповідного законодавства. Однак надалі він подовжувався майже щороку. Сутність мораторію полягала в тому, що маючи у власності сільськогосподарські землі (найчастіше це земельні паї), реалізувати їх будь–яким чином, окрім як передати в короткострокову чи довгострокову оренду, власники не могли. Попри те, що мораторій суперечив статтям 14 та 41 Конституції України, які гарантують право власності на землю та право на приватну власність, статті 90 ЗКУ, а також низці норм цивільного законодавства, він проіснував понад 20 років.

У листопаді 2019 року був прийнятий за основу, а 31 березня 2020 року загалом, Закон України № 552–ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», яким скасовується мораторій. Зокрема, Законом передбачено, що з 1 липня 2021 року право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею до 100 гектарів можуть на-

бувати виключно громадяни України. Зазначене обмеження не поширюється на земельні ділянки, набуті у власність громадянином до 1 липня 2021 року, але загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина не може перевищувати 10 тис гектарів (Закон України, 2021).

З 1 січня 2024 року таку можливість дістануть також юридичні особи, власниками яких є українці. Вони зможуть купувати до 10 тис гектарів землі. Заборонено також продаж державних та комунальних земель. Крім того, що Закон забезпечить повноцінну реалізацію права приватної власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення для громадян України, передбачається, що він сприятиме значному розширенню інвестиційних можливостей в аграрному секторі (Колотілін, 2021).

Вперше за роки незалежності України громадянам надано право безпосередньо між собою укладати договір купівлі–продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення, що робить їх реальними власниками своєї землі. Це дасть можливість власникам землі сільськогосподарського призначення, які її не використовують, зміцнити своє фінансове становище.

Розрахунки, пов’язані зі сплатою ціни земельних ділянок сільськогосподарського призначення за цивільними договорами, проводяться у безготівковій формі. Тобто без належного підтвердження джерела походження коштів, за які набувається таке право, земельну ділянку неможливо придбати. Це значно знижує можливість використання різноманітних сірих та тінювих схем у процесі купівлі земель (Борис, 2021).

Кожний власник землі сільськогосподарського призначення зможе отримати кредит у банку, передавши свою землю в заставу. Але держава не є гарантом у процесі кредитування. Тому фермери та малі підприємства не мають можливості придбати земельні ділянки у власність через відсутність достатніх коштів.

У порівнянні з іншими інвестиційними інструментами земля має чи не найвищий потенціал зростан-

ня, про що свідчить досвід відкриття ринку земель у країнах Євросоюзу. Після відкриття ринку землі в Україні прогнозують зростання вартості гектара впродовж як мінімум наступних 5 років. Перші роки від моменту відкриття ринку – це інтервал найвищого інвестування, коли щорічний приріст вартості землі становитиме не менше 20 %. Прогнозовано середню очікувану ціну продажу 1 га – \$ 2200, утім, залежно від регіону,

1. Моніторинг стану земельних відносин на 12.11.2021 року

Область України	Відчужені земельні ділянки		
	Кількість, шт.	Площа, га	Середня вартість 1 га, тис грн
Вінницька	3097	5862	37
Волинська	1647	2363	27
Дніпропетровська	2100	9058	28,3
Донецька	642	2569	28
Житомирська	1656	2630	27
Закарпатська	697	1114	60,8
Запорізька	971	3804	25,4
Івано-Франківська	1087	415	190,7
Київська	3355	4437	216,3
Кіровоградська	2675	13059	29
Луганська	482	2442	29,5
Львівська	1254	1003	183,7
Миколаївська	1187	4598	24,1
Одеська	660	1540	47,2
Полтавська	3272	9006	36,2
Рівненська	871	661	59,2
Сумська	3089	5039	26,1
Тернопільська	1187	1512	41,6
Харківська	3781	14086	33,1
Херсонська	1811	7973	21,8
Хмельницька	3188	5483	37,5
Черкаська	1417	2605	35,2
Чернівецька	721	469	56,6
Чернігівська	1946	4289	23,5

Джерело: побудовано авторами за даними (ДержГеоКадастр, 2021).

віддаленості, якості землі тощо ціна варіюватиметься від \$ 1500 до \$ 3000 за гектар. На листопад 2021 року середня вартість 1 га відчужених земельних ділянок складає 40435 грн, що становить \$ 1538 за курсом Національного банку України (табл. 1).

За інформацією таблиці 1 виявлено, що найвища середня вартість 1 га землі сільськогосподарського призначення в Київській (216,3 тис грн за 1 га), Івано–Франківській (190 тис грн за 1 га) та Львівській (183,7 тис грн за 1 га) областях. Столичний регіон, а також райони одних із найпопулярніших туристичних міст є інвестиційно привабливими. Але, на нашу думку, це тому, що земля під будівництво в цих областях є дорогою, отже дешевше купити сільськогосподарські землі і змінити їхнє цільове призначення. І це будуть не поодинокі випадки в усіх областях України. З огляду на це, потрібно внести положення в Закон України № 552–ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» про

заборону зміни цільового призначення на 10–20 років, у залежності від родючості та розташування земельної ділянки, а деяких – назавжди (рис. 1).

За законодавством України орендар має переважне право купівлі земельної ділянки або може передати це право третій особі. Ціна за 1 га земельної ділянки буде залежати від розміру орендної плати, яка нараховується відповідно нормативній грошовій оцінці. Наприклад, за 2020 рік орендна плата за приватні землі в Україні зросла на 6 %, а у деяких областях – перевищує 15 % від нормативної грошової оцінки ділянки. Тенденція її збільшення пояснюється активним проведенням земельної реформи та очікуваним відкриттям ринку земель. Так, середня орендна плата у 2020 році склала \$ 120, у регіонах коливалася від \$ 100 до \$ 300. Якщо в 2010–2011 роках орендна плата становила 300–350 грн/га, то вже у 2016 році – 1093 грн/га, а у 2019 році досягла € 105 за 1 га (Кірейцева & Жилін, 2020).

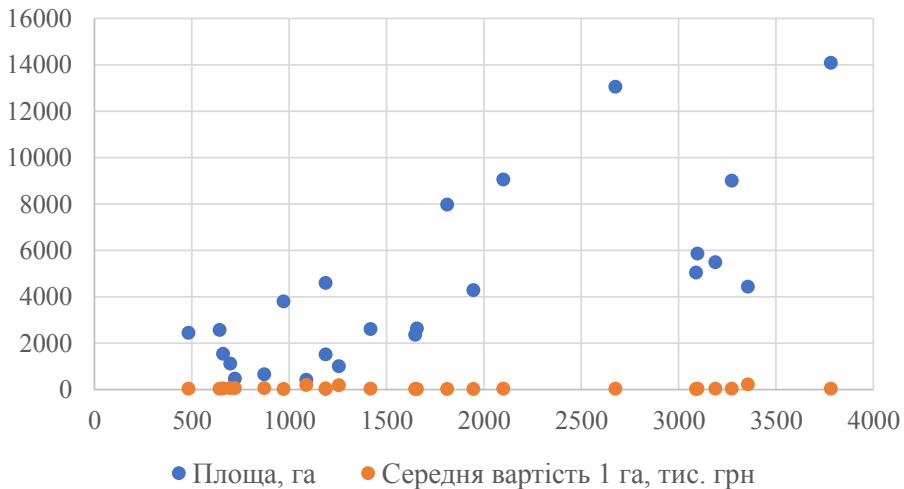

Рис. 1. Огляд ринку землі, листопад 2021 року

Джерело: побудовано авторами за даними (ДержГеоКадестр, 2021).

Попри мораторій, орендна плата впродовж останніх 10 років постійно зростала. Такий стан речей визначають досить багато факторів, наприклад: безперервна конкуренція за хороші землі, бажання агрокомпаній захистити свій земельний банк, стабільні капіталовкладення у свої території, бажання їх збільшити, впровадження нових технологій, великі інвестиції в аграрний сектор, постійне зростання цього сектора економіки навіть в умовах війни (Кірейцева & Жилін, 2020).

На підставі прогнозованої динаміки росту цін за оренду, в очікуванні зростання вартості землі, а також її сумарної площі, власник паю може прийняти рішення чекати 2024 року лишаючись з орендарем, або ж продати ділянку вже зараз. Утім, не варто забувати, що позитивна тенденція зростання виплат орендної плати за паї населення – в інтересах самих агрохолдингів для збереження земельного банку.

За оцінками орендарів, ринок не буде активним. Зараз готові продати землю лише 2,5 % власників, але і з цього кола людей у перші роки дії ринку землі її продадуть не всі. Власники розраховують отримати занадто високу ціну, яка не відповідає українським реаліям (Ходаківська & Юрченко, 2019).

Ринок землі набере обертів лише з 2024 року, коли до торгів приєднаються юридичні особи. Тоді почне формуватися справедлива ціна. Наразі очікується, що зі стартом ринку ціни на землю в Україні будуть коливатися від \$ 1000 до \$ 2500 за 1 га залежно від регіону. Супутні витрати будуть значними і переважно для покупців.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, близько 60 млн грн кредитів залучили аграрії, запропонувавши банкам як заставу 584 га земель сільськогоспо-

дарського призначення. Йдеться переважно про довгострокові позики. Наприклад, понад 40 % кредитних угод, укладених під заставу землі у вересні 2021 року, розраховані на 5 і більше років (МАППУ, 2021).

Через відсутність базового «твердого» активу, який міг би стати банківською заставою, аграрії мали труднощі із залученням довгострокового фінансування. Реформа сприяє підвищенню продуктивності аграрного сектору, надає нові можливості для інвестування. Саме дострокове фінансування відчиняє двері для переходу від сировинної економіки до виробництва та продажу товарів із високою доданою вартістю. У Мінагрополітики очікують ще більше пожвавлення цього сегменту кредитування після допуску до земельного ринку юридичних осіб. А ще є час, щоб удосконалити відповідні механізми, зробивши їх максимально прозорими та зрозумілими (Романко, 2021).

Отже, для продажу частини сільськогосподарської ділянки потрібно:

Звернутись із заявою до землевпорядної організації, а за наявності обтяжень (оренда сільськогосподарської ділянки) додати нотаріально засвідчену письмову згоду орендаря. Розробник документації із землеустрою зареєструє новостворені земельні ділянки в Державному земельному кадастрі. Отримати витяги з Державного земельного кадастру.

Зареєструвати право власності на поділені ділянки в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно через центри надання адміністративних послуг або нотаріуса.

Звернутися до нотаріуса для продажу ділянки.

Наразі можна припустити, що можуть мати місце порушення переважного права на купівлю землі. Напри-

клад, була відсутня інформація про оренду в реєстрах, суб'єкт переважного права не отримав повідомлення про продаж, або таке повідомлення було відправлено на неправильну адресу і повернулося за строками зберігання з пошти. У таких випадках, необхідно буде подавати позов до суду про переведення прав та обов'язків покупця за договором купівлі–продажу і одночасно внести на депозит суду ціну, зазначену в договорі купівлі–продажу.

Існує думка, що пересічні люди лише в поодиноких випадках зацікавлені в придбанні земель, оскільки агропідприємства набуватимуть право власності на такі землі, укладаючи угоди на своїх родичів та працівників. Із цим важко сперечатися, адже дійсно в більшості випадків відбуватиметься саме так.

Можливо, знову повториться історія з отриманням земель для ведення фермерського господарства. Агровиробники отримували земельні ділянки, оформляючи їх на власних співробітників до того моменту, поки органи прокуратури не почали активно подавати позови до суду, в яких доводили факт того, що певна фізична особа є співробітником агрохолдингу та не має на меті самостійного господарювати на земельних ділянках. Отже, земельні ділянки поверталися у власність держави (Борис, 2021).

16 червня 2021 року постановою Кабінету Міністрів України № 637 був затверджений Порядок здійснення перевірки відповідності набувача або власника земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 ЗКУ (Постанова, 2021).

Згідно з нормами зазначеної Постанови перевірку відповідності набувача права власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення

вимогам, визначеним статтею 130 ЗКУ, зокрема стосовно обмежень щодо загальної площі земельних ділянок, які має право набувати у власність одна особа, проводитиме нотаріус. За результатами перевірки набувача нотаріус складатиме протокол проведення перевірки. При цьому перевірку відповідності власника земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 ЗКУ, проводитиме орган, що здійснює державний контроль за використанням та охороною земель.

Відповідно до пункту 27 вищезазначеної Постанови нотаріус, орган, що здійснює державний контроль за використанням та охороною земель, визначатимуть загальну площу земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності фізичної особи, а також юридичної особи, учасником (членом, акціонером) яких вона є, шляхом зіставлення відомостей, отриманих із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного земельного кадастру та Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань.

Отже, на нотаріуса покладатиметься обов'язок отримати та порівняти інформацію з кількох реєстрів. Опрацювання одночасно кількох реєстрів може стати складним завданням для нотаріуса. Доцільним є розробка програмного забезпечення, яке рахуватиме це автоматично, для уникнення помилок у підрахунках, до того ж, дані в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно не завжди збігаються з даними Державного земельного кадастру (Юрченко, 2021).

Відповідно до чинного законодавства наявні різноманітні підстави для набуття права власності на земель-

ні ділянки. Однією з таких підстав є набуття права власності на землю шляхом укладення договору купівлі–продажу земельної ділянки. Слід пам'ятати, що існує безліч ризиків, пов'язаних із укладенням договору купівлі–продажу. Тому, варто зосередити свою увагу на основних етапах, які необхідно пройти в разі укладання купівлі–продажу земельної ділянки.

Договір купівлі–продажу земельної ділянки укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню (стаття 657 Цивільного кодексу України) (Кодекс, 2021). У разі укладання договору слід переосвідчитись, що на земельну ділянку, яка стане об'єктом купівлі–продажу, існують правовстановлюючі документи. Це можуть бути: державний акт на право власності на земельну ділянку, свідоцтво про право власності, свідоцтво про право на спадщину, судові рішення, що набрало законної сили, щодо набуття/зміни права власності на земельну ділянку, витяг із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, договір купівлі–продажу, договір дарування чи інші цивільно–правові угоди щодо відчуження земельної ділянки.

Земельна ділянка може бути об'єктом цивільних прав виключно з моменту її формування. Земельна ділянка вважається сформованою з моменту присвоєння їй кадастрового номеру (ч. 4 ст. 79–1 ЗКУ). Тому, якщо у земельної ділянки немає кадастрового номера, то продавцеві необхідно подбати про його присвоєння, інакше нотаріус відмовить у посвідченні договору купівлі–продажу (Кодекс, 2021).

Також слід перевірити чи внесена земельна ділянка до Державного земельного кадастру. Тут слід скористатись Публічною кадастровою кар-

тою. Пошук земельної ділянки можна робити за кадастровим номером або за місцезнаходженням земельної ділянки. Кадастровий номер земельної ділянки можна знайти на обороті державного акту про право власності на земельну ділянку, над планом земельної ділянки. Це стосується державних актів, які видавались з 2002 по 2012 рік (так звані державні акти синього та зеленого кольору). Проте, якщо документ виданий у період з 1992 по 2001 роки та не містить кадастрового номеру, то в цьому випадку необхідно буде провести роботу з присвоєння кадастрового номеру. Для цього має бути виконана кадастрова зйомка та розроблена технічна документація щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) (Борис, 2021).

Вибір нотаріуса для посвідчення договору про купівлю–продаж сільськогосподарських угідь узгоджується сторонами договору. Проте, варто звернути увагу на те, що нотаріальне посвідчення договорів купівлі–продажу нерухомого майна провадиться за місцезнаходженням цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї із сторін договору.

Далі потрібно узгодити ціну купівлі–продажу, а також розподіл витрат за послуги нотаріуса та оподаткування в разі укладання договору. Провести оцінку земельної ділянки. Експертну грошову оцінку земельних ділянок здійснюють суб'єкти оціночної діяльності у сфері оцінки земель.

Якщо продавець чи покупець перебуває в шлюбі, то як для продажу, так і для купівлі земельної ділянки вимагається наявність нотаріально посвідченої згоди другого з подружжя або його особиста присутність у разі укладання договору.

Також потрібно перевірити земельну ділянку за кадастровим номером у Єдиному державному реєстрі судових рішень. Так з'ясується інформація, чи оспорувалося право власності на земельну ділянку, чи наявні межові спори, чи не перебуває вона під арештом і чи не була передана в іпотеку.

Варто також звернути увагу на те, що, якщо на земельній ділянці розташований будинок, то в такому випадку потрібно перевірити наявність документів на будинок. Якщо таких немає, необхідно подбати про їхнє оформлення, адже без них укладення договору стане неможливим.

Результатом укладення та підписання договору буде внесення відомостей про укладений договір до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У законодавстві України обов'язково повинні бути норми, які унеможливають загрози, що можуть виникнути під час функціонування ринку сільськогосподарської землі, а саме:

- зменшення площ сільськогосподарських угідь за рахунок зміни цільового призначення;
- надмірна концентрація угідь аграрного сектору в певних виробників;
- неможливість придбання землі або розширення земельної власності аграріями;
- порушення екологічних нормативів та сталого розвитку економіки.

Отже, механізм регулювання ринку землі повинен забезпечити реалізацію відносин приватної власності на землю так, щоб були враховані та збережені інтереси як землевласників і землекористувачів, так і місце-

вих громад і суспільства загалом стосовно раціонального й ефективного використання земельних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Закон України № 552-ІХ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20>
2. Земельний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Колотілін О. Чи заплатять більше за оренду паю з 1 липня. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/1/675514/>
5. Борис О. Мораторій скасовано: що далі? Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/moratoriy-skasovano-shchodali.html>
6. Моніторинг земельних відносин. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/index.php/monitoring-zemelnykh-vidnosyn/>
7. Кірейцева О. В., Жилін О. В. Зарубіжний досвід регулювання ринку землі сільськогосподарського призначення. Біоекономіка і аграрний бізнес. 2020. Том 11. № 3. С. 37–45. DOI: <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2020.03.037>
8. Кірейцева О. В., Жилін О. В. Результати земельної реформи в Україні. International Journal of Innovative Technologies in Economy. 2020. № 5(32). DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30122020/7227
9. Ходаківська О. В., Юрченко І. В. Обіг земель сільськогосподарського призначення в Японії. Землевпорядний вісник. 2019. № 5. С. 26–31.
10. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/zemelna-reforma>

11. Романко Р. Перші земельні торги у формі електронних аукціонів вже оголошено. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14109>
12. Постанова КМУ № 637 Про затвердження Порядку здійснення перевірки відповідності набувача або власника земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 Земельного кодексу України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-zdiysnennya-perevirki-vidpovidnosti-nabuvacha-abo-vlasnika-zemelnoyi-t160621>
13. Юрченко Е. Ціна на землю: що очікувати з 1 липня. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/28/675386>
14. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
- land.gov.ua/index.php/monitorynh-zemelnykh-vidnosyn/
7. Kireitseva, O. V., & Zhylin, O. V. (2020). Zaru-bizhnyi dosvid rehuliuвання rynku zemli silskohospodarskoho pryznachennia [Foreign experience in regulating the agricultural land market]. *Bioeconomy and agrarian business*, 11(3), 37–45. DOI: <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2020.03.037>
8. Kireitseva, O. V., & Zhylin, O. V. (2020). Rezu-ltaty zemelnoi reformy v Ukraini [Results of land reform in Ukraine]. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 5(32). DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30122020/7227
9. Khodakivska, O. V., & Yurchenko, I. V. (2019). Obih zemel silskohospodarskoho pryz-nachennia v Yaponii [Circulation of agricul-tural land in Japan]. *Land Management Bul-letin*, 5, 26–31.
10. The Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/ua/zemelna-reforma>

References

1. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Conditions of Cir-culation of Agricultural Lands: Law of Ukraine No 552–IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20>
2. The Land Code of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Constitution of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Kolotilin, O. (2021). Chy zaplatiat bilshе za orendu paiu z 1 lypnia [Will they pay more for the rent from July 1]. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/1/675514/>
5. Borys, O. Moratorii skasovano: shcho dali? [The moratorium was lifted: what's next?]. *Yurydychna hazeta*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/golovna/moratoriy-skasovano-shcho-dali.html>
6. Monitoring of land relations. The State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
11. Romanko, R. Pershi zemelni torhy u formi elektronnykh auktsioniv vzhe oholoshe-no [The first land auctions in the form of electronic auctions have already been an-nounced]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/14109>
12. Resolution of the Cabinet of Ministers No 637 About the statement of the Procedure for carrying out check of conformity of the purchaser or the owner of the land plot of agricultural purpose to the requirements defined by article 130 of the Land code of Ukraine. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-zdiysnennya-perevirki-vidpovidnosti-nabuvacha-abo-vlasnika-zemelnoyi-t160621>
13. Yurchenko, E. Tsina na zemliu: shcho ochiku-vaty z 1 lypnia [Land price: what to expect from July 1]. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from [https://www.epravda.com.ua/col-umns/2021/06/28/675386](https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/28/675386)
14. Civil Code of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

O. V. Kireitseva, O. V. Zhylin (2021). LAND MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 35-45.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.035>

Abstract. *The article presents a study on the peculiarities of the formation of the land market of the agricultural sector of Ukraine. The first results of the initiated scheme of purchase and sale of agricultural land, the activity of buyers and sellers in the land market, their expectations and opportunities are analyzed.*

It is determined that land, labor and capital should function as goods in a market economy, as factors of production. It is emphasized that the basis of agrarian reforms is land reform. The land market in Ukraine opened on July 1, 2021. Citizens of Ukraine, legal entities of Ukraine, territorial communities and the state have acquired the right of ownership of agricultural land plots. The total area of agricultural land owned by a citizen and a legal entity may not exceed 10.000 hectares. Only individuals have the right to purchase land until January 1, 2024. Until January 1, 2030, the sale price of agricultural land allocated on the ground to the owners of land shares (units) may not be less than their regulatory monetary value.

The author concluded that the land legislation of Ukraine should take into account all the threats and controversial issues that may arise in the case of the functioning of the land market in the agricultural sector. The conceptual model of land market regulation should protect the interests of all participants in the market process. The main functional components of this model are the redistribution of land resources into the ownership of efficient land users, achieving the required level of profitability of agricultural producers to ensure expanded reproduction, budget and tax support for agricultural producers and rural development, reproduction of land resources as part of the ecological system. The main directions for developing a conceptual model are the effective implementation of the regulated agricultural land market, regulation of lease relations, effective use of financial and tax levers to support the land ownership.

Keywords: *land; land relations; market; agricultural sector*

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE REGULATION OF BEHAVIOR OF ANALYTICAL INDICATORS IN THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM OF ENTERPRISES

I. D. LAZARYSHYNA,

Doctor of Economic Sciences, Professor

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-1183-7530

E-mail: in2003@ukr.net

Abstract. *The article is devoted to the topical and little-studied problem of regulating scenarios of behavior of financial indicators with the use of analytical tools. To solve this problem, the article uses general scientific (dialectical method of cognition and a systematic approach – to characterize the current state of economic analysis and information needs in its results by the subjects of government). The dialectical and historical method is used to substantiate the emergence of modern analytical functions based on the evaluative (diagnostic) function.*

The combination of general scientific and specific research methods (dialectical, description, abstraction) allowed to identify and characterize the usefulness of analytical information. The application of the modeling method led to the development of a model of the integration dependence of liquidity, financial stability and asset turnover. Inductive and deductive methods are used to generalize trends in economic analysis in modern conditions.

The application of the method of formal logic allowed to formulate proposals for improving the methodology of financial analysis, taking into account the scenario approach.

The established relationship between the elements of the information system of enterprise management at the operational, tactical and strategic levels provided the prerequisites for a systematic assessment of opportunities to improve the quality of analytical tools through the use of modern functions. The essence of conceptual bases of analytical support of financial management is characterized.

The practical significance of the results of the study is to reduce time and improve the quality of analytical conclusions in the financial management system of the enterprise.

Keywords: *economic analysis; analytical indicators; regulation; functions; financial management, integration dependence*

Introduction.

The current stage of development of enterprises in the agricultural sector of

the economy necessitates the minimization of costs for information support of financial management from the standpoint of the organization of accounting

and analytical work. A large staff of accounting and, moreover, the analytical department is possible only for large enterprises. Therefore, mainly the functional responsibilities for accounting and analytical evaluation of resources, costs, revenues, assets, capital, liabilities, cash flows, investments are assigned to the chief accountant.

The time management of its work should be organized in such a way that the focus is not on one static indicator, but on the dynamics (trends) of key indicators and taking into account causal relationships and dependencies. Thus, it is possible to form and implement appropriate scenarios for changes in the financial condition and financial results and cash flows of enterprises, realistic forecasts with minimal time spent by performers. Despite the urgency of this problem today, the issue of forming scenarios of behavior of key financial indicators has not been studied enough, which determines the relevance of the research topic.

Analysis of recent research and publications.

The works of scientists are devoted to the issues of analytical support of financial management in the system of operational and strategic management: Brukhansky (2016), Volkova (2020), Deriy (2016), Jacques Richard (1997), Oliynyk (2008), Saukh (2019), Anju Bala, Christina Nicolas Lorente, Laura Nicolas Lorente (2016), Timothy R. Mayes (2021), Blaine Robertson (2020) and others.

However, insufficient attention is paid by scientists to the systematic assessment of the integration dependence of the most relevant indicators in analytical theory and practice. After all, they are formed and interact in the overall financial system of the enterprise and their system

regulation depends on the effectiveness of management decisions in general.

The purpose of the study is to solve the following problems based on the generalization of theoretical and methodological developments and practices of financial management:

- to establish the relationship between the elements of the information system of enterprise management;
- to identify the main tasks of economic analysis at the micro level;
- to describe the individual, collective (corporate) and social usefulness of analytical information for different groups of users;
- to identify and justify the benefits of the regulatory function of financial analysis;
- to investigate and form a model of integration dependence of liquidity and financial stability and current assets according to the system approach;
- to characterize the advantages of regulating scenarios of behavior of financial indicators on the basis of the model of integration dependence of liquidity indicators and financial stability and current assets.

Materials and methods of research.

General and special methods were used for solving the problems in the study: dialectical, analysis, synthesis, induction, deduction, grouping, modeling, the method of formal logic.

Results of the research and their discussion.

In market relations management decisions are based on the results of economic analysis, which are the result of appropriate observation of the state and

changes in economic facts documented in the subsystems: operational, accounting, statistical and tax accounting, as well as external information. The relationship between the elements of the information system of enterprise management is shown in Fig. 1.

According to Fig. 1, for the information support of operational management decisions is used situational operational economic analysis according to the data of primary accounting and non-accounting information.

According to analytical and synthetic accounting, as well as external information, the current analysis is carried out, the main task of which is to ensure the adoption of current management decisions. Strategic analysis, which is conducted for the needs of strategic management, requires financial, statistical and tax report-

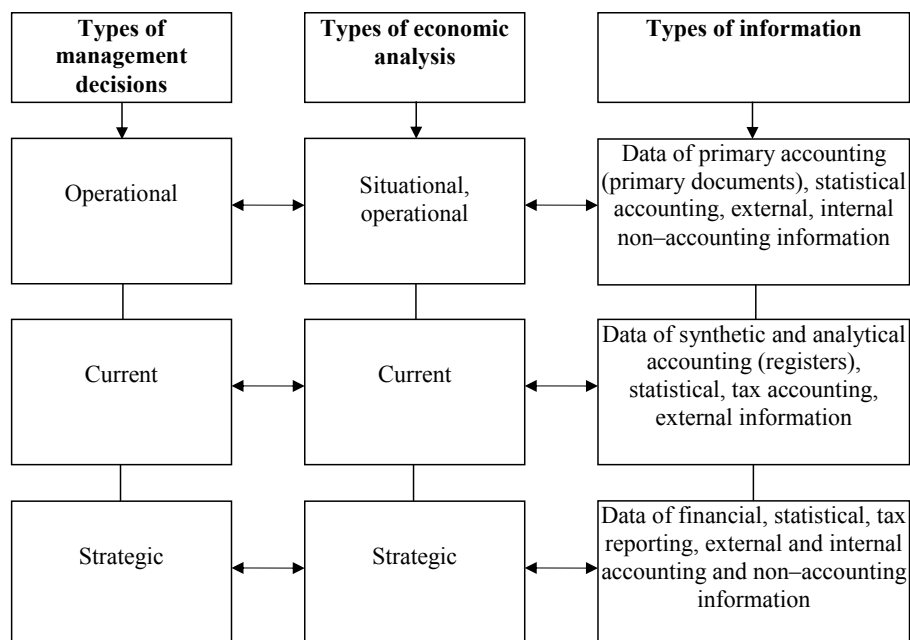
ing, external and internal accounting and non-accounting information.

Market relations make new demands on the owners and administration of enterprises: ensuring benefits in terms of limited resources.

Fulfillment of these requirements is possible under the condition of flexibility of economic policy of business entities, regulation of their activities. An effective tool of the regulatory mechanism is economic analysis. Its main tasks are:

- analysis of information for the formation of draft management decisions;
- analysis of the validity of the methodology of information formation.

The success of economic entities in the formation of market relations largely depends on their effective management. An important place in this process belongs to the economic analysis of perfor-

↔ – «request–response» dialog mode

Fig. 1. General characteristics of the enterprise management information system

Source: developed by the author.

mance indicators of financial condition, financial results and cash flows. It allows to provide individual, collective (corporate) and public usefulness of analytical information for different groups of users:

- individual – for owners, management staff, shareholders of the business entity, other stakeholders;
- collective (corporate) – for meetings of shareholders of joint stock companies, supervisory boards, boards of directors, management of holdings, associations and other business entities that are based on collective ownership;
- public – for regulatory authorities, higher organizations, ministries, departments, media, local governments and other macro-level stakeholders.

Ensuring each of these benefits is possible through the use of scientific and practical approaches. Scientific approaches to the methodology and methods of analysis of performance indicators are embodied in the form of methods of financial analysis offered by Ukrainian and foreign economists–analysts.

The peculiarity of any concept is that, within the theories that are the foundation of any science, it forms a comprehensive interpretation of phenomena, processes on a certain basis (approach). For economic analysis, the concepts on which the relevant methods are based are based on the theoretical foundations of the theory of neo-institutionalism, the theory of interests, systems theory, organization theory, utility theory and others.

Today, the prevailing theory is neo-institutionalism, which outlines the need to regulate and control the activities of economic entities by state and non-state institutions. In turn, this leads to the formation of new and improvement of existing concepts of accounting, analytical, control, organizational management.

Regarding the analytical support of financial management, the main conceptual principles are as follows:

- formation of methods of analysis in accordance with the theoretical provisions of institutionalism;
- the functions of economic analysis should ensure the achievement of information needs of financial management (evaluation and diagnostic, regulatory, exploratory);
- the selection of principles for the formation of methods of economic analysis should be based on compliance with the cost–benefit ratio (for example, compliance with the principle of representativeness is the basis of the methodology of retrospective analysis of financial condition);
- the regulatory function of the analysis should provide for the development of analysis methods, according to which it is possible not only to assess financial indicators in dynamics and their level (eg, methods of solvency analysis), but also to regulate the dynamics and forecast level of financial indicators, which is important for effective financial management.

According to the history of financial analysis, from its inception to the present stage, its methodology has implemented virtually only one function of economic analysis – evaluation (diagnostic), as it allows to establish the presence, composition, structure and dynamics of assets, liabilities and financial results by factor analysis, diagnose the causes of positive and negative deviations. However, evolutionary changes in the theory and practice of decision-making have led to the emergence and development of modern functions of economic analysis: exploratory, regulatory, protective, communication.

The movement of resources and cash is not discrete, but continuous, and to base

management decisions on indicators that characterize the balances in the accounts for the last day of the reporting period is required only in retrospective analysis to assess overall financial trends in the enterprise. Such an analysis will provide more transparent economic information.

Secondly, it is expedient to envisage in the methods an analytical procedure for comparing the actual and planned values of the studied indicators and coefficients, and not only focus on the dynamics of the actual level of evaluation parameters. This proposal applies to companies that:

- provide financial plans to higher organizations and agencies;
- use financial planning (budgeting).

Third, it is necessary to strengthen the focus on the disclosure in certain groups of indicators of analytical information in terms of certain types of ordinary activities: operational, investment and financial, as well as emergencies, if any.

Also, the positive consequences for making optimal management decisions at the micro and macro levels will be the disclosure with the help of institutional tools of analytical information on the level of materiality of identified deviations in terms of acceptable, critical and catastrophic industrial, commercial, investment and financial risks.

The implementation of the proposed approaches will improve the regulation of financial and economic processes both by the company's management and externally, as well as strengthen the qualitative characteristics of the usefulness of analytical information for its users.

The activity of enterprises of various forms of ownership in Ukraine in the conditions of transformation of the economy to a market one provides for the strengthening of its regulation both by owners and managers, and by state

institutions. Regulation can be carried out in the management process:

- by objectives, when stakeholders determine the priority areas of enterprise development and monitor those indicators that diagnose the degree of compliance of the actual state of affairs with the objectives;
- enterprise strategies in accordance with the identified mission and credo;
- from the achieved level of evaluation indicators.

The achieved level of indicators may be dependent on the planned values (if the company uses a financial planning system), and not depend on them, if the analysis of individual departments and the company as a whole is assessed by the dynamics of actual values. Existing methods of financial analysis of indicators that characterize certain aspects of business entities, as a rule, are poorly adapted for use in current financial management, as calculated on the basis of financial statements – Balance Sheet (Statement of Financial Position), Statement of Financial Performance (comprehensive income). Although in an automated information environment it is possible to monitor property status; liquidity; solvency; financial stability; business activity; profitability for any period of time.

Each of the above areas of analysis is provided either by normative values of indicators, or normative characteristics of positive dynamics. The tasks of the economist–analyst, on the one hand, is to determine the institutionally regulated level or dynamics of estimates of financial and economic activities of the enterprise, and on the other hand – to develop measures of production, personnel, investment, innovation and / or financial management. values (dynamics) of indicators.

1. Model of integration dependence of liquidity, financial stability and asset turnover

Baseline indicator-factor	The name of the integrated indicator	Normative value (dynamics)	Method of calculation
Current assets	Coefficient of coverage	> 1 1-1.5	Current assets / Current liabilities
	Net working capital (working capital)	> 0 (magnification)	Current assets – Current liabilities
	Ratio of own working capital	> 0.1	Net working capital / Current assets

Source: developed by the author.

The peculiarity of the developed and applied methods of financial analysis is that they are based on the comparison of actual values of indicators and are focused on the assessment and diagnosis of self-supporting activities.

Unfortunately, the existing methods of financial planning do not provide a sufficient relationship between the dynamics and levels of financial indicators and ratios, focused on analytical work primarily with the resulting indicators. Therefore, it is expedient and reasonable to use the regulatory function of financial analysis, which is important in terms of optimizing the resource provision of analytical work.

Studies show that for effective financial management it is advisable to follow the following algorithm for analyzing financial plans: you must first choose the optimal in terms of providing identified qualitative characteristics of the usefulness of the list of indicators. Next, according to this list, it is necessary to form basic models of integration dependencies.

In the practice of domestic and foreign enterprises, the most commonly used indicators are current assets, current liabilities, equity, income (net income). Table 1 shows the basic model of integration dependence of institutionally regulated indicators of liquidity, financial stability and current assets.

Therefore, in the process of analysis and selection of the optimal ratio of

current assets and ratios: coverage, net working capital (working capital), the ratio of own working capital is determined by the planned value of current assets in value, which should:

- exceed the planned value of current liabilities in the cost measure by 1÷1.5 times;
- not more than ten times the net working capital;
- the dynamics of growth in the value of current assets should exceed the growth rate of current liabilities.

Adherence to the relationships set out in Table 1 in the implementation of the regulatory function of analysis creates objective preconditions for a more systematic assessment of the behavior of not one but several analytical indicators at the same time and will contribute to more effective financial management.

Conclusions and future perspectives of the study.

The study of the essence of the relationship between the elements of the information system of enterprise management (operational, tactical, strategic) level allowed to more accurately formulate the current challenges of economic analysis at the micro level. Since the economic analysis of the resulting part has an information product, it must ensure the achievement of appropriate data usefulness.

The individual, collective (corporate) and social usefulness of analytical information for different groups of users is characterized. The usefulness of analytical information is manifested through the implementation of the functions of economic analysis.

The necessity of evolutionary changes in the functions of economic analysis is investigated and the importance of the regulatory function is substantiated. Manifestation of this function is determined by the improvement of appropriate methods of financial analysis in accordance with modern needs of financial management. For this purpose a model of integration dependence of liquidity and financial stability and current assets has been developed. Its use reduces the time of the financial analyst and, most importantly – provides a systematic assessment of the behavior of the main analytical indicators of financial management and the ability to regulate them in the process of scenario analysis.

References

1. Brukhanskiy, R. F. (2016). Aktualizatsiia stratehichnykh vektoriv oblikovo-analitychnoho zabezpechennia systemy upravlinnia ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [Actualization of strategic vectors of accounting and analytical support of the management system of agricultural enterprises of Ukraine]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 1(1), 11–21.
2. Volkova, N. A., Podvalna, N. Ye., & Semenova, K. D. (2020). *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Odesa: Belka.
3. Derii, V. A., et al. (2016). *Ekonomichnyi analiz: teoriia i praktyka* [Economic analysis: theory and practice]. Ternopil: Krok. Retrieved from <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/13523>
4. Rishar, Z. H. (1997). *Audit i analiz hozyajstvennoj deyatel'nosti predpriyatiya* [Audit and analysis of economic activity of the enterprise]. Moscow: Audit, YUNITI.
5. Butynets, F. F., Mnykh, Ye. V., & Oliinyk, O. V. (2008). *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Zhytomyr: ZhSTU.
6. Saukh, I. V. (2019). Formuvannia kontseptualnoi modeli stratehichnoho analizu pidpriemstva na osnovi systemno-dynamichnoho pidkhodu [Formation of a conceptual model of strategic analysis of the enterprise based on a system-dynamic approach]. *Business Inform*, 9, 321–327. Retrieved from <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-321-327>
7. Anju, Bala, Cristina, Nicolas Lorente, & Laura, Nicolas Lorente. (2016). *Microsoft Dynamics NAV 2016 Financial Management: Edition 2*. Retrieved from https://play.google.com/store/books/details?id=708oDwAAQBAJ&rdid=book-708oDwAAQBAJ&rdot=1&source=gbv_vpt_read&pcampaignid=books_booksearch_viewport
8. Timothy, R. Mayes. (2020). *Financial Analysis with Microsoft Excel*. Retrieved from <https://www.worldcat.org/title/financial-analysis-with-microsoft-excel/oclc/1200197761>
9. Blaine, Robertson. (2020). *Corporate Financial Analysis: Simple Methods and Strategies to Financial Analysis Mastering*. Retrieved from https://books.google.com.ua/books/about/Corporate_Financial_Analysis.html?id=k5MzQEACAAJ&redir_esc=y

І. Д. Лазаришина (2021). КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ АНАЛІТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 46-53.
<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.046>

Анотація. Стаття присвячена актуальній і малодослідженій проблемі регулювання сценаріїв поведінки фінансових показників із використанням аналітичного інструментарію. Для розв'язання цієї проблематики в статті використано загальнонаукові (діалектичний метод пізнання та системний підхід – для характеристики сучасного стану економічного аналізу й інформаційних потреб у його результатах з боку суб'єктів управління). Діалектичний та історичний метод застосовано для обґрунтування появи на базі оцінювальної (діагностичної) функції сучасних аналітичних функцій.

Поєднання загальнонаукових і специфічних методів дослідження (діалектичного, опису, абстрагування) дало можливість виокремити й охарактеризувати види корисності аналітичної інформації. Застосування методу моделювання обумовило розробку моделі інтеграційної залежності показників ліквідності, фінансової стійкості й оборотності активів. Індуктивний та дедуктивний методи використано для узагальнення тенденцій розвитку економічного аналізу в сучасних умовах.

Застосування методу формальної логіки дало можливість сформулювати пропозиції щодо вдосконалення методики фінансового аналізу з урахуванням сценарного підходу.

Встановлено взаємозв'язок між елементами інформаційної системи управління підприємством на оперативному, тактичному та стратегічному рівнях забезпечив передумови системної оцінки можливостей підвищення якості аналітичного інструментарію через задіяння сучасних функцій.

Практична значимість результатів проведеного дослідження полягає в скороченні витрат часу й підвищенні якості аналітичних висновків у системі фінансового менеджменту підприємства.

Ключові слова: економічний аналіз; аналітичні показники; регулювання; функції; фінансовий менеджмент, інтеграційна залежність

INNOVATIVE MARKETING TOOLS IN THE TOURISM INDUSTRY

S. I. MOSIIUK,

PhD in Economics,

*Associate Professor of the Department of hotel and restaurant
business and tourism National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-6970-1073

Email: 4stefani2@gmail.com

Abstract. *In the article the author reveals the essence of tourism today, researches and characterizes the latest marketing tools that are relevant in today's conditions of economic relations in Ukraine. The functioning of the tourism sector is built taking into account the satisfaction of the complex of material, social and spiritual needs of consumers, and the use of innovative marketing tools. World conditions of existence and business activity require the application of innovations in the field of tourism marketing, as highlighted in this article.*

Methodological basis for solving the main theoretical and methodological problems used techniques of theoretical generalization, combination of historical and logical, comparative and structural – functional approach, as well as to highlight the economic importance of the tourism industry were methods of analysis and synthesis of information, comparative law and statistical and economic analysis, etc.

The article analyzes the factors that affect the development of the tourism business and substantiates the need for innovative marketing tools for the effective existence of the tourism industry in modern conditions.

The paper highlights and argues, taking into account the challenges facing society, world existence, the use of visualization of tours and the promotion of services through «virtual tours». Having approached the virtual marketing activity professionally, it is possible to acquaint clients with outstanding tourist places, to interest them in new tourist products, to convince them of the reality of the facts stated in advertising (blogging), etc. Visualization is an important factor influencing positive customer decision-making in the hospitality industry.

Thus, using the latest innovative marketing technologies, the hospitality industry will remain one of the important components of the national economy.

Keywords: *hospitality industry; tourism; virtual tourism; service visualization; consumer services; tourist service*

Introduction.

The tourism industry is one of the most profitable and dynamic sectors of the world economy. In addition, it stimulates the development of all industries of the country, allows increasing foreign exchange earnings through the development of inbound tourism and effectively using the natural, historical and cultural potential and more. However, tourism can also have negative social and cultural consequences.

The modern hospitality industry is the market leader in terms of popularity. Because its feature is that the demand for services does not decrease even in a pandemic. Middle-class consumers always need to travel, relax on holidays: Christmas, New Year, summer vacation or holiday, etc. In addition, Ukraine's international relations with other countries provide opportunities to expand their worldview for Ukrainian tourists, as well as contribute to the rapid development of this area in our country.

The development of the tourism business is a strong financial argument in the country's economy in market conditions. In this way, Egypt, Turkey, Greece, etc. have achieved significant success in the development of tourism. As for Ukraine, the development of tourism in the country is only gaining momentum. The conditions of activity in this sphere are studied and the rules of competitive entry into the Ukrainian and world markets are established.

The functioning of the tourism sector is built taking into account the satisfaction of the complex of material, social and spiritual needs of consumers and the use of innovative marketing tools. Global living conditions and business activities require the application of innovations in the field of tourism marketing. Which led to this research topic.

Analysis of recent researches and publications.

The study of marketing in the tourism industry is covered in the works of many scientists: Lyubitseva (2019), Porter (2004), Kampov (2017), Mosiiuk (2019), Gurzhiy (2013), Tritenko (2013), Zhukovich (2017) etc. Many scholars have become interested in research in the development of the field of tourism ambassadors and their companions in the hospitality industry, including the improvement of methods of promotion in this field. Since tourism business activity also needs state support scientists as paid attention to the peculiarities of the application in the public sector of marketing tools to promote the national tourism product on the world and domestic markets of tourism services through the use of advertising, branding, public relations technologies, sponsorship, etc.

Purpose. The purpose of the article is to study the marketing tools of the tourism industry in the modern conditions of formation of economic relations in Ukraine.

Materials and methods of research.

Today's tourism should be based on theoretical and practical methods of doing business. One of the most important components in the promotion and dissemination of this business is marketing activities, which are used both to create a new and to maintain an existing line of business.

Methodological basis for solving the main theoretical and methodological problems used techniques of theoretical generalization, combination of historical and logical, comparative and structural – functional approach, as well as to highlight the economic importance

of the tourism industry were methods of analysis and synthesis of information, comparative law and statistical and economic analysis, etc.

Today, one of the most common methods of segmenting consumers of tourism services is cluster analysis. This is due to the simplicity of the cluster analysis procedure, its versatility in solving a wide range of marketing problems. Another method used in marketing research of the tourism market is factor analysis. The complementary use of these methodological approaches allows increasing the level of research in general.

Results of the research and their discussion.

The sphere of tourism can be attributed to the largest and fastest growing economic sectors in the world. According to the UN-WTO, 1.4 billion people took the opportunity to travel to another country in 2018. According to global research forecasts, their number may reach 1.8 billion in the next decade. Tourism is 9% of world GDP and creates one job out of eleven and thus becomes a key driver of socio-economic development, creating the well-being of communities and people. At the same time, tourism is an integral part of the lifestyle of most of society and provides tourists with a unique experience for their personal growth (Drachuk & Dultseva, 2016).

Modern marketing in the hospitality industry was formed on the basis of the experience of existing manufacturing companies, and taking into account the trends of rapid expansion of services and intensive use of distribution methods improved and combined the achievements of general marketing theory and practice.

However, marketing in tourism has a number of features that are due to the specifics of the activity. It has been

studied that some of them are: establishing close relations with the most important target groups; ensuring a high degree of consumer satisfaction and loyalty; increasing the profitability of interaction with partners and consumers; changing approaches to market segmentation; individual approach to the service, etc. (Gurzhiy & Tritenko, 2013).

Particular attention is paid to the development of appropriate marketing strategy using a set of traditional marketing tools. Development of an effective marketing strategy for a tourist enterprise includes such elements as: gathering information, assessing its reliability; comprehensive analysis of tasks; development of proposals; risk assessment; justification of the established decision; setting deadlines and methods for implementing the decision; analysis of information on the implementation of the decision, its adjustment if necessary, etc.

In addition, the need to integrate into the company's activities a set of traditional marketing tools, relationship marketing and internal marketing. As for internal marketing, it should not be avoided, but used through the education of motivated, customer-oriented staff by building an effective system of internal organizational relations «company – customer» in order to maximize customer satisfaction (Mosiiuk et al., 2019).

Marketing of a tourist product is aimed at satisfying the desires and needs of the tourist. It is possible to allocate such expectations from this process as increase in sales volume; ensuring maximum satisfaction of needs; expansion of types of tourist services; improving the quality of tourism products, etc. (Day & Wensley, 2006).

The application of marketing in the tourism industry involves the use of both proven methods and innovative new

ones. Consider some of the most common. So empirical method involves the use of conventional simplifications rather than detailed analysis, reference to the system of categories, which is a situation that applies to any class of theoretical or empirical concepts, which are already known appropriate action, disregard the values that have little value, ie limiting the factors considered in the decision-making process (those that are easy to measure or the most significant are chosen), adaptation to the nearest planning horizon (assuming the use of a situation for which development can be traced to the near future). The method that involves the process of segmenting the tourism market is a cluster analysis. This method involves the simplicity of the procedure of cluster analysis, and with its versatility in solving a wide range of marketing problems (Melnichenko, 2008).

In a competitive environment, every company that seeks to achieve certain market positions uses certain marketing tools for its formation, increase profitability and meet market demand.

The marketing system in tourism is a complex system that includes a wide range of programs to create, maintain and implement the most effective activities of the enterprise in the market. The target direction of marketing depends on what tasks the company sets for itself in the near future and in the future overall.

One of the researchers of management, Peter Drucker, defined the purpose of marketing: «The purpose of marketing is to make sales constant. The goal is to know and understand customers so well that the product or service suits them and sells themselves» (Drucker, 1973).

Interpreting this statement, we can perceive it in such a way that advertising a service or product does not play an important role in obtaining the end

result – sales. However, the process of «selling the services themselves» involves the synergy of all factors involved to achieve the ultimate goal, namely to meet the needs of consumers. Advertising and promotion will achieve maximum efficiency if the needs and interests of customers are first identified, and then affordable products and services are offered to them. Marketing in the tourism industry is designed to identify the needs of tourists, to create attractive tourist services for them, to acquaint potential tourists with the tourist products available to them, to inform them about the place where you can buy these services. Analyzing the practical side of the application of marketing tools, we see the effectiveness of measures «Seven P tour product» is a product, planning, place, people, prices, promotion, process (Smirnov & Lyubitseva, 2019). The travel company must constantly monitor the changes taking place in the tourism market, respond quickly to changes in consumer needs, global challenges, living conditions of customers and more. The omission of the smallest factor influencing the activities of a travel agency can lead to the loss of both real and potential consumers of services.

The development of the modern economy is becoming more dependent on the efficient generation, dissemination and application of innovations. Since the tourism industry accounts for a significant share of the economy of many countries, accordingly, tourism marketing activities should provide innovative marketing tools (Mosiiuk et al., 2020).

Modern business tools provide marketing activities through the provision of innovative marketing information in online advertising, by interpreting the concept of «e-tourism business» and more. The need to use in competition

with powerful tools and management methods leads to the use of the most progressive, radical and universal method of reformatting the interaction of the travel company, market and consumer.

Common marketing innovations in the field of tourism include:

- creating high-quality new websites of travel companies that would provide informative needs to consumers and motivate them to buy the product;
- creation of Internet representations of travel agencies;
- providing the consumer with a quality online service product (booking, payment system, etc.);
- high-quality promotion on the sites of «virtual tours», which is relevant at the time of the global pandemic and will provide an opportunity not to lose your client;
- creation of online offices and online stores;
- creation of innovative advertising, in accordance with the requirements of today and at the same time monitor new innovative technologies introduced in the tourism market and create a quality tourism product that will meet the needs of discerning consumers in the market.

During the Internet and the transition to electronic service, the consumer will be more comfortable watching a certain tourist video or choose a hotel to stay in accordance with their requirements.

Having approached the virtual marketing activity professionally, it is possible to acquaint clients with outstanding tourist places, to interest them in new tourist products, to convince them of the reality of the facts stated in advertising (blogging), etc. Visualization is an important factor influencing positive customer decision-making in the hospitality industry.

Another marketing tool is entering social networks to promote travel services (Youtube and Facebook, etc.). The XXI century is characterized by the transition of the tourism industry to «e-tourism», where the vast majority of companies already have an informative website, online booking system and present «virtual tours» and more. The third decade of the XXI century in the hospitality industry will go down in history as the beginning of «virtual tourism». To some extent, this was prompted by the global pandemic, which lasted for years.

Conclusions and future perspectives of the study.

Thus, at the beginning of the XXI century, marketing tools in the hospitality industry took the following form:

- innovative informatization of advertising;
- deepening the visualization of tours;
- creation of a presentation video of the tour;
- use of digital marketing to maximize the coverage of real and potential consumers of the tourism market.

Thus, given the current challenges for economies, tourism has become an important element of the national economy, which will need to take into account its functional needs in the legal field, as it grows into the historical and cultural heritage of the country, promotes ethnic customs, cuisine and more.

Invaluable competitive advantages will, of course, have companies in the tourism industry that adapt their business to the demanding needs of consumers, use innovative marketing tools in the tourism market and care about the company's image.

References

1. Gurzhiy, N. M., & Tritenko, A. V. (2013). Innovative technologies in the tourism industry. Sustainable economic development, 3, 221–224.
2. Drachuk, Y. Z., & Dultseva, I. I. (2016). Directions for improving the development of tourism on the basis of innovative marketing technologies. Economic Bulletin of Donbass, 1(43), 115–119.
3. Day, G. S., & Wensley, R. (2006). Assessing Advantage A Framework for Diagnosing Competitive Superiority Journal of Marketing, April, 24.
4. Zhukovich, I. A. (2017). Innovation in tourism: basic theoretical and practical aspects. Science and Science, 2(95), 69 – 81.
5. Криворученко, Н. С. et al. (2017). The role of innovations for tourism development Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Ser. Economic Sciences, 23(18), 246–255.
6. Мосіюк, С. І., Мосіюк, І. П., & Мосіюк, В. І. (2019). Development of tourism business in Ukraine. Problems of innovation and investment development, 22, 43–50.
7. Мосіюк, С. І., Мосіюк, І. П., & Мосіюк, В. І. (2020). Tourism as a component of the national economy of Ukraine. Bioeconomy and Agrarian Business, 11(2), 66–71.
8. Melnichenko, S. V. (2008). Information technologies in the management of tourism enterprises. Retrieved from <http://www.nbuuv.gov.ua/ard/2008/08msvstd.zip>
9. Mironov, Yu. B. (2002). Use of marketing in the field of tourism. Youth and the market, 1, 57–60.
10. Nanny, V. M., & Palyanitsa, V. A. (2013). Features of development of innovative marketing at the enterprise. Innovative Economics, 6, 212–217.
11. Porter, M. E. (2004). Competition Strategy. Methods of analysis of industries and activities of competitors. Fundamentals.
12. Drucker, P. F. (1973). Management. Tasks. Responsibilities. Practices. New York: Harper&Row.
13. Smirnov, I. G., & Lyubitseva, O. O. (2019). Marketing of sustainable tourism: textbook manual. Kyiv: Lyra Publishing House.
14. Top 10 Latest Hospitality Marketing Trends. Retrieved from <https://www.revfine.com/hospitality-marketing>
15. Major Trends in Hospitality Marketing in 2019 that Your Hotel Need to Apply Now. Retrieved from <https://farahsinjeri.com/2018/11/12/major-trends-in-hospitalitymarketing-in-2019-that-your-hotel-need-to-apply-now/>
16. Top 5 Hospitality Marketing Trends That Will Rule. (2019). Retrieved from <https://www.hotelogix.com/blog/2019/01/22/top-5-hospitality-marketing-trends-thatwill-rule-2019/>

С. І. Мосіюк (2021). ІННОВАЦІЙНІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 54-60.
<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.054>

Анотація. У статті автором розкрито сутність туристичної діяльності в умовах сьогодення, досліджено й охарактеризовано новітні маркетингові інструменти, які є актуальними в сучасних умовах формування економічних взаємовідносин в Україні. Функціонування сфери туризму побудовано з врахуванням задоволення комплексу матеріальних, соціальних і духовних потреб споживачів, і використанням інноваційних маркетингових інструментів. Світові умови існування та бізнесової діяльності вимагають застосування інновацій у сфері туристичного маркетингу, що висвітлено в даній статті.

Методологічною основою для вирішення основних теоретичних і методологічних завдань є прийоми теоретичного узагальнення, поєднання історичного та логічно-

го, порівняльного, структурно–функціонального підходів, а також для виокремлення економічної важливості індустрії туризму застосовано методи аналізу та синтезу інформації, порівняльно–правовий метод, а також статистичний та метод економічного аналізу тощо.

У статті проаналізовано чинники, які впливають на розвиток туристичного бізнесу й обґрунтовано необхідність застосування інноваційного маркетингового інструментарію для ефективного існування туристичної індустрії в сучасних умовах.

Автором висвітлено й аргументовано актуальність використання візуалізації турів, популяризацію послуг через «віртуальні тури», враховуючи сучасні виклики, які ставить перед суспільством світове буття. Візуалізація є важливим фактором, який впливає на позитивне прийняття рішення клієнтами в індустрії гостинності. Зазначено, що професійно підійшовши до віртуальної маркетингової діяльності, можна з ознайомчою метою показати клієнтам визначні туристичні місця, зацікавити новими турпродуктами, переконати в реальності фактів, зазначених у рекламі (блогерство) тощо.

Отже, індустрія гостинності, використовуючи інноваційні новітні маркетингові технології, залишатиметься однією з вагомих складових національної економіки країни.

Ключові слова: індустрія гостинності; туризм; віртуальний туризм; візуалізація послуги; споживач послуг; туристична послуга

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

І. П. КУДИНОВА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно–ресторанної справи та туризму
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-1324-3840
E-mail: ikudinova@nubip.edu.ua

О. С. ГРИЩЕНКО,
студентка
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: algrischenkoo@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано та висвітлено теоретичні засади й механізми розвитку медичного туризму як актуального тренду сучасного розвитку сфери туризму в Україні. Зазначено, що медичний туризм є одним із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, поповнення державного бюджету, залучення іноземних інвестицій та створення позитивного іміджу країни. Досліджено функції та класифікацію медичного туризму як одного з видів туристичної діяльності. Проаналізовано передумови й історію його розвитку. Зазначено, що починаючи з 18 століття заможні пацієнти з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів і курортів Європи та США для лікування. А завдяки глобалізації комунікаційних і транспортних технологій в кінці 20 століття тенденції почали змінюватися й менш заможні люди почали з розвинених країн їздити до країн, що розвиваються, за лікуванням. Оцінено сучасний стан розвитку медичного туризму в світі та в Україні.

Наголошено, що Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів, конкурентні переваги за цінovими параметрами та є одним із світових лідерів із медичного в'їзного туризму за такими напрямками, як репродукція, стоматологія, кардіохірургія, клітинна терапія, реабілітація, в тому числі постковідна, та офтальмологія. Перераховано основні напрямки виїзного медичного туризму з України. Охарактеризовано безпосередніх учасників ринку медичного туризму. Досліджено географію потоків медичних туристів. Перераховано функції, які відіграє медичний туризм із точки зору різних сфер. Визначено актуальні проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні. Проведено SWOT-аналіз ринку медичного туризму в Україні для виокремлення сильних і

слабких характеристик процесу становлення та розвитку медичного туризму, виокремлення загроз і перешкод. Виділено топ-10 медичних закладів України згідно з відгуками споживачів і за здатністю приймати іноземних відвідувачів на найвищому рівні. Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства запропоновано шляхи реалізації його розвитку.

Ключові слова: медичний туризм; лікування; турист; медична послуга

Актуальність.

Медичний туризм є одним із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, поповнення державного бюджету, залучення іноземних інвестицій і створення позитивного іміджу країни.

Крім того, медичний туризм – це феномен сучасності, темпи приросту якого вважаються найвищими в порівнянні з іншими туристичними сегментами на даний момент. Об'єм інвестицій, що вкладаються в дану галузь, і кількість міжнародних пацієнтів збільшується щороку. Світовий ринок медичного туризму до пандемії COVID-19 оцінювався в 40 мільярдів доларів та після завершення пандемії зростатиме з кожним роком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвитку медичного туризму в Україні присвячені праці провідних вчених: М. Мальської та О. Бордун (2018), К. Діденко (2016), О. Басва (2015), Г. Михайліченко (2020) та інших. Дані публікації окреслюють територіальну організацію медичного туризму, перспективні напрями його розвитку.

Мета статті – дослідження сутності та функцій медичного туризму як актуального тренду сучасного розвитку сфери туризму в Україні, аналіз стану його розвитку, проблем і перспектив розширення.

Матеріали та методи дослідження.

Дане дослідження проведено на основі системного підходу з використанням широкого кола методів наукового пізнання наприклад, аналізу та синтезу, наукового узагальнення, індукції та дедукції, табличного та графічного методів, а також відкритих джерел міжнародної статистичної інформації та офіційних даних форумів, рейтингів, міжнародного туристичного барометра, які публікуються міжнародними організаціями: Українська асоціація медичного туризму та United Nations World Tourism Organization (UNWTO).

Результати дослідження та їх обговорення.

Медичний туризм став одним із найпопулярніших сучасних напрямлень туризму, що пов'язано із глобалізацією суспільства. Об'єм інвестицій, які вкладаються в цю галузь, збільшується кожного року. Медичний туризм перебуває на перетині двох сфер – медицини й економіки, та стає найперспективнішою областю туристичного бізнесу.

Подорожі за кордон задля покращення здоров'я – явище не нове. Починаючи з 18 століття заможні пацієнти з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів Європи та США

для лікування. Ця тенденція потроху почала змінюватися наприкінці ХХ і значно зросла в ХХІ столітті завдяки глобалізації комунікаційних і транспортних технологій, коли менш заможні люди з розвинених країн почали їздити до країн, що розвиваються, за медичними послугами.

Медичний туризм щороку стає все популярнішим серед людей, які хочуть отримати доступ до процедур із декількох причин (Мальська & Бордун, 2018): висока ціна на медичні послуги в рідній країні; високий рівень медицини та більш сучасні технології лікування в інших країнах; бажання мати висококваліфікований рівень сервісу; отримання «другої думки» щодо діагнозу; можливість отримати медичну послугу якомога скоріше, без очікування та великих черг; конфіденційність; можливість отримати медичні послуги, які заборонені в країні проживання.

Саме ці фактори, які не є вичерпними, стимулюють глобальне зростання потоку пацієнтів через національні кордони.

Отже, медичний туризм – це напрямок туризму, який передбачає організацію та надання лікування, діагностики

захворювань і інших медичних послуг як у межах країни, так і за кордоном, у поєднанні з дозвіллям і відпочинком.

Зрозуміло, що для розвитку медичного туризму необхідний як ресурсний потенціал природного характеру, так і розвинена інфраструктура, а також кваліфікований персонал медичних лікувальних закладів.

Виділяють наступні види медичного туризму: виїзний, в'їзний і внутрішній. В'їзний медичний туризм відноситься до зовнішніх туристів, які в'їжджають до певної країни. Виїзний медичний туризм стосується туристів, які подорожують із країни походження до іншої. Тобто, коли медичні туристи подорожують за кордоном, це є виїзним туризмом для їх власної країни. Внутрішній медичний туризм – це коли люди, які проживають у певній країні, їдуть до іншого міста, регіону чи штату цієї ж країни для отримання медичної, стоматологічної чи хірургічної допомоги, рівної або кращої, ніж у своєму місті.

Перерахуємо основні напрямки виїзного медичного туризму з України (табл. 1).

Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреацій-

1. Основні напрямки виїзного медичного туризму з України

Напрямки	Хвороби
Німеччина	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. Генетика, офтальмологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація, урологія, гінекологія, check-up
Ізраїль	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. Генетика, дерматологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація, урологія, гінекологія
Туреччина	Онкологія, Robot Da Vinci, Cyber Knife, Gamma Knife, True-Beam, реабілітація, педіатрія, нейрохірургія, дерматологія
Італія, Іспанія, Польща, Латвія, Франція	Онкологія, онкогематологія, нейрохірургія, пластична хірургія, check-up, педіатрія, діагностика, генетика, трансплантація
Південна Корея, Індія	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. генетика, дерматологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація
Америка	пологи, мінімально-інвазивні операції, складні кейси

Джерело: складено на основі даних Української асоціації медичного туризму.

них ресурсів, конкурентні переваги за ціновими параметрами та на сьогодні стала одним із світових лідерів медичного в'їзного туризму саме за такими напрямками, як репродукція, стоматологія, кардіохірургія, клітинна терапія – лікування стовбуровими клітинами, реабілітація, в тому числі постковідна, та офтальмологія.

Зазначимо, що медичний туризм є також важливою галуззю не лише для туристів і пацієнтів, а й для країн, які їх приймають. Перерахуємо функції, які відіграє медичний туризм з точки зору різних сфер (Horowitz, 2007):

- для державної влади: економічний розвиток країни, створення доходу, податкові надходження, збільшення кількості закладів охорони здоров'я та робочих місць, підвищення рейтингу та престижу країни;
- для населення: нові робочі місця, доступ до якісних медичних послуг і технологій;
- для професійних асоціацій і навчальних закладів: надає базу для навчальних програм і програм підвищення кваліфікації;
- для спеціалістів із маркетингу: надає робочі місця та попит на створення реклами та веб-сайтів;
- для журналістів, авторів: забезпечує теми для досліджень, книг і статей, щоб популяризувати медичний туризм та інформувати населення про його можливості;
- для розробників програмного забезпечення: надає можливості розробляти нові програми та додатки, які керують логістикою та координацією подорожей для пацієнтів, лікарень, клінік і кол-центрів;
- для консультантів і бізнес-експертів: зростання клієнтів для розвитку бізнесу та стартап-консультантів, збільшення можливостей для

спікерів, аналітиків, організаторів заходів, органів із сертифікації та акредитації.

Згідно зі статистикою, в період 2017–2018 років міжнародний туристичний ринок зростав на 4 % у рік, що практично можна порівняти з ростом розміру світового валового продукту – на 3,5 %. Така активність породжує потужний світовий ринок медичного туризму, який вже в 2019 році оцінювався в понад 40 мільярдів доларів і прогнозувалося, що в 2021 році розмір ринку збільшиться до 45 мільярдів доларів. Проте пандемія COVID-19, яка призвела до закриття кордонів і введення певних обмежень, фактично зупинила міжнародні та внутрішні туристичні потоки. Експерти прогнозували, що в 2020 році ринок скоротиться як мінімум на 30%, і повернеться до рівня 2019 року лише в 2022–2023 роках. Майже так і сталося, сьогодні ми маємо дані про розмір ринку в 27,5 мільярдів доларів в 2020 році і прогноз на 2021 рік – близько 30 мільярдів доларів. Таке зростання пов'язано з тим, що компанії відновлюють свою діяльність, адаптувавшись до нових норм життя (IMTJ, 2020).

У 2020 році частки сегментів ринку медичних послуг виглядали так (рис. 1).

Як бачимо, найпопулярнішим напрямком у 2020 році виявилася косметична хірургія, її частка становила 17 %. Це пов'язано з тим, що пластична хірургія стала більша поширеною та прийнятною. Найбільшим попитом користуються такі послуги, як пересадка волосся, підтяжка обличчя, ринопластика й інші. Топ-5 країн цього напрямку – Південна Корея, Іспанія, Туреччина, США та Бразилія.

Щодо географії та лідерів країн медичного туризму виділяють регіо-

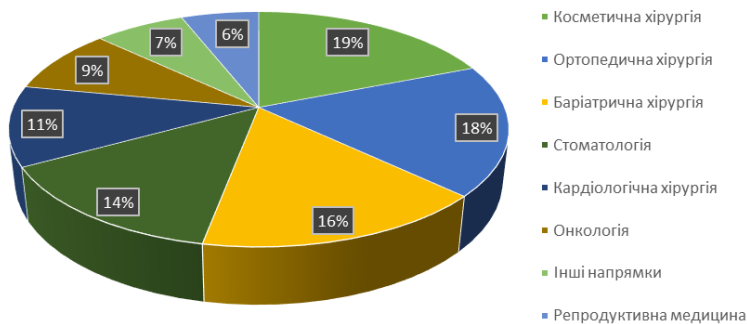

Рис. 1. Сегментація ринку медичних послуг у 2020 році

Джерело: складено на основі даних UNWTO.

нальні (зокрема для пацієнтів із країн пострадянського простору – це Німеччина та Ізраїль) та глобальні (Індія, Таїланд, Південна Корея, Малайзія). Наприклад, Індія цікава для медичних туристів тим, що це найбільша в світі англомовна країна, яка пропонує медичні послуги достатньо високого рівня за цінами, деколи в рази нижчими від таких у США або Великій Британії.

Україна, яка наразі трансформує систему охорони здоров'я, на нашу думку, повинна враховувати досвід Туреччини. Туреччина сьогодні є одним із світових лідерів медичного туризму, демонструючи шалені темпи приросту. Ключовим фактором стала державна підтримка галузі, зокрема мільйони доларів інвестицій, а також національна програма розвитку медицини та медичного туризму.

Очікується, що до 2025 року весь ринок медичного туризму зросте на 8,5 % за умови відкриття кордонів. Таке зростання буде пов'язано з доступністю нових медичних технологій, розвитком галузі в країнах, що розвиваються, дотриманням більшістю суб'єктами ринку міжнародних стандартів якості, покращенням умов страхування та сучасний маркетинг (Mordorintelligence, 2021).

Учасники ринку медичного туризму представлені готелями, ресторанами, перекладачами, туристичними компаніями й агентами, авіаперевізниками, клініками, медичними та реабілітаційними центрами, страховими компаніями, провайдерами медичного туризму, а також SPA та Wellness центрами.

За допомогою SWOT-аналізу більш детально проаналізуємо сильні, слабкі характеристики процесу становлення і розвитку медичного туризму в Україні, а також загрози та можливості (табл. 2).

Провівши аналіз функціонування ринку медичного туризму, було визначено його основні проблеми й найактуальнішою, звичайно ж, є пандемія COVID-19, адже тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування через закриття кордонів. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження.

За дослідженнями вчених, зазначимо топ-10 найкращих медичних закладів України згідно з відгуками пацієнтів і здатністю приймати іноземних відвідувачів на найвищому рівні (YAMT; Михайліченко, 2020):

2. SWOT–аналіз ринку медичного туризму України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - вигідне географічне розташування країни; - наявність професійних лікарів і клінік; - доступність медичних послуг; - цінова доступність послуг; - відносно вільний ринок для нових сучасних підприємств; - сприятливе законодавство; - прагнення до подорожей в іноземців.. 	<ul style="list-style-type: none"> - несприятлива політико–економічна ситуація; - недостатній рівень інфраструктури МТ і туризму; - відсутність довіри з боку пацієнтів; - інвестиційні ризики; - недостатній рівень сервісу; - висока конкуренція з боку іноземних гравців; - нерозвинений ринок страхової медицини; - відсутність законодавчо–правових засад функціонування медичного туризму.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - зростання світового та регіонального ринків медичного туризму; - інвестиції в приватну медицину; - розвиток певних галузей медицини. 	<ul style="list-style-type: none"> - несприятлива політико–економічна ситуація; - пандемія COVID–19; - зростання конкуренції на рівні країн і клінік.

Джерело: розроблено авторами.

1. Національний інститут серцево–судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України, м. Київ.
2. Київський міський інститут серця, м. Київ.
3. Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України, м. Одеса.
4. Клініка клітинної терапії, м. Київ.
5. Клініка «LISOD», Київська область.
6. Офтальмологічна клініка «Ексімер», м. Київ.
7. Медична клініка «Інновація», Київська область.
8. Клініка Спіженко, Київська область.
9. Клініка «IDIDA», м. Київ.
10. Клініка репродуктивної медицини «Надія», м. Київ.

Основним гравцями на ринку медичного туризму, та й медицини загалом, в Україні є приватні клініки, яких стає дедалі більше, сервіс у них максимально наближений до європейського, а спеціалістів для роботи обирають найкращих. Щодо державних лікарень, то вони ще не готові до такого кроку, адже не мають налагодженого сервісу, більшість із них застарілі та без належного медичного обладнання, без комфортних умов для утримання

пацієнтів, і, на жаль, подекуди працюють некомпетентні лікарі.

На нашу думку, для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства необхідно як на державному, так і на регіональному рівнях реалізувати такі завдання:

- розробити систему ефективних стимулів щодо розвитку державної медицини та нового конкурентного продукту;
- модернізувати процес клінічного лікування;
- створити або модернізувати відповідну матеріально–технічну базу;
- поліпшити туристичну та транспортну інфраструктуру;
- збільшити кількість клінік, спеціалізованих на прийманні міжнародних пацієнтів;
- здійснити перепідготовку медичних кадрів і підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентів і туроператорів;
- покращити або розробити ефективний процес фінансування галузі;
- розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями й інститутами влади для розв’язання галузевих проблем;

- пропонувати нові продукти медичного туризму та виходити з ними на міжнародний ринок;
- створити спеціалізовані туристичні агентства;
- проводити великі маркетингові кампанії, задіювати міжнародні ЗМІ, міжнародні портали медичного туризму, брати участь у виставках і взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Медичний туризм відіграє величезну роль для країн, які приймають іноземних туристів. Загалом, він сприяє швидшому економічному розвитку країни, створенню додаткових джерел доходу, збільшенню кількості нових закладів охорони здоров'я та підвищує загальний рейтинг і престиж країни. Для населення країни він створює нові робочі місця та надає доступ до якісних медичних послуг і технологій. Медичний туризм дає можливість країнам, які мають довжелазні черги на отримання тих чи інших процедур, зменшити ці черги та звільнити місця саме завдяки відправленню пацієнтів в інші країни, де вони можуть пройти процедуру швидко, а інколи навіть дешевше. При цьому не перенавантажуючи власну систему охорони здоров'я.

Крім того, розвиток медичного туризму запобігає плинності кадрів або плинності «мізків». У країні, де медична галузь розквітає, талановиті медичні працівники навіть не думають про міграцію в пошуках кращих можливостей. Загалом, зростання попиту на отримання медичних послуг у країнах, що розвиваються, призводить до збільшення інвестицій не тільки в цю сферу, а ще й у транспорт

і інші супутні інфраструктурні сектори; а також до збільшення зусиль щодо поліпшення інфраструктури та якості надання медичної допомоги.

Для подальшого розвитку медичного туризму в Україні необхідно розробити стратегію його розвитку з чітко визначеними етапами, яка буде контролюватися та спонсоруватися державними органами та додатковими приватними інвестиціями.

Перспективи подальших досліджень щодо розвитку не лише медичного туризму, а й туристичної галузі загалом, потребують державної підтримки та комплексного підходу маркетингової, сервісної та промоційної політики в сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 128 с.
2. Українська Асоціація Медичного Туризму. URL: <https://uamt.com.ua/UA>
3. Horowitz M. D. Health Care in the Global Economy. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf>
4. The International Travel Journal. URL: <https://www.imtj.com/>
5. Market Tourism Market – Growth, Trends, Covid-19 impact and forecast (2021–2026). URL: <https://www.mordorintelligence.com/industryreports/medical-tourism-market>
6. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. Ефективна економіка. 2020. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.2
7. UNWTO. International Tourism Highlights, 2020. Edition. URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
8. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2015. № 7. С. 35–38.

9. Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.
1. Malska, M. P., & Bordun, O. Yu. (2018). Medychnyi turizm: teoriia ta praktyka: navch. posib. [Medical tourism: theory and practice]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury».
2. Ukrainska Asotsiatsiia Medychnoho Turyzmu. Retrieved from <https://uamt.com.ua/UA>
3. Horowitz, M. D. Health Care in the Global Economy. Retrieved from <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf>
4. The International Travel Journal. Retrieved from <https://www.imtj.com>
5. Market Tourism Market – Growth, Trends, Covid–19 impact and forecast (2021–2026). Retrieved from <https://www.mordorintelligence.com/industryreports/medical-tourism-market>
6. Mykhailichenko, H. I. (2020). Rozvytok turystychnoho produktu likuvalno-ozdorovchoho ta medychnoho turyzmu Ukrainy. Efektyvna ekonomika, 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.2
7. UNWTO. (2021). International Tourism Highlights. Retrieved from <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
8. Baiev, V. V. (2015). Suchasni tendentsii rozvytku medychnoho turyzmu v Ukraini [Current trends in the development of medical tourism in Ukraine]. Ahrosvit, 7, 35–38.
9. Didenko, K. D., & Zhuchenko, V. H. (2016). Medychnyi turizmu v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Medical tourism in Ukraine: current state and perspectives of development]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu, 16(4), 101–105.

References

I. P. Kudinova, O. S. Grishchenko (2021). MEDICAL TOURISM AS A CURRENT TREND OF MODERN DEVELOPMENT IN THE FIELD OF UKRAINIAN TOURISM.

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 61-69.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.061>

Abstract. *The article substantiates and highlights the theoretical principles and mechanisms of medical tourism development as a current trend in the modern development of tourism in Ukraine. It is noted that medical tourism is one of the most important factors in the development of health care, replenishment of the state budget, attracting foreign investment and creating a positive image of the country. The functions and classification of medical tourism as one of the types of tourist activity are studied. The preconditions and history of its development are analyzed. It is noted that since the 18th century, wealthy patients from developing countries have traveled to medical centers and resorts in Europe and the United States for treatment. And thanks to the globalization of communication and transport technologies in the late 20th century, trends began to change and less affluent people began to travel from developed countries to developing countries for treatment. The current state of development of medical tourism in the world and Ukraine is assessed.*

It is emphasized that Ukraine has a high potential of medical, health and recreational resources, competitive advantages in terms of price parameters and today has become one of the world leaders in medical inbound tourism in such areas as reproduction, dentistry, cardiac surgery, cell therapy, rehabilitation, including postcovid, and ophthalmology. The main directions of outbound medical tourism from Ukraine are listed. Direct participants of the medical tourism market are characterized. The geography of medical tourist flows

has been studied. The functions that medical tourism plays in terms of different areas are listed. Current problems and prospects for the development of medical tourism in Ukraine are identified. A SWOT analysis of the medical tourism market in Ukraine was conducted in order to identify the strengths and weaknesses of the formation process and development of medical tourism also to identify threats and obstacles. The Top 10 medical institutions of Ukraine were selected according to consumer feedback and the ability to treat foreign visitors at the highest level. The ways to implement developments for the full functioning of medical tourism as a priority sector of the economy are proposed.

Key words: *medical tourism; treatment; tourist; medical service*

METHODICAL APPROACHES TO CONTROL IN ACCORDANCE WITH THE INNOVATIONS OF LABOR LEGISLATION

Ye. V. KALIUHA,
Doctor of Economic Sciences
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0001-9057-7476
E-mail: kalyuha.e@nubip.edu.ua

O. O. KALYUGA,
student
National University of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

Abstract. In Ukraine the Labor Code (adopted in 1971) is currently in force, the content of which does not comply with the social and political requirements of the country as well as the international cooperation directions. Subsequently, 95 clarifications, additions and amendments have been made and Labor Code Draft has been developed.

The article is devoted to applying control techniques, whose implementation is based on the Labor Code Draft innovations in line with scientifically developed and proven in practice, approaches to national and international standards. In the course of the study, two groups of methodological techniques (both generally scientific and own) have been proposed, with relevant examples of remuneration.

The composition of methodological techniques is determined by generally scientific methods, such as analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and modeling, abstraction and concretization, systems analysis, functional cost analysis.

Own-organoleptic technique (inventory, control measurements of work performed, sample and continuous observations, technological and chemical-technological control, examinations, official investigation, experiment); computational-analytical technique (economic analysis, statistical calculations, economic-mathematical methods), documentary technique (information modeling, document research, in-house inspections, normative and legal regulation), generalization and implementation of control outcomes (documentation of intermediate control outcomes, analytical grouping, investigative and legal justification, systematic grouping, decision-making and control over their implementation) have been studied.

Both characteristics and application of the control methodological techniques in line with the labor legislation innovations are illustrated by statistical figures of financial and economic activities in Ukraine, in particular the composition of the

Labor Code Draft; innovations of the labor legislation draft, the unemployment rate in Ukraine over the last four years; types of employment contracts; advantages and disadvantages of remote work, etc.

The application of the whole range of techniques for controlling wages should be used due to the Labor Code adoption, which is extremely important to provide its effectiveness, as their rational combination contributes to the reliable calculation, maintenance and payment of wages, increasing welfare as each employee, the enterprise and the country in general.

Keywords: *types of employment contracts; remote work; control; techniques to control; methods; innovations in labor legislation; wages*

Introduction.

According to Article 43 of the Constitution (1996), Ukraine provides for the right of everyone to work, which makes it possible to receive real wages in conformity with the qualification requirements, professional and business qualities and work outcomes. Wages are calculated proportionally to the time worked or depending on manufacture. Compliance with current legislation on the basis of applying control is a prerequisite for the correct calculation, deduction from wages and their payment. Accordingly, objective control over payroll contributes to effective motivation of employees to perform control functions, the implementation of which is based on scientifically developed and proven methodological techniques.

Analysis of recent research and publications.

Bilukha, Vasilik, Gaidutsky, Davydov, Kuzhelnny, Linnik, Chumachenko, Savchuk and others have studied topical issues of the financial control methodological techniques. Nevertheless, conceptual theoretical and practical issues of methodological techniques how to introduce innovations into labor legislation remain insufficiently studied and controversial.

The purpose of the article is to analyze the essence of methodological techniques to financial controlling of wages theoretically and methodologically in the context of the labor legislation innovations that will contribute to reliable payroll and determine its role in improving welfare as well as social and economic development.

Materials and methods of research.

When determining the control methodological techniques, the following methods were used: generally scientific methods of cognition the phenomena and processes related to the essence of wages in the context of the labor legislation innovations; methods of theoretical generalization, grouping, comparison and the historical method to analyze all existing techniques regarding formation and payroll as an economic category; bibliographic analysis to identify trends in the theory and methodology of payroll control in research; abstract–logical and method of causation to determine the elements of accounting policies for labor costs; analysis, synthesis, abstraction and generalization to substantiate the features of reflecting payroll calculations in accounting and reporting.

Results of the research and their discussion.

The labor legislation analysis specifies the need to urgently change its application. The valid Labor Code (1971) was adopted in 1971 and over the 50 years of its operation almost every article has been amended. Recently, 95 editions of the Code have been included in the Code.

According to Article 94 of the Labor Code Draft (2019), wages are remuneration, calculated, as a rule, in monetary terms, which the owner or his authorized body pays to the employee for the work performed. The implementation of labor relations in accordance with the Constitution of Ukraine (1996) establishes the rights and obligations between employers and employees, creates appropriate working conditions and protects their interests. The Draft peculiarity is a comprehensive solution and strengthening of social and labor relations, unification of labor legislation, simplification of procedures for hiring and using employees, radical changes in the entire labor system. These factors will help build an open economy in Ukraine as a part of the European and world community and is a prerequisite for the Association Agreement with the EU.

The Draft is divided into 10 sections providing for 98 articles. The following are the main changes provided for in the draft (Table 1).

1. Structure of the Labor Code Draft

General provisions	Guarantees and compensations
Employment relations and employment contract	Liability of the employee
Working hours	Individual labor disputes
Recreation	State supervision (control) over compliance with labor legislation
Remuneration	Final provisions

Source: compiled on the basis of data (Labor Code of Ukraine, 2019).

Currently, techniques are important, that is, methodological techniques of monitoring the correctness of payroll and timely payment of wages. Innovations of the labor legislation draft are presented in Fig. 1.

The main techniques of labor control and payment in the context of innovations in labor legislation are: compliance with current legislation; the validity of applying labor resources and payroll and its components; compliance with work tariffs and wages. The identified problematic issues contribute to, first, elimination of violations, if any, secondly, the control improvement (Kalyuga & Kuzik, 2021).

In the scientific literature as well as in practice it is advisable to use two groups of methods (general and own) to control payroll in accordance with national and international standards (Baranov, 2011; International Standards on Auditing, Assurance and Ethics, 2010; International standards for quality control, audit, 2015; Kaliuha et al., 2021).

1. The generally scientific methods include:

- Analysis and synthesis. The analysis determines the unemployment dynamics, which is especially important in the terms of pandemic; the average salary in Ukraine is analyzed and its value is compared with foreign countries; the level of remuneration by category of employees.

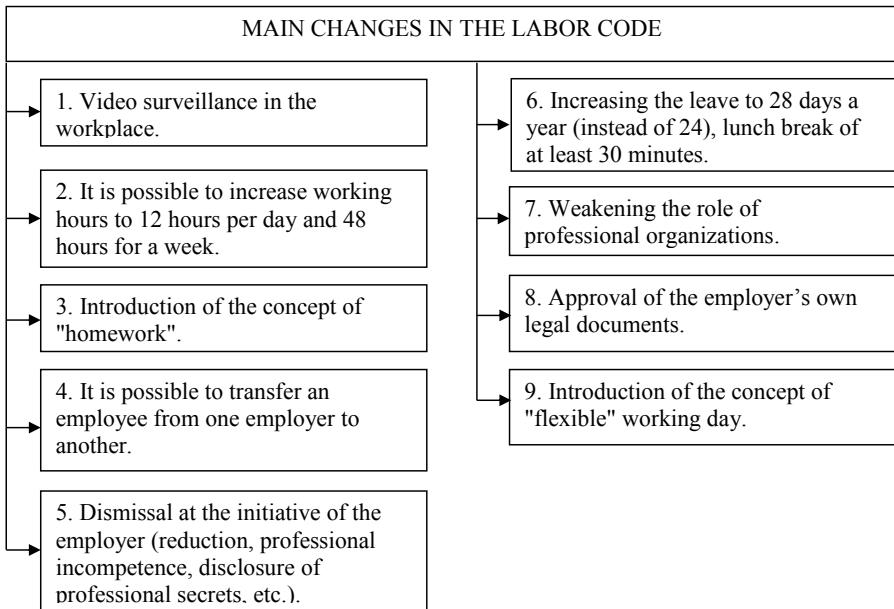

Fig. 1. Innovations of the Labor Legislation Draft

Source: compiled on the basis of data (Labor Code of Ukraine, 2019).

- Induction and deduction. The induction method is implemented in storing analytical data on payrolls under employment contracts for these types, as well as by categories of civil servants, types of payments, structural payments. Deductions (or inductions) are made when there is foreign trade subcontracted by the state to the extent that there is an obvious compromise on a certain standard and the cost of the compromise for a certain amount and in general.
- Analogy and modeling. An analogy is established as a control method whereby the government assigns the amount of salary paid to several one-way subscribers in accordance with the standards of practice.
- Modeling is applied at the planned release of new products, the distribution of property rights and in the warehouse of the basic, prepaid wages, as well as those who care and compensate for wages.
- Abstraction and concretization.
- Systems analysis.
- Functional–cost analysis.
- 2. Own methodological acceptance of control is provided on the basis of practical information on the complex of economic disciplines, taking into account all economic achievements. Control techniques are presented by the following methods:
 - 2.1. Organoleptic methodological techniques: inventory, control measurements, work monitoring, vibration and technical monitoring, technological and chemical control, examination, research services.
 - 2.2. Calculation and analytical methods of control include economic analysis, statistical calculations, economic and mathematical methods.
 - Economic analysis is applied in payroll by categories of em-

ployees, structural units and comparing these figures with similar enterprises.

- Statistical calculations in the control process are used when comparing accrued wages in the current and previous periods.
- Economic and mathematical control methods are applied to determine the list of various factors of the payroll level for each category of employees.

2.3. Documentary methods of control are information model, advanced documents, cameral revisions, and legal regulation.

- Information modeling is applied to control the way according to the planned fund, the actual payment is correct in the presentation of its statistical reliability.
- Post processing of documents as a methodological method of documentary control is recorded by ensuring the reliability and correctness of the original documents.
- Cameral reconciliations are pasted into the list of work cards to confirm the correctness of the calculation of income tax as the amount of tribute taken from them.
- Normative legal regulation is applied in accordance with the established procedure for the payment of wages, reduced from it in accordance with the current regulatory legal acts.
- A group of inadequacies to live in a systematic and chronological order, as well as violate the procedure for remuneration (basic and additional payments), reduced from wages.

2.4. Publication and implementation of control outcomes. To get revenge: documenting the results of production control, analytical grouping, investi-

gative and legal regulation, systematic grouping, decision-making and control over things.

- Documentation of the production control results is observed at the intermediate stages of control calls in the presence of the entire consumer (transfer of materials to the court of the organization when paying wages to "dead souls").
- Analytical grouping to stay on the path of statistical groups towards perceived shortfalls.
- Investigative and judicial substantiation lies in previous documents according to the assessments, as passed by the current legislation and.
- Group systematization – the transfer of visualized deficiencies into the act of the control run and submission to chronological and chronologically-systematized orders. Chronological history stagnates as a way to group shortages and breakdowns depending on the regulatory legal acts that have occurred in the process of paying wages. Chronological systematization of methods that should be implemented in the process of chronological dating and systematization according to economically one-sided operations.
- The decision to control the results of control is made by the viewers of orders, systematization of the shortcomings that have appeared in the process of control calls.

Since the beginning of 2020, as a result of the spread of COVID-19, the labor market techniques in Ukraine and around the world have changed dramatically. Employees do not always find work, the analysis of the number of unemployed in Ukraine over the last four years (2017–2020) is given in Fig. 2.

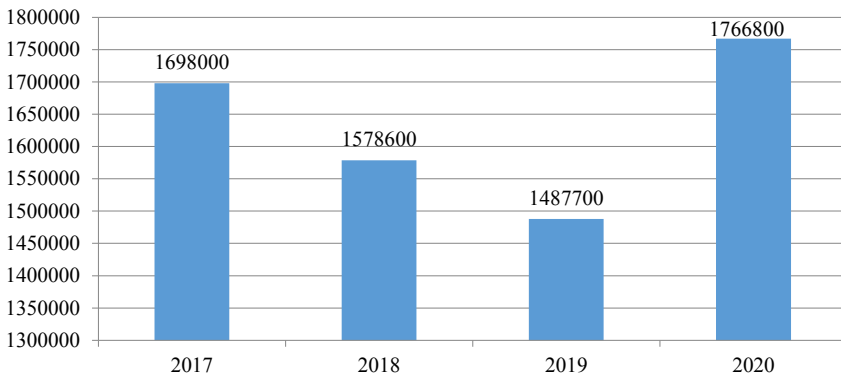

Fig. 2. The number of unemployed people in Ukraine in 2017–2020

Source: compiled on the basis of data (The State Statistics Service of Ukraine, 2020; The State Employment Service of Ukraine, 2020).

The information in Fig. 2 shows the figure's negative dynamics, it reduces by 4.05 %.

The Draft has seven types of labor contracts (Fig. 3). The parties can amend the contract in a new edition. Contracts are concluded by mental consent of employees and in accordance with the law (from the moment the decision is made

to the court) on the refusal of pilgrims, subsidies, the right to material assistance on safety issues, etc.

Sources of labor inspection and payment are: statistical labor reporting, business plans for economic and social development, employment contracts (fixed-term, indefinite, for work duration, work at home or remotely),

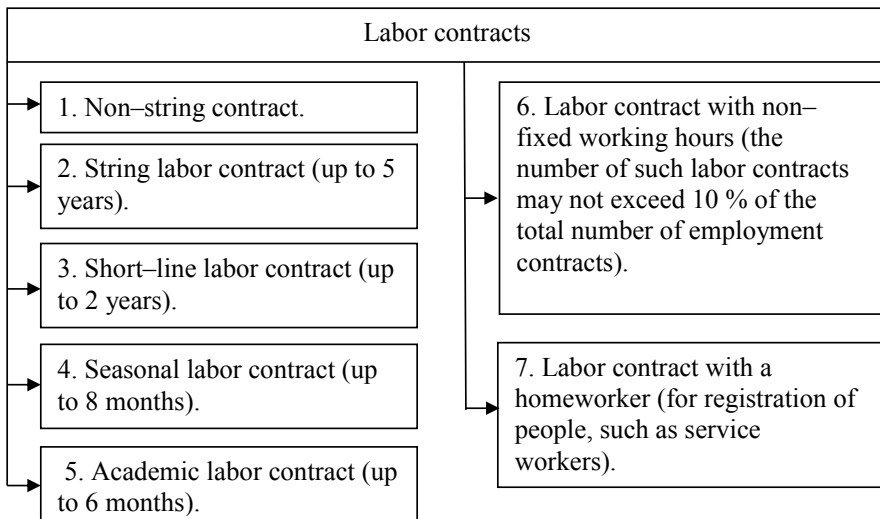

Fig. 3. Classification of labor contracts

Source: compiled on the basis of data (Labor Code of Ukraine, 2019).

self-supporting tasks, technological maps, primary documents accounting of labor and its payment (orders for part-time work, registration sheets of a tractor driver, travel documents of a car, timesheets, etc.), cumulative information of accounting for the use of machine-tractor fleet, vehicles, journals for accounting works and expenses, settlement and payment information, summary information on payroll by composition and categories of employees, personal accounts, accounting book of settlements with depositors, accounting registers (journal-order No 5, type-scripts), etc.

In the real situation in Ukraine there are a large number of subordinates of the government who are transferring employees to domestic work. The scale of the coronavirus pandemic in Ukraine is in full swing, daily remote work is still widespread and will continue to grow. With regard to the existing work conditions, it is necessary to transfer the legislation on labor regulation to practice (Kaliuha et al., 2021).

Due to the pandemic in Ukraine and the world, the labor relations reforms will be aimed at remote (home) work

and controlling the employees' work, as well as consolidating modern methods of violating labor discipline. Advantages and disadvantages for doing business at home are shown in the Table 3.

There are many reasons to stop unconventional techniques to exercising labor rights and labor rights in suspension:

Continuous observations are implemented during time surveys and compare them with the norms used in payrolling.

Technological control should be used in the process of engineering and technical preparation of production, determining the quality of products, its compliance with technical conditions (controlled by the technical control department and other services of the business entity during the previous, current and subsequent control).

Chemical-technological control should be applied in laboratory analysis to determine the quality of raw materials, quality characteristics of products, compliance with approved recipes and, accordingly, taking into account the data obtained for the calculation of wages to employees.

Various types of examinations are used in the forensic accounting exam-

3. Advantages and disadvantages of remote work

For the employee		Usefulness for business
Advantages	Disadvantages	
Work at your own place.	Problems of self-control.	Attracting and retaining employees.
Saving time and money.	Lack of socialization.	Increased productivity.
Less hospital.	Lack of career growth.	Cost reduction.
More time for family / friends.	No isolated workspace.	Opportunity to hire the best.
Opportunity to travel.	Physical form.	
More amenities.		
Easier to concentrate.		
High mobility.		

Source: compiled by (Fedorychak, 2020).

ination of primary documents to calculate wages in compliance with valid law.

The official investigation is carried out in the process or at the end of the control measure to find out the circumstances that led to violations of applicable law on payroll.

The experiment is used to test at the stage of preparation for the manufacture of the experimental sample by comparing the degree of implementation of the planned tasks for the manufacture of products with the planned level of payroll.

Conclusions and future perspectives of the study.

The method of control is given in accordance with the innovations of labor legislation, the content of which embodies the international experience and socio-economic processes of the country. In accordance with the adoption of the Labor Code in Ukraine, approaches to its implementation are changing. Regulatory bodies receive economic tools for work. This will reduce the working hours of regulatory authorities, the efficiency of results and budget savings.

References

1. Constitution of Ukraine: Document No 254k/96–VR. (1996). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Code of Labor: Document No 322–VIII. (1971). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Labor Code of Ukraine: Draft No 2410. (2019). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331
4. Kalyuga, O. O., & Kuzik, N. P. (2021). Oblik vyplat pracivnykam pidpriemstva v konteksti zakonodavchyykh zmin [Accounting for payments to employees in the context of legislative changes]. Materials of the VI All–Ukrainian student scientific–practical. Conference "Accounting, Taxation, Control and Analysis in Intensifying the Activities of Economic Entities". Kyiv: NULES of Ukraine.
5. Baranov, V.V. (2011). Svitovyi dosvid pobudovy efektyvnoi systemy oplaty pratsi na pidpriemstvi [World experience in building an effective system of remuneration at the enterprise]. Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic Sciences, 20, 139–145.
6. International Standards on Auditing, Assurance and Ethics: 2010 Edition. Trans. from English Seleznev, O. V., & Olkhovikov, O. L. Kyiv: IAMCAU STATUS LLC.
7. International standards for quality control, audit, review, other assurance and related services: 2015. Trans. from English Olkhovikov, O. L., & Seleznev, O. V. Kyiv: MFB, APU.
8. Kaliuha, Ye. V., Pabat, V. O., & Kalyuga, O. O. (2021). Stan ta perspektyvy pidhotovky fakhivciv u navchalnykh zakladakh [Status and prospects of training specialists in educational institutions]. Modern innovation management and financial analysis: methodology and practice. Monograph by ed. Bolgar, T. M. Dnipro: Alfred Nobel University.
9. The State Employment Service of Ukraine. The situation on the labor market in January–August 2021. Retrieved from <https://www.dcz.gov.ua/analitics/all>
10. The State Statistics Service of Ukraine. Unemployment. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Kaliuha, Ye., Pabat, V., & Kalyuga, O. (2021). The minimum living wage in Ukraine. National and world financial and economic systems in the face of modern challenges. Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland.
12. Fedorychak, V. (2020). Remote work from home. Retrieved from <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/udalennaya-rabota>

Є. В. Калюга, О. О. Калюга (2021). МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ВІДПОВІДНО ДО НОВАЦІЙ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 70-78.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.070>

Анотація. В Україні на сьогодні застосовується Кодекс законів про працю (КЗпП, 1971), зміст якого не влаштовує суспільно–політичне життя країни та напрями міжнародної співпраці. В результаті законотворцями було внесено 95 уточнень, доповнень, правок і розроблено проєкт Трудового кодексу України.

Стаття присвячена дослідженню застосування методів контролю, реалізація яких базується на нововведеннях проєкту Трудового кодексу відповідно до науково–розроблених і перевірених на практиці підходів до національних і міжнародних стандартів охорони праці. Під час проведеного дослідження запропоновано дві групи методичних прийомів (загальнонаукові та власні) з наведенням відповідних прикладів із оплати праці.

Склад методичних прийомів визначено як: загальнонаукові – аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія та моделювання, абстракція та конкретизація, системний аналіз, функціонально–вартісний аналіз; власні – органолептичні; розрахунково–аналітичні; документальні; узагальнення та реалізація результатів контролю, з відповідною структурізацією та описом елементів підгруп.

Теоретична характеристика та прийоми застосування методів контролю відповідно до новацій трудового законодавства проілюстрована, зокрема, структурою законопроєкта Кодексу законів про працю України; новаціями проєкту трудового законодавства; кількістю безробітних в Україні за останні чотири роки; видами трудових договорів; перевагами та недоліками дистанційної роботи тощо.

Застосування широкого комплексу методів контролю заробітної плати має бути використано в зв'язку з розробкою оновленого КЗпП, що надзвичайно важливо для забезпечення його ефективності, оскільки їхнє раціональне поєднання сприяє достовірному нарахуванню та виплаті заробітної плати, в результаті збільшуватиметься добробут як кожного працівника, суб'єкта господарювання, так і країни загалом.

Ключові слова: види трудових договорів; дистанційна робота; контроль; методичні прийоми; новації трудового законодавства; оплата праці

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

О. П. МИСНИК,

аспірант кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: musnuk@gmail.com

Анотація. У статті доведено, що на сучасному етапі розвитку ринкової економіки держави та зміцнення її продовольчої безпеки надзвичайно важливу роль відіграє ефективний розвиток аграрного сектору. Обґрунтовано підходи, згідно з якими жорстка конкуренція на світових продовольчих ринках, сформована під впливом процесів глобалізації, спонукає до пошуку нових шляхів розвитку аграрної сфери для виробництва якісної та конкурентоспроможної продукції.

Розкрито базові засади становлення сучасних глобалізаційних процесів, які сприяють розробці нових підходів щодо організації виробництва в аграрному секторі та формуванню пропозиції на його продукцію. Це дає потужний поштовх для розвитку українських виробників сільськогосподарської продукції та можливість їхнього виходу на світові ринки продовольства.

Наголошено на тому, що неможливо залишити поза увагою галузеві особливості, специфіку державної політики та зовнішні продовольчі та фінансові виклики, які визначають оригінальність економічного розвитку аграрного сектору економіки кожного регіону України.

Встановлено, що особливої актуальності за таких умов набуває вдосконалення діючих і розробка нових методів і механізмів стимулювання АПК на основі наявного ресурсного та людського потенціалів із врахуванням специфіки аграрного виробництва й сучасного економічного середовища. Водночас зроблено висновки, що аграрний сектор економіки належить до життєзабезпечуючих систем суспільства, формуючи його продовольчий ресурс, стан якого визначає національну, економічну й продовольчу безпеку країни, особливо після заяви Всесвітньої організації здоров'я про пандемію COVID-19. Поширення недуги досягло всеохоплюючих масштабів і спричинило критичні втрати платоспроможного попиту в результаті вимушеного простою виробництва, ситуативної переорієнтації фінансових пріоритетів для боротьби з коронавірусом і подоланням його наслідків.

У статті підкреслено роль аграрного сектору економіки задля забезпечення росту конкурентоспроможності економіки, розвитку сільських територій. Наведено структуру експорту АПК України. Підкреслено необхідність зростання

інвестицій для забезпечення стабільного приросту виробництва продукції в АПК України. Визначено ризики та негативні чинники, що гальмують подальший розвиток аграрної сфери. Підкреслено важливість державної підтримки сільського господарства. Визначено перспективи розвитку та зростання обсягів основних видів аграрної продукції. Наведено основні напрями реформування АПК України для пошуку нових ринків збуту.

Ключові слова: Ключові слова: аграрний сектор економіки; галузь; ринок; державна підтримка; сільські території; аграрна політика; продовольча безпека

Актуальність.

В умовах сучасної фінансово–економічної та політичної ситуації України, сформованої внаслідок військового конфлікту, світової пандемії та євроінтеграції, перспективним є питання розвитку аграрного сектору економіки України для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки населення. Сьогодні агропромисловий комплекс України розглядається як пріоритетний сектор національної економіки та потужний драйвер майбутнього економічного зростання нашої держави. Саме він має забезпечити підвищення конкурентоспроможності української економіки на основі використання конкурентних переваг з урахуванням сучасних аспектів інноваційної та інвестиційної діяльності. Український аграрний сектор із потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції у світовий економічний простір, а з іншого – надати новий поштовх розвитку інших галузей національної економіки (Koval, et al., 2019).

Слід зазначити, що нині АПК України розвивається в складних умовах. Аналіз сучасного стану сільськогосподарської галузі дає підстави стверджувати, що ця сфера відчуває нестачу

фінансових ресурсів, що можна отримати, залучаючи кредитні ресурси або використовуючи власний капітал. Сталий розвиток аграрного сектору економіки значною мірою залежить від ефективності аграрної політики та активної участі держави в її формуванні та реалізації. Це вимагає по–новому оцінити та проаналізувати в теоретичному аспекті особливості функціонування АПК України в умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів розвитку агропромисловий комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розвитку аграрної галузі національної економіки, обґрунтуванню економічних важелів і методів регулювання присвячено дослідження як науковців, так і практиків. Зокрема, маємо можливість підтвердити актуальність досліджень таких провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Б. Гечбаія (2021), Н. Вдовенко (2015; 2017), К. Наконечної та М. Павленко (2017), І. Охріменка й І. Гнатенко (2021), Н. Беляєвої (2021), Л. Богач (2016), О. Довжик (2016), Л. Сокол (2016), С. Кваші (2013), О. Панухник (2017), (2015), С. Халатур (2017).

Мета дослідження – аналіз і обґрунтування заходів державної підтримки щодо забезпечення розвитку

аграрного сектору економіки України й оцінка їхнього прогресу та перспектив застосування в умовах глобальних трансформаційних процесів і нових економічних викликів.

Матеріали та методи дослідження.

Питання теоретичного обґрунтування, практичних аспектів дослідження засновані на загальнонаукових, а також спеціальних методах економічного пізнання. Для визначення засад запровадження нової економічної моделі з акцентом на державну підтримку в умовах глобальних викликів, використано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння. Метод узагальнення застосовано для формулювання висновків щодо практичних аспектів реалізації заходів, механізмів та інструментів реалізації базових засад щодо організації виробництва в аграрному секторі та формування пропозиції на його продукцію, а також для потужного поштовху розвитку українських виробників сільськогосподарської продукції й можливості виходу на світові ринки продовольства.

У разі обґрунтування тверджень, що особливої актуальності набуває удосконалення діючих і розробка нових методів і механізмів стимулювання на основі наявного ресурсного та людського потенціалів із врахуванням специфіки аграрного виробництва й сучасного економічного середовища, застосовано методи аналогії, абстрагування та системного підходу.

Результати дослідження та їх обговорення.

Нині гостро постає необхідність розв'язання проблеми в системі планування державної аграрної політики.

Негативний вплив на її провадження та розвиток аграрної галузі здійснює й незавершене формування управлінської компоненти, зокрема відсутність деякий час профільного міністерства. Наразі в Україні залишається проблема з бюрократизацією процедури державної підтримки сільськогосподарського виробництва, а тому, як наслідок, не завжди виконуються пріоритетні завдання політики (Gechbaia & Koval, 2021; Вдовенко & Богач, 2016; Кваша, et al., 2013). Державна підтримка повинна акцентуватись не лише на політичних аспектах, але й на соціальних, визначаючи їх як спосіб захисту інтересів сільськогосподарських товаровиробників. Це стратегічний ресурс направлений на вирішення пріоритетних, перспективних завдань розвитку сільського господарства, в тому числі зменшення рівня безробіття в сільській місцевості, підвищення рівня оплати праці, створення нових робочих місць, розвиток соціальної інженерної інфраструктури (Охріменко, et al., 2021; Довжик, 2016; Vdovenko, et al., 2021; Халатур, 2017).

Саме тому в разі створення ефективної системи підтримки аграрного сектору, необхідно враховувати інтереси не тільки держави, а й виробників і споживачів. Отже, з одного боку, слід виробляти продукцію відповідного попиту, а з іншого – стимулювати попит, тобто розв'язувати питання про платоспроможність населення. Даний принцип може стати основним у механізмі державного регулювання сільськогосподарської діяльності (Вдовенко & Хижняк, 2015; Вдовенко, 2015; Вдовенко & Сокол, 2016).

Як показали дослідження, Україна з 2014 року безперечно входить до п'ятірки світових лідерів за експортом основної продукції рослинництва.

Сільське господарство вже декілька років є основною галуззю й сектором господарської діяльності української економіки та забезпечує понад 40 % виручки від експорту. Основу вітчизняного аграрного експорту формують сировина рослинного походження, а на готові харчові продукти припадає менше 20 % у його товарній структурі (Довжик, 2016; Вдовенко & Сокол, 2016). У 2020 році ця тенденція вкотре підтвердилась, адже загалом продукція рослинництва зайняла більше половини вартісних обсягів вітчизняного експорту АПК, а зернові культури, олія, насіння олійних культур, макуха та м'ясопродукти разом сформували понад 4/5 зовнішніх поставок. Україна посіла друге місце в світі за загальним обсягом експорту зернових, це показав минулий маркетинговий рік, з липня 2019 року до червня 2020 року.

Хоча тваринницька продукція зазвичай поступається за обсягами іншим об'єднаним групам, вдалося істотно її наростити, особливо у 2017–2018 роках, коли експорт м'яса

птиці зробив цей товар одним із найприбутковіших аграрних лотів.

Тим часом світовий внесок України у виробництво конкретних видів зерна розрахувало Міністерство сільськогосподарства США. За його даними, в 2019–2020 маркетинговому році Україна посіла друге місце в світі за обсягом поставок ячменю, четверте – за експортом кукурудзи і п'яте – за продажем на світових ринках пшениці (Ukrinform, 2021).

Україна експортувала у 2020 році 56,7 млн тон зернових і зернобобових культур, однак результат нинішнього маркетингового року може бути гіршим (до 50 млн тон) через проблеми з кліматом (Ukrstat, 2021). Втім, експерти очікують, що в перспективі Україна зберігатиме лідерські позиції в галузі, тоді як попит і ціни на продовольство в світі зростатимуть (рис. 1).

Попри різні природні, фінансові й економічні кризи, Україна завжди виробляла зерно та буде продовжувати його вирощувати та експортувати. Як можемо спостерігати, 2019–2020

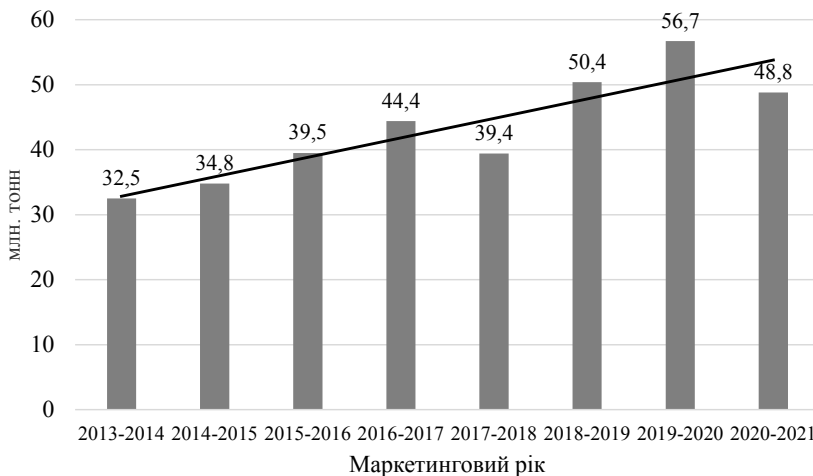

Рис. 1. Обсяг вітчизняного експорту зернових за маркетинговими роками, млн тон

Джерело: розраховано автором за даними Ukrstat.

маркетинговий рік був рекордним для України за обсягом експорту зернових і склав 56,7 млн тон (рис. 2).

Згідно наведених даних експорт аграрної продукції України за 2020 рік перевищив експорт металів і виробів із них більше ніж у 2 рази, а машин, обладнання й транспорту в 4 рази. Так, Україна є важливим гравцем на міжнародному ринку зерна, одним із гарантів продовольчої безпеки в світі та має потенціал у нарощенні виробництва й експорту зернових.

Водночас непростим був 2020–2021 маркетинговий рік через кліматичні умови та погодні катаклізми, а також значне зростання цін. Тому й експортували зерна на зовнішні ринки 48,8 млн тон (Ukrstat, 2021). Українські науковці стверджують, що фактично Україна показуватиме ті самі результати, що й в минулі сезони. Але відбуваються зміни щодо конкретних культур. Так, за експортом кукурудзи Україна є не першою, а четвертою, оскільки врожай зменшився через погодні умови. Водночас роз-

виток сільського господарства позитивно впливає на економіку загалом. Сільське господарство вже декілька років є основною галуззю української економіки та забезпечує понад 40 % виручки від експорту.

Слід зауважити, що поновлене у 2021 році Міністерство аграрної політики та продовольства України має дбати не тільки про те, щоб наша держава зберігала лідерські позиції у світі, а й адаптувати галузь до нових умов господарювання. Зокрема, через зміни клімату потрібно розбудовувати системи зрошування в центральних районах України, а для збільшення прибутків галузі – переорієнтувати її на виробництво готової продукції, адже олія дорожча за соняшникове насіння, а борошно дорожче за зерно.

Важливою функцією державного регулювання в підтримці сталого розвитку агропродовольчого ринку, створенні умов для адаптації виробників до ринкових умов є підтримання стабільного попиту на сільськогоспо-

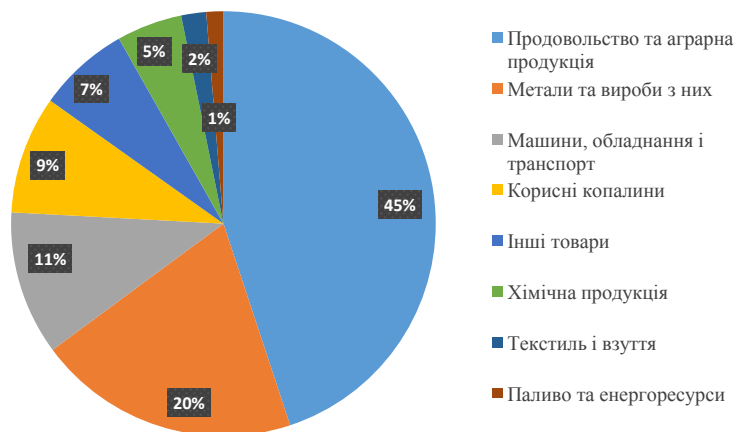

Рис. 2. Співвідношення експортних доходів основних галузей у структурі експорту України за 2020 рік

Джерело: розраховано автором за даними Ukrstat.

дарську сировину та продукти харчування. Держава має важелі впливу на формування дохідної частини широких верств населення, регулювання системи цін на сільськогосподарську продукцію через держзамовлення, закупівлю продовольства за державні кошти (Bieliaieva et al., 2021).

Наразі український аграрний сектор має сприятливі передумови для розвитку, тож держава може використати його як локомотив для відновлення всієї економіки після «коронакризи». Разом зі зростаючими обсягами виробництва валової продукції зростає обсяг і надходжень до бюджетів усіх рівнів. Так, зокрема вартість валової продукції сільськогосподарського виробництва впродовж 2020 року склала 388 млрд грн, а надходження податків та зборів від підприємств АПК склали понад 50 млрд грн.

У березні 2020 року Верховна Рада прийняла Закон № 552–ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Це довгоочікуваний крок у лібералізації українського ринку сільськогосподарських земель, який довгий час обговорювалося серед експертів в аграрній галузі та в бізнес–співтоваристві. Торік аграрна галузь дістала багато важливих змін у законодавстві, яке регулює аграрну діяльність. Найбільш знаковою подією стало запровадження ринку землі. Його ключові положення відповідають вимогам та інтересам середніх і малих аграріїв, які обробляють до 80 % с/г земель в Україні.

Одними з основних положень ринку землі є те, що: з липня 2021 ринок землі починає функціонувати тільки для фізичних осіб із обмеженням до 100 га в одні руки; юридичні особи допускаються на ринок з 2024 року з

обмеженням у разі покупки землі в 10 тис га. Власниками землі можуть бути виключно українці; іноземці отримують право купувати сільськогосподарські землі, якщо таке рішення буде прийнято на всеукраїнському референдумі. Ще однією важливою подією для аграрної галузі України стало прийняття Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», який набрав чинності в 2020 році.

До прийняття нового закону сільськогосподарські підприємства як юридичні особи не могли продавати свою продукцію кооперативу. У той час як у розвинених країнах, навпаки: кооператив є сильним торговим плечем для виробників. Вони продають йому свою продукцію за встановленою ними ж ціною, а він реалізує її вже від свого імені. Таке право тепер мають і українські сільгоспвиробники. Це означає, що вони можуть формувати великий лот продукції – овочів, фруктів, зерна – та продавати однією партією. Отже, можна відкривати нові ринки, адже покупцеві вигідно мати справу з одним представником, яким буде кооператив, а не з десятками дрібних. До речі, якби подібні умови в Україні існували раніше, то овочівники під час весняного локдауну у 2020 році не були б змушені викидати свою продукцію через закриті ринки, а мали б більше шансів переорієнтуватися на інші канали збуту продукції, – ті ж супермаркети, наприклад.

Верховною радою був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання певних видів сільськогосподарської продукції» від 17.12.2020 за № 1115–ІХ у другому читанні, яким знижується ставка ПДВ на деякі види сільськогосподарської продукції з 20 % до 14 %. Даний закон

вигідний як аграріям, так і економіці. У аграріїв завдяки зменшенню ставок ПДВ буде залишатися більше оборотних коштів, що особливо важливо в період посівної, коли потрібно закупити багато насіння, добрив, засобів захисту рослин. Що стосується економіки загалом, то такий крок веде до детінізації агросектора. Він робить менш привабливими різні незаконні заходи в разі реалізації нелегального зерна – так звані «скручування», на яких держава щорічно втрачає десятки мільярдів гривень (Закон України № 1115–ІХ, 2020).

Відбулися зміни, які передбачають виділення коштів із бюджету на напрямки агросектора, на які раніше не виділялися. Так, у 2020 році аграрії Півдня, особливо Одеської області, постраждали від посухи. В Бессарабії загинуло до 90 % врожаю озимих. Сільгоспвиробникам необхідна була фінансова допомога. Але за тодішнім законодавством неможливо було надати кошти з бюджету на безповоротній основі. Зараз у Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» внесені зміни. Завдяки цьому вперше в держбюджеті передбачено видатки на допомогу сільгоспвиробникам і с/г кооперативам, які втратили свій урожай в результаті надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Також до всіх програм державної підтримки будуть включатися як реципієнти сільськогосподарські кооперативи. Крім того, передбачаються кошти на розвиток агрострахування (Закон України № 985–ІХ, 2020).

Разом із тим, крім прийнятих законів, які будуть діяти на розвиток агросектору, спільними зусиллями аграрії домоглися скасування або недопущення ряду ініціатив, які відверто

шкодили агросектора та погрожували їм великими збитками. Скасовано так звані «соєві правки» – зміни до Податкового кодексу України, якими аграріям скасовувалося відшкодування ПДВ у разі експорту сої та ріпаку. Через це малі та середні агровиробники опинилися в не вигідному становищі та змушені були продавати свою продукцію за зниженими цінами, від чого мали великі збитки. За скасування цих дискримінаційних поправок сільгоспвиробники боролися два роки й нарешті в 2020 році їх було скасовано.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі хотіла ввести квотування імпорту добрив, але під тиском аграріїв це не відбулося, що могло призвести до остаточної монополізації ринку добрив в Україні групою компаній Ostchem і істотного їх подорожчання. Крім того, скасовано отримання дозволу на рух великогабаритної техніки, через тривале їхнє оформлення ускладнювало проведення сільськогосподарських робіт. Спрощено умови отримання ліцензій на паливні склади. Попередні умови вимагали від виробників оформлення документів і значних фінансових витрат.

Окремої уваги потребує цінове регулювання. Мається на увазі використання державних управлінських важелів регулювання цін на основні види матеріально-технічних ресурсів, граничні ціни й енергоносії та економічні санкції за перевищення або стимулювання за зниження рівня цін. До таких слід віднести: розширення застосування лізингу та субсидій для товаровиробників на науково-технічну продукцію, придбання сучасної техніки та мінеральних добрив; встановлення для торгово-посередницьких організацій, сервісних підприємств і організацій АПК граничних

націнок на основні види промислової продукції зі скасуванням передоплати. При цьому рівень прибутковості будь-яких сервісних підприємств в АПК не повинен перевищувати аналогічних показників обслуговуючих сільськогосподарських підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, маємо всі підстави зробити висновки, що для підтримки вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника в умовах ринкової економіки основою державної аграрної політики має стати розвиток і забезпечення стимулів для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції та розвиток сільських територій. На порядок денний виходить і пошук нових ринків збуту сільськогосподарської продукції. Для цього має бути забезпечена підтримка, яка буде виправданою й з позиції державних інтересів, і з позиції виробників і споживачів, оскільки в сучасних умовах розвитку аграрного сектору економіки України, сільського господарства зокрема, питання продовольчої безпеки виходить на перший план, а стратегію розвитку саме сільського господарства пропонується переорієнтувати на самозабезпеченість країни загалом (Strategy, 2014). Також слід враховувати наявність широкого спектру видів державної підтримки сільськогосподарського виробництва, що в перспективі набуває вагомого та раціонального удосконалення нормативно-правової бази в умовах сучасних ринкових трансформацій.

Список використаних джерел

1. Koval V., Sribna Y., Mykolenko O., Vdovenko N. Environmental concept of energy security solutions of local communities based on energy logistics. SGEM–2019. 2019. Vol. 19. P. 283–290. DOI: 10.5593/sgem2019/5.3/S21.036
2. Gechbaia B., Koval V. Entrepreneurial activity in the conditions of implementation of the public private partnership. International Conference on Sustainable Transport System and Maritime Logistics. Batumi Navigation Teaching University, June 24, 2021. P. 91–95.
3. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. Science Rise. 2015. № 5/3(10). С. 39–45.
4. Вдовенко Н. М., Хижняк Ю. А. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. Science Rise. 2015. № 2/3(7). С. 20–26.
5. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V., Pavlenko M. M. Methodical component of the performance of state support producers mechanism. Науковий вісник Полісся. 2017. № 4(12). Ч. 1. С. 22–27. DOI: 10.25140/2410-9576-2017-1-4(12)-22-27
6. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.4
7. Bieliaieva N., Sova O., Bobrov Y., Antypenko N. Managerial aspects of the agrarian enterprises financial support. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 2021. Vol. 915. 012012. <http://dx.doi.org/10.1088/1755-1315/915/1/012012>
8. Вдовенко Н. М., Богач Л. В. Зміни у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції. Науковий Вісник Полісся. 2016. № 4(8). С. 162–167.
9. Довжик О. О. Державна регулятивна аграрна політика в контексті світового досвіду. Економіка і суспільство. 2016. № 2. С. 97–102.

10. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів. Науковий Вісник Полісся. 2016. № 3(7). С. 22–28.
11. Кваша С. М., Власов В. І., Кривенко Н. В. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції; за ред. С. М. Кваші. Київ: ННЦ «ІАЕ». 2013. 80 с.
12. Панухник О. В. Державна підтримка суб'єктів аграрної сфери. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2017. № 1. С. 5–10.
13. Халатур С. М. Інституціональні детермінанти формування стратегії економічного розвитку сільського господарства України. Бізнес Інформ. 2017. № 5. С. 119–123.
14. Україна стала другим у світі експортером зерна. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>
15. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України № 552–ІХ від 31.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
17. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання певних видів сільськогосподарської продукції: Закон України № 1115–ІХ від 17.12.2020. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/211391.html>
18. Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших Законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України № 985–ІХ від 05.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20>
19. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки. URL: <http://minagro.gov.ua/system/files/2015-2020.pdf>

References

1. Koval, V., Sribna, Y., Mykolenko, O., & Vdovenko, N. (2019). Environmental concept of energy security solutions of local communities based on energy logistics. *SGEM–2019*, 19, 283–290. <http://dx.doi.org/10.5593/sgem2019/5.3/S21.036>
2. Gechbaia, B., & Koval, V. (2021). Entrepreneurial activity in the conditions of implementation of the public private partnership. *Proceeding of the International Conference on Sustainable Transport System and Maritime Logistics*. Batumi Navigation Teaching University.
3. Vdovenko, N. M. (2015). Metodolohizatsiia haluzevoho derzhavnoho upravlinnia na shliakhu adaptatsii ekonomiky do umov ta vy-moh Yevropeiskoho Soiuzu [Methodology of sectoral public administration on the way of adaptation of the economy to the conditions and requirements of the European Union]. *Science Rise*, 5/3(10), 39–45.
4. Vdovenko, N. M., & Khyzhnyak, Yu. A. (2015). Suchasna paradyhma rehuliuвання rozvytku haluzei ahrarnoho sektoru v umovakh hlobalnoho defitsytu prodovolstva [The modern paradigm of regulating the development of agricultural sectors in the context of global food shortages]. *Science Rise*, 2/3(7), 20–26.
5. Vdovenko, N. M., Nakonechna, K. V., & Pavlenko, M. M. (2017). Methodical component of the performance of state support producers' mechanism. *Scientific bulletin of Polissia*, 4(12)/1, 22–27. [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-1-4\(12\)-22-27](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-1-4(12)-22-27)
6. Okhrimenko, I. V., Vdovenko, N. M., Ovcharenko, Ye. I., & Hnatenko, I. A. (2021). Innovatsii v systemi stratehichnoho upravlinnia bezpekoiu natsionalnoi ekonomiky v umovakh ryzkyiv ta nevyznachenosti hlobalizatsii [Innovations in the system of strategic security management of the national economy in the conditions of risks and uncertainty of globalization]. *Ekonomika ta derzhava*, 8, 4–9. <http://dx.doi.org/10.32702/2306-6806.2021.8.4>

7. Bieliaieva, N., Sova, O., Bobrov, Y., & Antypenko, N. (2021). Managerial aspects of the agrarian enterprises financial support. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 915(1), 012012. <http://dx.doi.org/10.1088/1755-1315/915/1/012012>
8. Vdovenko, N. M., & Bohach, L. V. (2016). Zminy u hlobalnykh tendentsiakh formuvannia biolohichnykh aktyviv ta silskohospodarskoi produktsii [Changes in global trends in the formation of biological assets and agricultural products]. Scientific bulletin of Polissia, 4(8), 162–167.
9. Dovzhyk, O. O. (2016). Derzhavna rehuliatyvna ahrarna polityka v konteksti svitovoho dosvidu [State regulatory agricultural policy in the context of world experience.]. Economy and society, 2, 97–102.
10. Vdovenko, N. M., & Sokol, L. M. (2016). Makroekonomichna otsinka ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy za umov intehratsiinykh protsesiv [Macroeconomic assessment of the agricultural sector of Ukraine's economy in terms of integration processes]. Scientific bulletin of Polissia, 3(7), 22–28.
11. Kvasha, S. M., Vlasov, V. I., & Kryvenko, N. V. (2013). Eksport ta import produktsii ahrarnoho sektoru Ukrainy: stan ta tendentsii [Exports and imports of agricultural products of Ukraine: status and trends]. Edited by S. M. Kvasha. Kyiv: National Research Center Institute of Agrarian Economics.
12. Panukhnyk, O. V. (2017). Derzhavna pidtrymka subiektiv ahrarnoi sfery [State support of agricultural entities]. Actual problems of innovation economy, 1, 5–10.
13. Khalatur, S. M. (2017). Instytutsionalni determinanty formuvannia stratehii ekonomichnoho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy [Institutional determinants of the formation of the strategy of economic development of agriculture of Ukraine]. Business Inform, 5, 119–123.
14. Ukraine became the world's second largest exporter of grain. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporтером-zerna.html>
15. The State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Conditions of Circulation of Agricultural Lands: Law of Ukraine No 552–IX. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
17. On Amendments to the Tax Code of Ukraine Concerning the Value Added Tax Rate in the Taxation of Transactions for the Supply of Certain Types of Agricultural Products: Law of Ukraine No 1115–IX. (2021). Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/211391.html>
18. On Modification of some laws of Ukraine concerning functioning of the State agrarian register and improvement of the state support of producers of agricultural products: Law of Ukraine No 985–IX. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20>
19. The only comprehensive strategy and action plan for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015–2020. (2014). Retrieved from <http://minagro.gov.ua/system/files/2015-2020.pdf>

O. P. Mysnyk (2021). DIRECTIONS OF UKRAINIAN AGRO–INDUSTRIAL COMPLEX DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF NEW ECONOMIC CHALLENGES.

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 79-89.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.079>

Abstract. *The article proves that at the current stage of development of the market economy of the state and strengthening of its food security the effective development of the agricultural sector plays an extremely important role. Approaches are substantiated that fierce competition in world*

food markets, formed under the influence of globalization processes, encourages the search for new ways to develop the agricultural sector to produce quality and competitive products.

The basic principles of modern globalization processes are revealed, which encourage the development of new approaches to the organization of production in the agricultural sector and the formation of supply for its products, as well as give a powerful impetus to the development of Ukrainian agricultural producers and enter world food markets. Emphasis is placed on the fact that it is unlikely and impossible to ignore sectoral features, specifics of public policy and external food and financial challenges that determine the originality of economic development of the agricultural sector of each region of Ukraine. It is established that under such conditions the improvement of existing and development of new methods and mechanisms of its stimulation on the basis of available resource and human potentials, taking into account the specifics of agricultural production and modern economic environment, becomes especially important. At the same time, it was concluded that the agricultural sector of the economy belongs to the life-sustaining systems of society, forming its food resource, the state of which determines national, economic and food security, especially after the World Health Organization announced the spread of COVID19, as well as the critical loss of effective demand as a result of forced downtime, situational reorientation of financial priorities from the fight against corona virus, its spread to overcome the consequences.

This article emphasizes the role of the agricultural sector of the economy to ensure the growth of economic competitiveness, rural development. The structure of exports of the agro-industrial complex of Ukraine is given. The need to increase investment in order to ensure a stable pace of production in the agro-industrial complex of Ukraine was emphasized. Risks and negative factors that hinder the further development of the agricultural sector have been identified. The importance of state support for agriculture is emphasized. Prospects for the development and growth of the main types of products are determined. The main directions of reforming the agro-industrial complex of Ukraine to find new markets are presented.

Keywords: *agricultural sector of the economy; branch; market; state support; country territories; agricultural policy; food security*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАРТАПІВ

О. М. ГАНЯЙЛО,

к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ORCID: 0000-0002-6630-0212

E-mail: ganyaylo.o.m@nubip.edu.ua

В. С. КАРАСЮК,

студентка

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

E-mail: vika.karasiuk2000@gmail.com

Анотація. Упродовж останніх десятиліть все більшого поширення в світі набуває одна з форм малого інноваційного підприємництва – стартап. Зазначимо, що для стимулювання розвитку цієї галузі, одним із пріоритетних напрямів проведення реформ є створення сприятливих податкових умов для стартапів. Саме створення таких умов буде прямим шляхом до залучення інвестицій у національну економіку, як іноземних, так і внутрішніх, сприятиме зростанню внутрішнього валового продукту та рівня життя населення країни.

Стартапи сьогодні розвивають малий бізнес у різних країнах, а на перспективу – з них виростають великі компанії з потенціалом на майбутнє та конкуруючою продукцією на світовому рівні. Зарубіжний досвід показує, що застосування спрощених режимів оподаткування є важливою складовою покращення екосистем для стартапів у будь-якій країні. В Україні розроблена та впроваджується до 2030 року Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності, де стартапи вважаються структурною частиною національної інноваційної екосистеми. В рамках цієї Стратегії був створений спеціальний правовий і податковий режим Дія City для ІТ-компаній і стартапів. Саме тому, вивчення питань щодо умов для створення та функціонування стартапів, їх оподаткування, вибору системи, яка дасть можливість знизити податкове навантаження, є актуальним для розвитку всього інноваційного підприємництва.

У статті досліджено діючі системи оподаткування стартапів в Україні та проблеми, які мають місце в разі застосування загальної і спрощеної систем оподаткування та нового для України податкового режиму Дія City. Автори розглядають ключові питання щодо критеріїв вибору стартапами системи оподаткування, яка дасть можливість їм зменшити податкове навантаження,

також визначаються проблеми, які потребують державної підтримки для покращення інноваційної екосистеми для стартапів в Україні.

Ключові слова: податкова система; стартап; оподаткування; реформи; інноваційна екосистема; IT-компанії; Dія City

Актуальність.

Розвиток сучасної економіки України передбачає використання новітніх технологій, створення нових матеріалів, аналіз великих масивів даних, розробку нових систем управління. Більшість розвинених країн світу зазначають своїми пріоритетними цілями розвиток інноваційних технологій, тому Україні з її науковим та інноваційним потенціалом також потрібно сприяти національному інноваційному прогресу завдяки збільшенню кількості й якості стартапів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тенденції розвитку стартап-компаній та їх оподаткування досліджували такі економісти, як: І. Ю. Думанська (2018), А. О. Касич (2019), О. О. Курченко (2016), О. А. Гавриш (2019), О. Ю. Сова (2020), О. В. Чернявська (2017) та інші. Проте динамічні зміни, які відбуваються в оподаткуванні стартап-компаній, потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження – вивчення діючої в Україні практики оподаткування стартапів і змін податкової політики в частині введення спеціального правового режиму Dія City для формування пропозицій щодо вибору оптимальної системи оподаткування для стартапу.

Матеріали та методи дослідження.

Для проведення дослідження були використані праці зарубіжних, українських вчених та фахівців галузі, що дало можливість зробити обґрунтовані висновки щодо проблем оподаткування стартапів і визначення напрямків їх удосконалення.

Теоретико-методологічною основою стали індуктивний і дедуктивний методи для дослідження діючих в Україні систем оподаткування; абстрактно-логічний метод використовувався для теоретичного обґрунтування й узагальнення проблем оподаткування стартапів, формування висновків і рекомендацій; графічний метод застосовувався для наочного представлення отриманих результатів дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення.

Україна має значний технологічний потенціал завдяки висококваліфікованим фахівцям, тому потрібно створювати сприятливі умови, щоб вони розвивали вітчизняну економіку. При цьому потрібно не обмежуватись лише наданням пільг інноваційному бізнесу й інвесторам у технології, а також створити більш гнучке правове регулювання для залучення капіталу, охорони прав інтелектуальної власності, віддаленої та проєктної роботи, залучення іноземних талантів, укладення договорів онлайн, а

також забезпечити свободу договору та безпеку ведення інноваційного підприємства (Журкович, 2020).

Варто зазначити, що українські стартапи вже мають позитивний досвід залучення іноземних інвестицій. Зокрема, найкрупнішим за обсягами інвестування став стартап Grammarly, що працює над онлайн-сервісом перевірки граматики, який оголосив про залучення \$ 110 млн. На другому місці за сумою залучених інвестицій опинився DMarket. Це глобальний маркетплейс для торгівлі внутрішньо-ігровим контентом. Проект сумарно залучив близько \$ 25 млн через ICO (Вишневецький, 2020).

Українське законодавство має прогалини в питаннях оподаткування й адміністрування податків (у тому числі стартапів). На рис. 1 бачимо, що Україна відстає від конкурентів за критеріями легкості ведення бізнесу й адміністрування податків.

Прямі іноземні інвестиції на душу населення в Україні в декілька разів менші, ніж в інших країнах світу. За привабливістю податкової системи Україна посідає аж 133 місце з 138, а кількість зайнятих українців критично зменшується (рис. 2).

Саме для покращення такої ситуації, Міністерство цифрової трансфор-

мації України створило спеціальний правовий і податковий режим для ІТ-компаній – Дія City (Delo, 2021). Відповідний законопроект був ухвалений Парламентом і підписаний Президентом України. Схема запущена в роботу вже з початку 2022 року.

Аналіз податкового навантаження в разі створення та подальшої діяльності стартапу є вельми актуальним. Розглянемо важливі умови для застосування різних режимів оподаткування стартапів (рис. 3).

Розглянемо умови перебування юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців на трьох вітчизняних системах оподаткування (табл. 1).

Порівняння перебування ІТ компаній в Україні на загальних умовах оподаткування, в умовах Дія City та згідно з податковими умовами інших країн, що конкурують на ІТ-ринку, представлено в таблиці 2.

За умовами прикладу, компанія за рік заробила \$ 200000, зокрема \$ 25000 прибутку (включно з \$ 20000 – розподіленого). Штат співробітників нараховує 10 осіб із однаковою зарплатою \$ 1400/місяць. Графік розрахунків за податками представлено на рисунку 4.

Отже, компанія, працюючи в Естонії та Польщі, за підсумками року заплатила б найбільше податків: \$

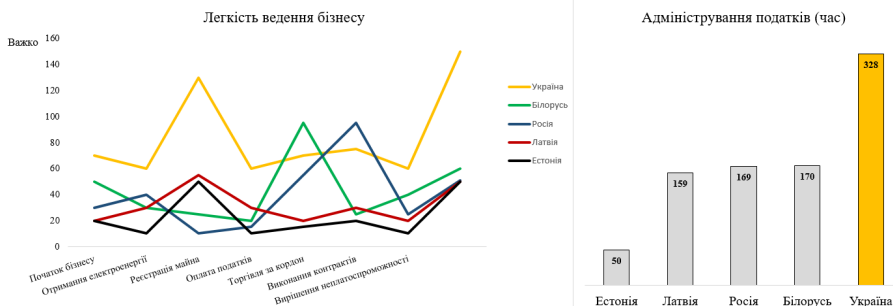

Рис. 1. Рейтинг країн за легкістю ведення бізнесу, 2020 рік

Джерело: побудовано авторами за даними (Федоров, 2021).

Рис. 2. Рейтинг країн за кількістю зайнятого населення

Джерело: побудовано авторами за даними (Федоров, 2021; Startup, 2021).

103120 та \$ 101370 відповідно. Якщо дана компанія працювала б в Україні та була резидентом спецрежиму Дія City, то податки, які необхідно було б сплатити в кінці року, становили б \$ 18361, що набагато менше, ніж в інших країнах.

Слід зазначити, що податки, запропоновані умовами режиму Дія City, стануть аргументом для відмови від моделі роботи з ФОП і реалізації в повній мірі наданих законом нових можливостей і збереження статусу резидента.

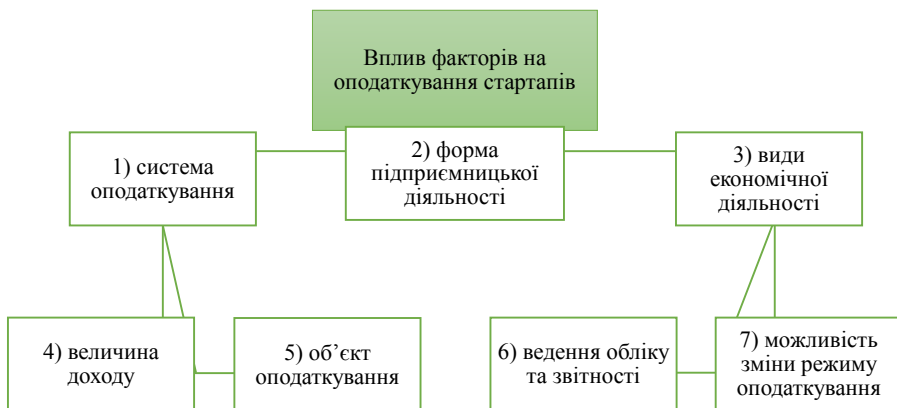

Рис. 3. Фактори впливу на оподаткування стартапів

Джерело: розроблено авторами.

1. Умови перебування стартапів на різних системах оподаткування

Умови перебування	Загальна система	Спрощена система	Дія City
Форма підприємницької діяльності.	Юридичні особи, фізичні особи–підприємці.	Юридичні особи, фізичні особи–підприємці.	Юридичні особи ІТ–компанії.
Види економічної діяльності.	Без обмежень.	Без обмежень.	90 % доходів має становити основна діяльність: розробка та тестування програмного забезпечення (ПЗ), видання та впровадження ПЗ; навчання комп'ютерної грамотності, програмування, тестування, технічної підтримки ПЗ; Digital marketing та ADS з використанням ПЗ, розробленого резидентам; R&D в сфері ІТ і телеком; кіберспорт; кібербезпека; робототехніка.

Джерело: побудовано авторами за даними (Delo, 2020; Податковий кодекс України).

І хоча застосування спеціального податкового режиму дасть низку переваг, ІТ–фахівці вказують на певні застереження щодо зазначеного режиму, зокрема:

- 1) можливість введення нової схеми оптимізації податкового навантаження (застосування компаніями, які безпосередньо не пов'язані з ІТ–бізнесом, режиму Дія City через створення ІТ–підрозділу);
- 2) порушення принципів податкового законодавства щодо рівності всіх платників перед законом (не всі учасники ІТ–галузі мають однакові податкові умови);

- 3) вимога аудиту на щорічній основі може стати додатковим фінансовим тягарем для резидентів режиму Дія City;

- 4) можливість у майбутньому підвищення ставок податку та інше (Ганяйло & Савченко, 2021).

Вивчаючи питання оподаткування стартапів, слід належну увагу приділити обліку на всіх стадіях його реалізації. Оскільки саме облік дасть можливість об'єктивно оцінювати фінансовий стан і скеровувати грошовий потік у потрібному напрямку, приймати важливі управлінські рішення щодо контролю доходів і

2. Розрахунок податків для компаній ІТ згідно податкових умов в Україні та світі

Розрахунок податків за рік	Естонія	Польща	Росія	Білорусь	Казахстан	США	Індія	Україна Загальні умови	Україна Дія City
Податок на прибуток	0	\$2 250	0	\$250	0	\$2 175	\$5 500	\$4 500	0
Податок на виведенні капітал	\$4 000				0				\$1 800
Податок на доходи фізичних осіб	\$36 288	\$53 760	\$21 840	\$21 840	\$16 800	\$11 088	\$8 400	\$30 240	\$8 400
Соціальні внески	\$62 832	\$45 360	\$23 520	\$21 411	\$10 920	\$12 852	\$6 720	\$39 480	\$8 161
Разом	\$101 120	\$101 370	\$45 360	\$43 501	\$27 720	\$26 115	\$20 620	\$74 220	\$18 361

Джерело: побудовано авторами за даними (Ніжинська, 2021; BLER, 2021).

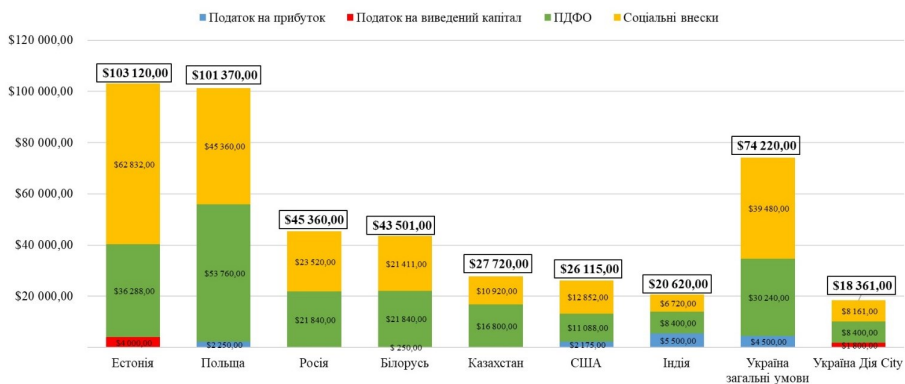

Рис. 4. Графік сплати податків у різних країнах

Джерело: сформовано авторами на основі даних таблиці 2.

витрат. Бухгалтерська звітність допоможе зрозуміти поточну ситуацію, продумати можливості розвитку та знайти способи зниження ризиків прийнятих рішень (Гутовська, 2014).

Ведення бізнесу в умовах використання спеціальних режимів також потребує належного контролю щодо дотримання спеціальних умов, ігнорування яких може призвести до втрати права на перебування на тій чи іншій системі оподаткування.

Для обґрунтування управлінських рішень щодо вибору системи оподаткування для стартапів нами запропоновано чек-лист – вибір системи оподаткування для стартапу (табл. 3).

Використання чек-листа дасть можливість спрогнозувати податкове навантаження на різних системах оподаткування, контролювати дотримання умов перебування на обраному податковому режимі.

Як було вже зазначено, важливим фактором розвитку стартапів в Україні є саме державна підтримка, а тому для формування ефективної та дієвої державної політики необхідно докласти значних зусиль. Режим Дія Сіті, який запровадило Міністерство

цифрової трансформації України, допоможе розв'язати лише невелику частину проблем, з якими стикаються стартапи на шляху свого розвитку.

Проблеми, які держава повинна ще взяти до уваги, наведено в таблиці 4 з можливими кроками щодо їх вирішення.

Ще однією з основних проблем, яку необхідно розв'язувати вже зараз, є нестача кваліфікованих спеціалістів. Причинами стали:

- недостатня кількість технічних спеціалістів, яких готує система освіти;
- виїзд висококваліфікованих ІТ-спеціалістів за кордон;
- складна процедура залучення іноземних спеціалістів до діяльності української ІТ-компанії;
- низький рівень бізнес-навичок серед засновників стартапів.

Для того, щоб усунути дану проблему, фахівці в цій сфері пропонують такі кроки, як впровадження в програми ЗВО підприємницьких дисциплін, створення порталу з систематизованою інформацією щодо практичних питань ведення бізнесу, переклад наявних закордонних матеріалів щодо створення стартапів і ІТ-підприємництва.

3. Чек–лист вибору системи оподаткування для стартапів

Умови перебування на різних системах оподаткування	Загальна система оподаткування		Спрощена система оподаткування		Дія City	
	галузь IT	інші галузі	галузь IT	інші галузі	галузь IT	інші галузі
Можливість обрати систему оподаткування на момент створення	✓	✓	✓	✓	- потрібна реєстрація не менше 24 місяці до дня подання заявки для включення в реєстр Дія City	-
Сума річного доходу: до 1167 розмірів мінімальної заробітної плати	✓	✓	✓	✓	✓	-
більше 1167 розмірів мінімальної заробітної плати	✓	✓	-	-	- можливий перехід в інший статус резидента Дія City	-
Кількість працівників: до 10 осіб	✓	✓	✓	✓	✓	-
			(за виключенням 2 групи)			
більше 10 осіб	✓	✓	✓	✓	✓	-
			(за виключенням 2 групи)			
Податки: 1) на оплату праці спеціалістів: ПДФО 18 %	✓	✓	- (платники єдиного податку звільнюються від ПДФО, дохід найманих працівників оподатковується за ставкою 18 %)		-	-
ПДФО 5 %	-	-	-	-	✓	-
військовий збір 1,5 %	✓	✓	-	-	✓	-
			(платники єдиного податку звільнюються від ПДФО, дохід найманих працівників оподатковується за ставкою 1,5 %)			
ЄСВ 22 %	✓	✓	✓	✓	✓	-
	базою для нарахування є винагорода в формі заробітної плати		базою для нарахування є мінімальна заробітна плата			
2) на прибуток (дохід чи виведений капітал): податок на прибуток 18 %	✓	✓	-	-	✓ або ✓	-
податок на виведений капітал 9 %	-	-	-	-	-	-
єдиний податок 5 %	-	-	✓	✓	-	-
3) інші податки: ПДВ*	-	✓	-	✓ (якщо ставка ЄП 3 % + ПДВ)	-	-
інші податки (за наявності об'єкта оподаткування)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Співпраця з ФОП	✓	✓	✓	✓	✓ (з 2024 року передбачені значні обмеження)	-
	тільки 3 група					

* Оподаткування ПДВ IT послуг: нерезиденту без ПДВ; постачання програмної продукції та операції з програмною продукцією, плата за які не є роялті, вільні від ПДВ до 1 січня 2023 року.

Джерело: сформовано авторами за даними (Delo, 2020; Податковий кодекс України).

4. Проблеми розвитку стартапів та можливі кроки їх вирішення

Проблема	Зміст	Можливі кроки
Проблеми, пов'язані з державною підтримкою		
1. Оподаткування грантів Фонду стартапів	Будь-який грант, зокрема грант Фонду стартапів, за загальним податковим законодавством зараховується до доходу: фізичної особи, зокрема якщо заявник ФОП. Оскільки отримання грантів не належить до основної діяльності, навіть ФОПи на спрощеній системі оподаткування мають сплачувати податок на доходи фізичних осіб 18 % і військовий збір 1,5 %; юридичної особи, і необхідно сплатити податок на прибуток підприємств 18 %. Це суттєво зменшує обсяг отриманих коштів.	Передбачити, що гранти (принаймні, гранти Фонду стартапів) не зараховуються до доходів і не підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб і податком на прибуток підприємств (зміни до Податкового кодексу України).
2. Зміна суми гранту Фонду стартапів через зміну курсу гривні	Сума гранту Фонду стартапів сплачується в гривнях по курсу на момент подання заявки. Отже, в момент отримання коштів сума може суттєво змінитися. Це також негативно впливає на фінансове планування діяльності стартапів.	Передбачити, що гранти Фонду стартапів сплачуються в гривнях по курсу на день сплати (зміни до Порядку використання коштів, передбачених у Державному бюджеті України, Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1110).
Проблеми, які не пов'язані з регулюванням		
3. Недовіра стейкхолдерів до української юрисдикції (корупція і тиск правоохоронних органів; корупція й неефективність судової системи)	Проблема полягає в практиці необгрунтованого відкриття кримінальних справ, проведення обшуків і виїмок обладнання, створення штучних адміністративних бар'єрів і призначення безпідставних штрафів або в погрозах таких дій для отримання посадовими особами неправомірної вигоди. Має місце недовіра бізнесу до судової системи як до ефективного способу захисту прав і законних інтересів підприємців. Ця недовіра спричинена персональним досвідом розгляду справ у корумпованих судах, медійними кейсами корупції та безкарності суддів і низькою якістю підготовки суддів у ключових для IT-галузі питаннях.	Обмеження правоохоронних органів у можливостях проведення обшуків і виїмок у бізнесу, якщо не були вичерпані інші способи отримання інформації. Забезпечення можливості виїмки інформації з електронних носіїв без фізичного вилучення носіїв. Запровадження спеціалізованих судів із захисту інтелектуальної власності або заходів із підвищення кваліфікації для суддів наявних судів.

Джерело: сформовано авторами за даними (Лебедев & Ткаченко, 2021).

Прикладом вирішення проблеми нестачі кваліфікованих спеціалістів є створення нового технологічного університету SET University Сергієм Токаревим (Founding Partner Roosh), разом із Київською школою економіки. Засновники Університету стверджують, що він націлений на розвиток умінь, які необхідні IT-підприємцям. Студенти будуть захищати ідеї, розробляти бізнес-плани, запускати стартапи та працювати з реальними кейсами IT-компаній. Також на базі Університету створять венчурну

студію, яка інвестуватиме в найуспішніші стартапи студентів. Викладачами та менторами будуть топ-менеджери українських і іноземних IT-компаній (Журкович, 2020).

Отже, такий Університет стане прикладом підготовки спеціалістів для того, щоб розвивати в правильному напрямі IT-сферу та в перспективі прискорити вихід України на підприємницький ринок міжнародного рівня.

Розвиток інновацій і стартапів – це динамічний процес, який має встигати

за ринковими тенденціями й об'єднувати інтереси всіх учасників екосистеми, адже в кожного своя мета: у власника стартапа – реалізувати свій проект; у інвестиційних фондів – вигідно вкласти свої ресурси; у держави – заохочувати інноваційні підприємства платити податки та розвиватися на її території; у закладів вищої освіти – мати високі світові рейтинги серед абітурієнтів і додаткові джерела доходів (Sova & Ganotska, 2020).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, аналізуючи наведену вище інформацію, можна зробити висновок, що українська практика оподаткування стартапів набуває нового вигляду. Режим Дія City – це, в першу чергу, спосіб стимулювання ІТ-бізнесу й упорядкування відносин із тими, хто працює в цій галузі. Також це абсолютно нова система оподаткування, яка містить як податки, що вже застосовувалися в Україні, так і кардинально нові (наприклад, податок на виведений капітал). Але введення зазначеного режиму ще потребує ґрунтовного дослідження, аби запобігти негативним явищам, на які вказують фахівці ІТ-галузі. Саме вирішення таких основних проблем дасть можливість Україні вийти на новий рівень інноваційного підприємництва та дасть можливість перейти від сировинного типу економіки до високотехнологічного.

Список використаних джерел

1. Думанська І. Ю. Стартап як платформа для фінансування інноваційного процесу в АПК. Приазовський економічний вісник. 2018. Вип. 2(07). С. 122–128.
2. Касич А. О., Джура А. М. Стартапи як форма підприємницької діяльності: поняття, значення, зарубіжний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С. 24–31.
3. Курченко О. О. Становлення та розвиток стартапів в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Український соціум. 2016. № 2(57). С. 80–87.
4. Менеджмент стартап проектів: підручник для студентів технічних спеціальностей другого (магістерського) рівня вищої освіти. Авт. кол. О. А. Гавриш, В. В. Дергачова, М. О. Кравченко та ін.. Київ: «Політехніка», 2019. 337 с.
5. Sova O., Ganotska A. A theoretical basis of startups development in the innovation space of the state. Біоекономіка і аграрний бізнес. 2020. Том 11. № 3. С. 98–105. <http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy2020.03.098>
6. Чернявська О. В., Гнипа-Черневецька Л. В., Ван Чжицеюнь. Стартап як об'єкт інвестиційного процесу: сутність та життєвий цикл існування. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2017. № 5(84). С. 119–128.
7. Журкович Т. Реалізації дослідницьких інновацій – стартап-рух в Україні. URL: <https://nim.media/articles/realizatsiyi-doslidnitskikh-innovatsiy-startap-ruk-h-v-ukrayini>
8. Вишневецький І. Гроші з розуму: як оподатковуються в Україні гранти для стартапів. URL: <https://mind.ua/openmind/20212912-groshi-z-rozumu-yak-opodatkovuyutsya-v-ukrayini-granti-dlya-startapiv>
9. Федоров Р. К. Стан та основні напрями розвитку стартапів в Україні. Ефективна економіка. 2021. № 4.
10. Дія City vs спецрежими для ІТ-галузі в інших країнах: чіі умови кращі. URL: <https://delo.ua/business/dija-city-vs-specrezhimi-dlja-it-galuzi-v-inshih-387229/>
11. Startup Ranking. Countries Ranking. URL: <https://www.startupranking.com/countries>
12. Податковий кодекс України. Документ № 2755–VI від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

13. Ніжинська Т. Податкове стимулювання ІТ-індустрії: світовий досвід. URL: <https://thepage.ua/ua/special-projects/podatkovestimulyuvannya-it-industriyi-svitovij-dosvid>
14. Особливості оподаткування стартапів: українські та міжнародні реалії. Business Law Electronic Resource (BLER). URL: <https://www.businesslaw.org.ua/opodatkuвання-startupiv>
15. Ганайло О. М., Савченко Н. М. Особливі податкові режими в умовах розвитку цифрової економіки. «Міжнародні тенденції формування професійної компетентності фахівців з обліку і оподаткування»: матеріали І Міжнар. наук.–практ. онлайн–конф. Київ, 2021. С. 41–44.
16. Гувоська О. Україна не зможе подолати нинішню рецесію доти, доки малий бізнес перебуватиме в стагнації. Вісник: офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6789?issue=160>
17. Лебедєв Д., Ткаченко Р. Зелена книга: сфера продуктивних ІТ-компаній та стартапів. Київ: Офіс ефективного регулювання, 2021. 50 с.
- tekhnichnykh spetsialnostei drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Project startup management]. Kyiv: «Politekhnika».
5. Sova, O., & Ganotska, A. (2020). A theoretical basis of startups development in the innovation space of the state. *Bioeconomy and Agrarian Business*, 11(3), 98–105. <http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy2020.03.098>
6. Cherniavska, O. V., Hnyra–Chernevetska, L. V., & Wang, Zhijun. (2017). Startup yak obiekt investytsiinoho protsesu: sutnist ta zhyttievyi tsykl isnuvannya [Startup as the subject of an investment process: the nature and the life cycle]. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 5(84), 119–128.
7. Zhurkovych, T. (2020). Realizatsii doslidnytskikh innovatsiy – startup–ruk v Ukraini [Implementation of research innovations – startup movement in Ukraine]. Retrieved from <https://nim.media/articles/realizatsiyi-doslidnitskikh-innovatsiy-startup-ruk-v-ukrayini>
8. Vyshnevetskyi, I. (2020). Hroshi z rozumu: yak opodatkovuutsia v Ukraini hranty dlia startapiv [Mind: how grants for startups are taxed in Ukraine]. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20212912-groshi-z-rozumu-yak-opodatkovuyutsya-v-ukrayini-granti-dlya-startapiv>
9. Fedorov, R. K. (2021). Stan ta osnovni napriamy rozvytku startapiv v Ukraini [Status and main directions of development of startups in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 4.
10. Diia City vs Special regimes for the IT industry in other countries: whose conditions are better. Retrieved from <https://delo.ua/business/diia-city-vs-specrezhimi-dlja-it-galuzi-v-inshih-387229/>
11. Startup Ranking. Countries Ranking. Retrieved from <https://www.startupranking.com/countries>
12. Tax Code of Ukraine. Document No 2755–VI. 02.12.2010. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
13. Nizhynska, T. (2021). Podatkove stymuliuvannya IT–industrii: svitovyi dosvid [Tax incentives for the IT industry: world experience].

References

1. Dumanska, I. Yu. (2018). Startup yak platforma dlia finansuvannya innovatsiinoho protsesu v APK [Start-up as a platform for financing innovation process in AIC]. *Pryazovskiy economic herald*, 2(07), 122–128.
2. Kasych, A. O., & Dzhura, A. M. (2019). Startapy yak forma pidpriemnytskoi diialnosti: poniattia, znachennia, zarubizhnyi dosvid [Startups as a form of entrepreneurial activity: concept, meaning, foreign experience]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 2, 24–31.
3. Kurchenko, O. O. (2016). Stanovlennia ta rozvytok startapiv v Ukraini: problemy ta shliakhy vyryshennia [Formation and development of startups in ukraine: problems and solution approaches]. *Ukrainian society*, 2(57), 80–87.
4. Havrysh, O. A. et al. (2019). Menedzhment startap proektiv: pidruchnyk dlia studentiv

- Retrieved from <https://thepage.ua/ua/special-projects/podatkove-stimulyuvannya-it-industriyi-svitovij-dosvid>
14. Features of taxation of startups: Ukrainian and international realities. Business Law Electronic Resource (BLER). Retrieved from <https://www.businesslaw.org.ua/opodatkyvannya-startupiv>
 15. Haniailo, O. M., & Savchenko, N. M. (2021). Osoblyvi podatkovi rezhymy v umovakh rozvytku tsyfrovoi ekonomiky [Special tax regimes in the digital economy]. International trends in the formation of professional competence of specialists in accounting and taxation: Priceeding of 1st International scientific and practical online conference. Kyiv.
 16. Hutovska, O. (2014). Ukraina ne zmozhe podolaty nynishniu retsesiiu doty, doky maliy biznes perebuvatyme v stahnatsii [Ukraine will not be able to overcome the current recession as long as small businesses are stagnant]. Bulletin: Officially about taxes. Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6789?issue=160>
 17. Lebediev, D., & Tkachenko, R. (2021). Zelena knyha: sfera produktovykh IT-kompanii ta startapiv [Green Paper: the field of food IT companies and startups]. Kyiv: Ofis efektyvnoho rehuliuвання.
-

O. M. Haniailo, V.S. Karasiuk (2021). IMPLEMENTATION OF TAX INNOVATIONS FOR UKRAINIAN STARTUPS. BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 90-100.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.090>

Abstract. In recent decades one of the forms of small innovative entrepreneurship has become more widespread in the world – a startup. In order to stimulate the development of this industry, one of the priority areas of reforms is to create favorable tax conditions for startups. Creating such conditions will be a direct way to attract investment in the national economy, both foreign and domestic. Such conditions will also contribute to the growth of gross domestic product and living standards of the population of a country.

Startups today are developing small businesses in different countries. Large companies grow from them with potential for the future and competing products at the global level. Foreign experience shows that the application of simplified tax regimes is an important component in improving ecosystems for startups in any country. Ukraine has developed and implemented until 2030 the Strategy for the development of innovation, where startups are considered a structural part of the national innovation ecosystem. Within the framework of this Strategy was created a special legal and tax regime Diia City for IT companies and startups. That is why studying issues related to the conditions for the creation and operation of startups, their taxation, choosing a system that will reduce the tax burden, are relevant for the development of all innovative entrepreneurship.

The article investigates acting taxation systems for startups in Ukraine and problems that arise in the application of the general and simplified taxation system and the new for Ukraine tax regime Diia City. The authors consider the key issues concerning the selection criteria for startups in the tax system which will allow them to reduce the tax burden. The article identifies a list of issues that need government support to improve the innovation ecosystem for startups in Ukraine.

Keywords: tax system; startup; taxation; reforms; innovative ecosystem; IT-companies; Diia City
